

Tyrimas „Reformų laikotarpio patirties panaudojimas ES vystomojo bendradarbiavimo programose“

Galutinė tyrimo ataskaita

2015 m.

Tyrimas atliktas pagal 2014 m. gruodžio 31 d. paslaugų teikimo sutartį Nr. 363-14-ESD tarp Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos ir ūkio subjektų grupės UAB „ESTEP Vilnius“ bei VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“.

Tyrimo ataskaitoje pateikiama autorių nuomonė nebūtinai sutampa su Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos nuomone.

Tyrimo ataskaitą patikrino lietuvių kalbos redaktorė Lina Lukšienė.

Santrauką anglų kalba patikrino anglų kalbos vertėja Ina Bachova.

TURINYS

SANTRAUKA	7
SUMMARY	11
IVADAS.....	15
1. LIETUVOS VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO APŽVALGA	17
1.1. VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO POLITIKA	17
1.2. VYSTOMAJAM BENDRADARBIAVIMUI SKIRIAMOS LĖŠOS	18
1.3. VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO PALAIKYMAS VISUOMENĖJE	20
1.4. DVIŠALIS VYSTOMASIS BENDRADARBIAVIMAS	21
1.5. DALYVAVIMAS ES DVYNIŲ PROGRAMOS PROJEKTUOSE	22
2. ES ŠALIŲ NARIŲ REFORMŲ PATIRTIS	25
2.1. LIETUVOS REFORMŲ PATIRTIS.....	26
3. DAUGIAŠALIS VYSTOMASIS BENDRADARBIAVIMAS	30
3.1. ES VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO PARAMOS TEIKIMO PRIEMONĖS IR BŪDAI.....	30
3.2. JUNGTINIŲ TAUTŲ VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO PARAMOS TEIKIMO PRIEMONĖS IR BŪDAI	36
3.3. PASAULIO BANKO VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO PARAMOS TEIKIMO PRIEMONĖS IR BŪDAI	40
4. LIETUVOS DALYVAVIMAS TEIKIANT DAUGIAŠALĘ PARAMĄ	46
4.1. LIETUVOS VERSLO DALYVAVIMAS TEIKIANT EUROPOS SĄJUNGOS DAUGIAŠALĘ PARAMĄ	46
4.2. LIETUVOS NEVYRIAUSYBINIO SEKTORIAUS DALYVAVIMAS TEIKIANT EUROPOS SĄJUNGOS DAUGIAŠALĘ PARAMĄ.....	51
4.3. LIETUVOS DALYVAVIMAS TEIKIANT JUNGTINIŲ TAUTŲ DAUGIAŠALĘ PARAMĄ	55
4.4. LIETUVOS DALYVAVIMAS TEIKIANT PASAULIO BANKO DAUGIAŠALĘ PARAMĄ	60
5. LIETUVOS REFORMŲ PATIRTIES PANAUDOJIMO VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO PRIEMONĖSE DIDINIMO GALIMYBĖS: IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	62
5.1. LIETUVOS DALYVAVIMO VYSTOMAJAME BENDRADARBIAVIME SSGG ANALIZĖ	62
5.2. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS DĖL DAUGIAŠALIO VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO AKTYVINIMO	63
1 PRIEDAS. LIETUVOS REFORMŲ PATIRTIES APRAŠYMO PAVYZDYS: INTEGRACIJOS Į EUROPOS SĄJUNGĄ KOORDINAVIMO PATIRTIES DETALIZACIJA.....	71
2 PRIEDAS. ES VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO PRIEMONIŲ APRAŠAI	74
3 PRIEDAS. PASAULIO BANKO SUTARTYS SU TIEKĖJAIS IŠ LIETUVOS 2001-2015 M.	84

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Lietuvos gyventojų dalis, palaikanti vystomąjį bendradarbiavimą.....	20
2 lentelė. Lietuvos 2004–2014 m. laimėti ES dvynių programos projektai.....	22
3 lentelė. ES reformų kompendiume pristatoma Lietuvos patirtis.....	27
4 lentelė. Regioninis ES paramos vystymuisi paskirstymas besivystančioms šalims 2008–2013 m. (proc.)	31
5 lentelė. JT 2011 m. pasamdytų ekspertų skaičius pagal regionus	40
6 lentelė. 2014 metų Pasaulio banko projektų pasiskirstymas pasaulio regionuose.....	42
7 lentelė. ES šalys narės, kurių kompanijos 2004–2014 m. laimėjo daugiausia „EuropeAid“ konkursų.....	47
8 lentelė. Europos kompanijos, laimėjusios daugiausia „EuropeAid“ konkursų nuo 1999 metų..	47
9 lentelė. Europos kompanijos, nuo 2013 metų laimėjusios daugiausia „EuropeAid“ konkursų..	48
10 lentelė. Lietuvos nevyriausybinių organizacijų, laimėjusių dotacijas pagal ES DCI ir EIDHR priemones, 2004–2013 m.	52
11 lentelė. Šalys, didžiausios JT tiekėjos 2013 m., tūkst. JAV dolerių.....	56
12 lentelė. Bendra JT viešaisiais pirkimais įsigytų prekių ir paslaugų suma 2012 ir 2013 m. pagal tiekėjų registracijos valstybę, tūkst. JAV dolerių	56
13 lentelė. JT 2011 m. pasamdytų ekspertų skaičius pagal kai kurias Europos šalis ir JAV	59
14 lentelė. Pasaulio banko sutarčių su kai kurių ES šalių narių tiekėjais 2001–2015 m. skaičius	61

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 paveikslas. ES šalių narių OPV 2014 m. (proc. BNP)	19
2 paveikslas. ES šalių narių OPV 2014 m. (mln. Eur)	19
3 paveikslas. ES šalių narių gyventojų nuomonė apie svarbą remti besivystančių šalių gyventojus 2014 m.	20
4 paveikslas. ES biudžeto lėšos išorės pagalbai pagal metus (įsipareigojimai, mln. Eur)	30
5 paveikslas. ES paramos vystymuisi pasiskirstymas pagal regionus 2013 m. (įsipareigojimai, mln. Eur)	31
6 paveikslas. ES paramos vystymuisi pasiskirstymas pagal sritis 2013 m. (įsipareigojimai, mln. Eur)	32
7 paveikslas. ES paramos vystymuisi pasiskirstymas pagal sritis 2004–2013 m. (įsipareigojimai, proc.)	33
8 paveikslas. JT viešųjų pirkimų vertė pagal atskiras prekių ir paslaugų rūšis 2013 m., mln. JAV dolerių.....	39
9 paveikslas. Pasaulio banko 2014 m. paramos pasiskirstymas pagal sektoriams tekusią lėšų dalį, proc.	43
10 paveikslas. Pasaulio banko paramos dalis, tekusi atskiriems sektoriams 2010–2014 m., mln. JAV dolerių	43
11 paveikslas. Pasaulio banko 2014 m. finansuotų sutarčių dalis pagal sektorius	44
12 paveikslas. Pasaulio banko paramos dalis, tekusi atskiriems sektoriams pagal sutarčių skaičių 2010–2014 m., vnt.....	45

SANTRUMPOS

BNP	– bendrosios nacionalinės pajamos
DCI	– Vystomojo bendradarbiavimo priemonė (angl. <i>Instrument for Development Cooperation</i>)
EDF	– Europos plėtros fondas (angl. <i>European Development Fund</i>)
EIDHR	– Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo visame pasaulyje priemonė (angl. <i>European Instrument for Democracy and Human Rights Worldwide</i>)
EK	– Europos Komisija
ENP	– Europos kaimynystės priemonė (angl. <i>European Neighbourhood Policy</i>)
ES	– Europos Sąjunga
ES13	– ES šalys narės, prie Sąjungos prisijungusios 2004 metais ir vėliau
ES15	– ES šalys narės, prie Sąjungos prisijungusios iki 2004 metų
INSC	– Bendradarbiavimo branduolinės saugos srityje priemonė (angl. <i>Instrument for Nuclear Safety Cooperation</i>)
JT	– Jungtinės Tautos
LITDEA	– Lietuvos nevyriausybių vystomojo bendradarbiavimo organizacijų tinklas
LPK	– Lietuvos pramonininkų konfederacija
Nacionalinė platforma	– Nacionalinė nevyriausybių vystomojo bendradarbiavimo organizacijų platforma
OPV	– oficiali parama vystymuisi
PB	– Pasaulio bankas
URM	– Užsienio reikalų ministerija
VB	– vystomasis bendradarbiavimas

SANTRAUKA

Vyriausybės nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos vystomojo bendradarbiavimo 2014–2016 metų politikos kryptių patvirtinimo“ numatoma, kad bus siekiama sudaryti sąlygas veiksmingai panaudoti žmogiškuosius išteklius gerai Lietuvos valstybės kūrimo bei integravimosi į tarptautines struktūras patirčiai perduoti ir kad Lietuva sieks geriau pasinaudoti Europos Sąjungos (ES) finansinėmis priemonėmis ir įtraukti kuo daugiau valstybinių ir privačių subjektų į tarptautinius vystomojo bendradarbiavimo projektus. Šio tyrimo metu buvo analizuojama sukaupta Lietuvos reformų laikotarpio patirtis, organizacijų ir ekspertų galimybės įsitraukti į daugiašalės paramos teikimą, ligšiolinė Lietuvos patirtis šioje srityje.

Lietuvos reformų patirtis yra plati, įvairiapusė ir aktuali daugeliui besivystančių šalių. Tematinių sričių, kuriose Lietuvos institucijos ir ekspertai yra sukaupę pereinamojo laikotarpio patirties, yra daug. Ši patirtis susijusi su pagrindinių daugiašalės paramos teikimo organizacijų (ES, Jungtinių Tautų ir Pasaulio banko) tikslais, programomis ir priemonėmis vystomojo bendradarbiavimo srityje. Dešimtmetį vykdydama dvišalius vystomojo bendradarbiavimo projektus ir labai sėkmingai dalyvaudama ES dvynių programoje, Lietuva jau turėjo galimybių perduoti šią patirtį besivystančioms šalims.

Pagrindinis būdas, kuriuo per tarptautines daugiašalės paramos teikimo programas gali būti perduodama Lietuvos organizacijų reformų patirtis, yra viešieji pirkimai. Jų vykdymo formos yra dvi: viešieji pirkimai paslaugų sutartims sudaryti (angl. *call for tenders*) ir viešieji pirkimai dotacijoms teikti (angl. *call for proposals*), tačiau skirtingos tarptautinės organizacijos taiko įvairius tokių pirkimų variantus (pvz., pagrįstus pirkimo kaina ar tiekėjų kvalifikacija). Paprastai tokiuose viešuosiuose pirkimuose gali dalyvauti tiek juridiniai, tiek fiziniai asmenys.

Lietuvos institucijos neturi galimybių kaupti informacijos apie visas Lietuvos įstaigas ir asmenis, įsitraukiančius į daugiašalį paramos teikimą, tačiau tarptautinių organizacijų kaupiama statistika rodo, kad apskritai Lietuvos institucijos, privačios ir nevyriausybinės įstaigos, pavieniai ekspertai į daugiašalį paramos teikimą įsitraukia palyginti nedaug. Pavyzdžiui, 2012 ir 2013 metais Lietuvos organizacijos Jungtinėms Tautoms (JT) teikė paslaugų už atitinkamai 2,9 mln. ir 1,2 mln. JAV dolerių, o tai sudaro 0,11 ir 0,04 proc. visos JT išsivysčiusių šalių teiktos metinės paslaugų vertės. 2011 m. JT tarptautiniais konsultantais dirbo 77 lietuviai (0,8 proc. visų tarptautinių konsultantų iš išsivysčiusių šalių), JT savanoriais buvo tik 2 lietuviai (0,08 proc. visų savanorių iš išsivysčiusių šalių). 2001–2015 (iki balandžio 1 d.) metais Pasaulio bankas pasirašė 46 sutartis su tiekėjais iš Lietuvos dėl projektų įgyvendinimo kitose šalyse už 53 mln. JAV dolerių, o tai sudaro vidutiniškai po 3,5 mln. JAV dolerių kasmet. Tarp pagrindinių dešimties ES vystomojo bendradarbiavimo („Europe Aid“) konkursų laimėtojų ar tarp jų dažniausių partnerių nėra nė vienos Lietuvos organizacijos.

Lietuva, kaip ir kitos ES šalys, kurios prie Sąjungos prisijungė 2004 m. ir vėliau, daugiašalės paramos teikime dar nėra aktyvios. Nors daugiašalio vystomojo bendradarbiavimo veiklą yra labai daug ir jų geografija apima daugumą pasaulio šalių, vis dėlto konkurencija čia yra labai didelė ir Lietuvos, kaip ir kitų „naujesnių“ ES šalių narių, organizacijoms ir ekspertams reikia laiko suprasti, kaip vykdomi tokie projektai, užmegzti daugiau ryšių su organizacijomis kitose šalyse, įgyti daugiau pasitikėjimo savo patirtimi ir žiniomis bei daugiau didelių projektų valdymo ir tarpkultūrinės patirties.

Apskritai Lietuvos reformų patirties didesnio panaudojimo problematika susijusi ne su patirties trūkumu, bet su ES, kitų tarptautinių organizacijų ir Lietuvos pusės problemomis. Nors ES šalių narių, prie Sąjungos prisijungusių 2004 ir 2006 metais, reformų patirties svarba

akcentuojama įvairiuose ES vystomojo bendradarbiavimo politikos dokumentuose, bet realiai reformų patirtis nėra operacionalizuota ES vystomojo bendradarbiavimo sistemoje. Nėra mechanizmų ir priemonių, kurios tokią patirtį turinčioms institucijoms ir konkreitiems subjektams teiktų reikšmingą pranašumą ES skelbiamuose techninės pagalbos ir kituose konkursuose. Kitos tarptautinės vystomojo bendradarbiavimo organizacijos taip pat neteikia prioriteto nesena reformų patirtį turinčių šalių institucijoms ir asmenims. Lietuvoje problemos susijusios su nežinojimu, trūksta motyvacijos, kontaktų, didelių projektų valdymo patirties ar nemokama parodyti turimos reformų patirties. Siekiant spręsti išvardytas problemas, būtų tikslinga įgyvendinti šias rekomendacijas:

1. **Parengti ir nuolat atnaujinti konkrečių Lietuvos perėjimo patirties gerosios praktikos pavyzdžių sąvadą, kuris galėtų būti viešinamas besivystančių šalių vyriausybėms, ministerijoms ir kitoms institucijoms.** Tokio sąvado parengimą ir periodišką atnaujinimą galėtų koordinuoti Užsienio reikalų ministerija, kuri kitoms institucijoms pateiktų reikiamą informaciją. **Toks sąvadas galėtų būti platinamas per dvišalius susitikimus.** Jis padėtų besivystančių šalių institucijoms geriau susipažinti su Lietuvos patirtimi. **Sąvadas itin naudingas prisistatant šalims, kurios nedaug žino apie Lietuvą ir kurios su mūsų šalimi turi mažai politinių ir ekonominių ryšių.** Susipažinusios su konkrečia Lietuvos patirtimi, besivystančių šalių institucijos, planuodamos reformas, galėtų numatyti detaliau įvertinti arba net perimti lietuvišką patirtį, o tai sudarytų poreikį į tokių paslaugų teikimą įtraukti Lietuvos ekspertus ar įstaigas.

Siekiant, kad sąvadas būtų naudinga prisistatymo priemonė, jis turėtų būti gana konkretus ir detalus, pabrėžti tarptautiniu mastu teigiamai įvertintą Lietuvos patirtį. **Jame reikėtų trumpai aprašyti konkrečius Lietuvos pasiekimus ir projektus, kurie galėtų būti pritaikyti kitoms šalims,** pavyzdžiui: ES reikalų koordinavimo sistema, ES struktūrinių fondų valdymo sistema, ES dokumentų registravimo ir valdymo sistema LINESIS, ES struktūrinės paramos informacinė valdymo ir priežiūros sistema SFMIS, valstybinė žemės kadastro duomenų bazė, žemės ūkio gamybos apskaita, atskiros elektroninės paslaugos (pvz., el. deklaravimo sistema) ir pan. Vienos srities detalizacija pateikiama 1 priede.

2. Lietuvos Respublikos vystomojo bendradarbiavimo 2014–2016 metų politikos kryptyse patvirtintas prioritetinių besivystančių šalių sąrašas, į kurį patenka šešios Rytų Europos valstybės (Armėnija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Gruzija, Moldova, Ukraina) ir Afganistanas. **Siekiant aktyvinti Lietuvos dalyvavimą teikiant daugiašalę paramą, tikslinga identifikuoti papildomas prioritetines valstybes paramos gavėjas ir visapusiškai dalyvauti visų šalių (tiek patvirtintų LR vystomojo bendradarbiavimo 2014–2016 m. politikos kryptyse, tiek papildomai atrinktų) ES paramos šioms valstybėms planavimo procese (prioritetų formavimo, nacionalinės orientacinės programos, pagrindinių projektų sąrašo rengimo ir tvirtinimo) bei stebėti kitų tarptautinių vystomojo bendradarbiavimo organizacijų paramos planavimo ir teikimo šioms valstybėms procesą.** Šią rekomendaciją turėtų įgyvendinti Užsienio reikalų ministerija. Pasiūlymus dėl tikslinių projektų šiose valstybėse ministerijai turėtų teikti Lietuvos viešojo administravimo institucijos, nevyriausybiniis ir verslo sektoriai.

Pirmiausia galima būtų pasirinkti tik kelias papildomas prioritetines valstybes ir išbandyti, kaip veikia siūloma strategija aktyviau dalyvauti jų paramos planavimo procese. Šias pirmąsias papildomas šalis pasirinkti reikėtų atsižvelgiant į skirtinguose regionuose Lietuvos turimus pranašumus:

- galima būtų orientuotis į daugiau posovietinių valstybių, pavyzdžiui – *Kazachstaną* (į kurį Lietuvos eksportas nuolat auga, todėl didėja Lietuvos žinomumas, Lietuva turėtų kalbinį privalumą šioje šalyje);
 - atsižvelgiant į besiplečiantį Lietuvos diplomatinių atstovybių tinklą ir Lietuvoje atidaromas užsienio šalių atstovybes, prioritetinėmis šalimis galėtų būti pasirinktos šios šalys: *Izraelis*¹ (2015 m. atidaryta ambasada Vilniuje, šalyje taip pat veikia Lietuvos ambasada, todėl sudaromos geresnės galimybės bendradarbiauti politiniu lygiu, geriau abipusiškai pažinti šalis), *Pietų Afrikos Respublika (PAR)*² (Lietuvos ambasada šioje šalyje bus atidaryta šių metų viduryje ir tai bus pirmoji Lietuvos atstovybė Užsachario Afrikoje, Lietuvos eksportas į PAR yra didžiausias šiame regione, šalies *lingua franca* yra anglų kalba, todėl, siekiant didinti (pradėti) Lietuvos vystomąjį bendradarbiavimą šiame Afrikos regione, pirmiausia būtų galima aktyvinti veiklą šioje valstybėje).
3. Įsteigti ar paskirti atskirą vystomojo bendradarbiavimo agentūrą, kuri būtų atsakinga už visų tipų vystomojo bendradarbiavimo projektų įgyvendinimą (dvišalių ir daugiašalių, įskaitant ES dvynių ir kitas panašias programas), ryšių su analogiškais institucijomis palaikymą, informacijos sklaidą, valstybės institucijų, privataus ir nevyriausybinių sektorių gebėjimų stiprinimą vystomojo bendradarbiavimo srityje, ryšių su verslo asociacijomis, prekybos, pramonės ir amatų rūmais, nevyriausybinių sektoriaus organizacijomis Lietuvoje ir kitose ES valstybėse narėse palaikymą. Tokia agentūra galėtų būti įsteigta prie Užsienio reikalų ministerijos arba šias funkcijas galėtų vykdyti Centrinė projektų valdymo agentūra (ši įstaiga turi patirties teikiant dvišalę ir daugiašalę paramą), tam reikėtų numatyti papildomą finansavimą.
- Tokios veiklos pavyzdžiu gali būti Jungtinėje Karalystėje veikianti tarnyba *Trade & Investment's Aid-Funded Business Service*. Ši tarnyba padeda šalies įmonėms vykdyti veiklą per vystomojo bendradarbiavimo paramos agentūrų finansuojamus projektus. Tarnyba teikia konsultacijas, informaciją apie galimybes, organizuoja seminarus, vizitus į šalis paramos gavėjas. Į šią tarnybą gali kreiptis bet kokio dydžio ir apyvartos įmonės, kurioms vieninteliai reikalavimai yra turėti bent trejų metų audituotas sąskaitas ir patirtį tarptautinėje prekyboje (plačiau žr. <https://www.gov.uk/aid-funded-business>). Tokios agentūros funkcijas galėtų vykdyti ir privatus, konkurso būdu išrinktas tiekėjas.
4. **Pasinaudojant ES struktūriniais fondais, aktualu įgyvendinti projektą, kuriuo būtų siekiama informuoti Lietuvos verslą ir NVO bei ugdyti praktinius gebėjimus rengti paraiškas daugiašaliams paramos teikimo konkursams, susirasti partnerių tarp paramos teikėjų ir paramos gavėjų, taip pat konsultuoti bandant įsitraukti į šią veiklą, pristatyti VB veiklą, parodant šios veiklos sąsajas su kita verslo ir NVO veikla ir pan.** Šis projektas turėtų būti skirtas išskirtinai EK ir kitų tarptautinių organizacijų, o ne Lietuvos dvišalio bendradarbiavimo konkursams. Šio projekto vykdytojas galėtų būti Užsienio reikalų ministerija (Vystomojo bendradarbiavimo departamentas) arba Centrinė projektų valdymo agentūra (ši įstaiga turi patirties teikiant dvišalę ir daugiašalę paramą ir šiuo metu baigia įgyvendinti panašų projektą dėl Lietuvos dalyvavimo didinimo ES dvynių programos projektuose). Siekiant šioms įstaigoms mažinti administracinius kaštus įgyvendinant tokį projektą, jame būtų galima numatyti ir personalą projektui koordinuoti.

¹ Nors ši valstybė priskiriama prie išsivysčiusių šalių ir pati yra paramos teikėja, tačiau ir kaip paramos gavėja ji gali pretenduoti į ES vystomojo bendradarbiavimo priemonių lėšas.

² Nors Pietų Afrika priskiriama prie vidutinių pajamų šalių ir pati yra paramos teikėja, tačiau ir kaip paramos gavėja gali pretenduoti į įvairių tarptautinių vystomojo bendradarbiavimo priemonių lėšas.

5. (Rekomendacija įgyvendintina stiprinant Lietuvos dalyvavimą ES dvynių programoje) **Tolesnis sėkmingas Lietuvos institucijų dalyvavimas ES dvynių programoje padėtų neužmiršti sukauptos reformų patirties, ją didintų ir būtų naudingas kaupiant patirtį ir ryšius, svarbius dalyvaujant pagal kitas daugiašalės paramos teikimo formas.** Todėl politiniu lygiu verta įtvirtinti nuostatą, kad valstybės institucijų dalyvavimas ES dvynių programos projektuose yra integrali Lietuvos užsienio politikos įgyvendinimo dalis, ir skatinti aukštesnio administracinio ir politinio lygio pareigūnų palaikymą įstaigai dalyvauti ES dvynių programos projektuose.
6. **Siekti, kad ES skelbiamuose techninės pagalbos konkursuose į tiekėjų atrankos kriterijų sąrašą būtų įtrauktas kriterijus, susijęs su nesena reformų patirtimi.** Be to, reikėtų aktyviai skatinti tokią praktiką bendradarbiaujant su EK tiesiogiai ir su ES atstovybėmis besivystančiose šalyse.
7. (Rekomendacija įgyvendintina per dvišalės paramos teikimo formą) **Skatinant Lietuvos verslą dalyvauti daugiašalės paramos teikime, būtų tikslinga skatinti jį dalyvauti ir dvišalio bendradarbiavimo priemonėse** ir taip supažindinti su vystomojo bendradarbiavimo veikla, suteikti gebėjimų rengti paraiškas ir susirasti partnerių šalyse – paramos gavėjose. **Dvišalės paramos konkursuose reikėtų numatyti paskatų ir papildomų balų paraiškoms, kurios parodo, kaip patirtis dvišaliame (-iuose) projekte (-uose) padės projekto vykdytojams dalyvauti daugiašalės paramos konkursuose.**
8. **Sukurti atskirą paramos nevyriausybiniam sektoriui priemonę, pagal kurią būtų teikiamas kofinansavimas vystomojo bendradarbiavimo projektams pagal EK ir kitų tarptautinių organizacijų daugiašalės paramos teikimo programas.**
Tokios programos analogas – Čekijos vykdyta trišalio vystomojo bendradarbiavimo programa, pagal kurią NVO galėjo gauti trūkstantį finansavimą dalyvauti EK skelbiamuose konkursuose. Ši priemonė labai sėkmingai padėjo Čekijos nevyriausybinėms organizacijoms įsitraukti į daugiašalės paramos teikimą.
9. **Lietuvos verslo ir NVO asociacijoms būtų tikslinga palaikyti ryšius su didžiųjų ES šalių narių vystomojo bendradarbiavimo agentūromis** (pvz., Vokietijos GIZ, Švedijos SIDA, Ispanijos AECID, Danijos DANIDA ir kt.), siekti tapti jų partneriais konsorciumuose.
10. **Verslą ir nevyriausybines organizacijas reikėtų skatinti aktyviau įsitraukti į tarptautinius tinklus ir išnaudoti dalyvavimo juose galimybes.** Įsitraukti į tokius tinklus tiek verslui, tiek nevyriausybiniam sektoriui būtų naudinga ne tik dėl didesnių galimybių dalyvauti vystomojo bendradarbiavimo veikloje, tačiau tai padėtų susirasti partnerių ir vykdant kitą veiklą. Įsitraukti į tinklus turėtų skatinti verslo ir NVO asociacijos.

Skatinimas galėtų apimti ir informacijos apie tarptautinius tinklus ir įsitraukimo į juos privalumų viešinimą, informacinių renginių ar susitikimų su tinklo koordinatoriais (nariais) organizavimą ir pan. Kvietimą į tokius renginius galėtų viešinti ne tik pagrindinės verslo asociacijos, tačiau ir Ūkio ministerija, mažesnės verslo asociacijos, URM ir konkrečiai vystomajam bendradarbiavimui skirtas tinklalapis, žiniasklaidos priemonės. Be to, asociacijos galėtų atlikti savo narių apklausas ir identifikuoti, kas konkrečiai padėtų jų nariams įsitraukti į tarptautinius tinklus, kokios kliūtys sulaiko dalyvauti tarptautinėje erdvėje.

SUMMARY

The Government's resolution on the approval of Development Cooperation Policies of the Republic of Lithuania 2014–2016 provides for facilitation of the effective use of human resources for sharing good practice in creating the State of Lithuania and integrating into international structures, better use of European Union's (EU) financial instruments and involvement of as many public and private entities into international development cooperation projects as possible. This study aimed at analysing the lessons learnt from the Lithuanian reform period, possibilities of encouraging organisations and experts into the provision of multilateral aid and Lithuania's experiences in this field so far.

Lithuania has extensive and comprehensive experience in reforms, which is relevant for many developing countries. There are plenty of thematic areas in which Lithuanian authorities and experts have accumulated transitional period experience. This experience is related to objectives, programmes and development cooperation measures of major multilateral aid organisations (European Union, United Nations and World Bank). With a ten-year track record of bilateral development cooperation projects and successful participation in the EU Twinning programme, Lithuania has already had a chance to transfer its experience to developing countries.

The main way to transfer the reform experience of Lithuanian organisations via multilateral aid programmes is public procurement. There are two ways to launch public procurement, namely a call for tenders and a call for proposals. However, different international organisations implement different versions of these procurement procedures (e.g. based on the price or suppliers' qualifications). Public procurement procedures are usually open for both legal and natural entities.

Lithuanian authorities do not have possibilities to store information about all Lithuanian bodies and individuals who are involved in the provision of multilateral aid, but statistics of international organisations shows a limited involvement of Lithuanian authorities, private bodies, NGOs and individual experts into the provision of multilateral aid. For instance, in 2012–2013 Lithuanian organisations provided services to the United Nations (UN) for USD 2.9 million and USD 1.2 million respectively, which is 0.11% and 0.04% of the total annual value of services provided by UN developed countries. In 2011, 77 Lithuanians worked as UN international consultants (0.8% of the international consultants from developed countries) and only two Lithuanians were UN volunteers (0.08% of the volunteers from developed countries). Between 2001 and 2015 (1 April), the World Bank signed 46 contracts with Lithuanian suppliers for the implementation of overseas projects. The value of these contracts amounts to USD 53 million, which is on average USD 3.5 million per year. None of the Lithuanian organisations has been awarded any of the ten major EU development cooperation (Europe Aid) contracts or been named as a frequent partner.

Lithuania with relatively weak performance in the provision of multilateral aid does not stand out among EU Member States that joined the Union in 2004 or later. As a matter of fact, the activity of all these countries in development cooperation is neither high nor consistent. Even though there are many development cooperation activities and their geography covers most of the world's countries, competition in this field is very tough. Lithuanian organisations and experts, like from other "newer" EU Member States, need time to figure out the implementation of these projects, make more contacts with organisations from other countries, gain more confidence in their expertise and knowledge, acquire more experience in managing large-scale projects and more inter-cultural experience.

It may be stated that in general the issue of better use of the Lithuanian reform experience is related with problems of both EU and other international organisations and Lithuania rather than with a lack of experience as such. Even though the importance of reform experience of EU Member States that joined the Union in 2004 and 2006 is highlighted in various EU development cooperation policy documents, the experience in reforms is not operationalised within the EU development cooperation framework. There are no mechanisms or measures to give a significant advantage to institutions and specific entities with such experience in EU technical assistance tenders or other tenders. Other international development cooperation organisations do not give priority to institutions and individuals from countries with recent experience in reforms, as well. Meanwhile the challenges faced by Lithuania include limited knowledge, lack of contacts, poor experience in managing large-scale projects and inability to show the available experience in reforms. These challenges may be dealt with by implementing the recommendations below.

1. **Compiling and regularly updating a compendium of good practices from the Lithuanian transitional period. This compendium could be offered to governments, ministries and other bodies from developing countries.** The compilation and regular updating of the compendium could be coordinated by the Ministry of Foreign Affairs, with other institutions providing the necessary information. **The compendium could be disseminated in bilateral meetings.** It would help institutions from developing countries to have a better understanding of the Lithuanian experience. **The compendium could be very useful for introducing Lithuania to countries with poor knowledge about Lithuania or limited political and economic relations with Lithuania.** After getting familiar with the specific Lithuanian experience, institutions from developing countries, when planning reforms, could provide for a more detailed assessment of the Lithuanian experience or even its replication, which in turn would create a need to include Lithuanian experts or bodies into the provision of such services.

To be a beneficial tool for introducing Lithuania, the compendium should be rather specific and detailed, putting a strong emphasis on internationally recognised Lithuanian experience. **It should include a brief description of Lithuania's achievements and projects which could be transposed by other countries,** e.g. the EU affairs coordination system, the EU Structural Funds management system, LINESIS (EU document registration and management system), SFMIS (information system for EU Structural Funds' support management and supervision), the state land cadastre database, agricultural production records, individual electronic services (e.g. e-declaration system), etc. A detailed elaboration of one area is presented in Annex 1.

2. The Development Cooperation Policies of the Republic of Lithuania 2014–2016 contain an approved list of priority developing countries, including six Eastern European countries (Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Moldova and Ukraine) and Afghanistan. **To ensure a more active involvement of Lithuania in the provision of multilateral aid, it is important to identify additional priority recipient countries and fully participate in the planning of EU assistance provided by all countries (both approved by the Development Cooperation Policies of the Republic of Lithuania 2014–2016 and additionally selected) to these countries (shaping priorities, drafting and approving a national indicative programme and a list of key projects).** It is also crucial to follow the planning and provision of assistance to these countries by other international development cooperation organisations. This recommendation should be implemented by the Ministry of Foreign Affairs. The ministry should receive proposals for targeted projects in these countries from the Lithuanian public authorities, NGOs and business.

At first a few additional priority countries could be selected for testing the proposed strategy aimed at more active involvement in their assistance planning process. The first additional countries should be selected based on Lithuania's strengths in different regions:

- Lithuania could focus on more post-Soviet countries, e.g. *Kazakhstan* (Lithuanian exports to this country are constantly growing, making Lithuania more visible; Lithuania would also have a linguistic advantage in this country);
 - considering an expanding network of Lithuanian diplomatic missions and new foreign representations in Lithuania, priority countries could be *Israel*³ (the Israeli Embassy, which was opened in Vilnius in 2015, and the Lithuanian Embassy in Israel facilitate political cooperation and better mutual understanding between the two countries), the *Republic of South Africa* (RSA)⁴ (Lithuania is to open its embassy in the middle of this year. It will be the first Lithuanian representation in Sub-Saharan Africa. Lithuanian exports to RSA are the highest in the region. The RSA's *lingua franca* is English, therefore Lithuania could play a more active role here to reinforce (kick off) its development cooperation in this African region).
3. **Establishing or appointing a development cooperation agency responsible for implementing all types of development cooperation projects (bilateral and multilateral, including EU Twinning and similar programmes), maintaining relations with counterparts, disseminating information, building capacities of public authorities, private and non-governmental sectors in development cooperation, maintaining relations with business associations, chambers of commerce, industry and crafts and NGOs in Lithuania and other EU Member States.** The agency could be established under the Ministry of Foreign Affairs, or these functions could be assigned to the Central Project Management Agency (as it already has experience in the provision of bilateral and multilateral aid), allocating additional financing for this matter.
- As an example for this type of activity could be the UK *Trade & Investment's Aid-Funded Business Service*. This service helps UK companies to win business from projects financed by development cooperation assistance agencies. It provides advice and business opportunities, events, seminars and group visits to recipient countries. UK companies of any size and turnover are eligible to apply for the service. Companies should have experience of international trade and a minimum of 3 years' audited accounts (for more see <https://www.gov.uk/aid-funded-business>). Functions of such agency could also be carried out by a private supplier selected by means of tender.
4. **The EU Structural Funds could be used for a project aimed at informing Lithuanian business and NGOs, building practical capacities for applications for multilateral aid tenders and finding partners among donors and recipients, also giving advice on how to get involved in this activity, making more general presentations on development assistance, highlighting connections between this activity and other business and NGO activities, etc.** This project should focus exclusively on tenders launched by the European Commission and other international organisations rather than on Lithuanian bilateral cooperation tenders. It could be implemented by the Ministry of Foreign Affairs (Development Cooperation Department) or the Central Project Management Agency (since it has experience in providing bilateral and multilateral aid

³ Israel is described a developed country and provides aid to other countries. However, it can also receive aid from EU development cooperation programmes.

⁴ RSA is described a middle income country and provides aid to other countries. However, it can receive aid from many international development cooperation programmes.

and is about to finish a similar project on increasing Lithuania's involvement in EU Twinning projects). Administrative costs related to the implementation of this project could be reduced by appointing project coordination staff.

5. (The recommendation should be implemented through the promotion of Lithuania's participation in the EU Twinning programme) **Further successful participation of Lithuania's authorities in the EU Twinning programme could help "not to forget" and increase the accumulated experience in reforms as well as be useful for gaining expertise and making contacts important for other forms of multilateral aid.** At the political level, it should be established that the participation of public authorities in EU Twinning projects is an integral part of the Lithuanian foreign policy. Higher administrative and political-level officers should support their bodies to participate in EU Twinning projects.
6. **Putting all efforts to ensure that technical assistance tenders launched by the EU include recent experience in reforms as one of supplier selection criteria.** Moreover, this practice should be actively promoted when working directly with the European Commission and EU representations in developing countries.
7. (The recommendation should be implemented through the promotion of bilateral assistance) **Lithuanian business should be promoted to get involved in both the provision of multilateral aid and bilateral development cooperation** by introducing development cooperation, building capacities for applications and finding partners in recipient countries. **There should be incentives and additional points in bilateral assistance tenders for applications demonstrating how experience in bilateral project(s) will help with tenders for multilateral aid.**
8. **Creating an individual support measure for the non-governmental sector. This measure could be used for co-financing development cooperation projects under multilateral aid programmes launched by European Commission and other international organisations.**

A good example is a trilateral development cooperation programme implemented by the Czech Republic, where NGOs could receive the missing financing for participation in European Commission's tenders. It played a major part in the successful involvement of Czech NGOs in the provision of multilateral aid.

9. **Lithuanian business and NGO associations would benefit from relations with development cooperation agencies from the big EU Member States** (e.g. German GIZ, Swedish SIDA, Spanish AECID, Danish DANIDA, etc.). They should also seek to partnership with them in consortia.
10. **Business and NGOs should be promoted to get involved in international networks more actively and to take full advantage of membership in such networks.** Both business and NGOs would benefit from networking not only because of more opportunities for participating in development cooperation, but also because of partnerships for other activities. Networking should be encouraged by business and NGO associations.

This could be done by disseminating information about international networks and their advantages, organising information events or meetings with network coordinators/members, etc. Invitations to such events could be extended not only through main business associations, but also through the Ministry of Economy, smaller business associations, the Ministry of Foreign Affairs, the development cooperation website and media. Moreover, associations could survey their members to identify what they need for international networking and what prevents them from participation on the international scene.

IVADAS

Lietuva, kaip ir dauguma kitų valstybių, tapusių ES narėmis nuo 2004 m. (toliau – ES13), yra sėkmingo perėjimo į demokratiją, jos konsolidacijos ir perėjimo į rinkos ekonomiką pavyzdys. Ši sąlyginai nesena patirtis lemia tai, kad šiose ES narėse dar gyva institucinė atmintis ir sukaupta transformacijos patirtis gali būti tikslingai panaudota ES vystomojo bendradarbiavimo (toliau – VB) programose. Lietuva ir kitos ES šalys narės, įstojusios 2004 m. ir vėliau, būdamos sėkmingo bendradarbiavimo su ES pavydžiu vykdant pereinamojo laikotarpio reformas, didina ES VB priemonių ir programų patrauklumą bei gali pasitarnauti perduodamos savo patirtį pereinamąjį laikotarpį išgyvenančioms valstybėms įvairiuose pasaulio regionuose.

Pažymėtina, kad ES VB prioritetai – žmogaus teisės, demokratijos plėtra ir gera valdysena – suderinami su Lietuvos prioritetais šioje srityje ir sukuria palankias sąlygas Lietuvos ekspertams dalyvauti perduodant pereinamojo laikotarpio reformų patirtį.

Svarbu ir tai, kad visų suinteresuotų subjektų (paramos teikėjų ir paramos gavėjų: valdžios institucijų, pilietinių visuomenių ir nevalstybinio sektoriaus atstovų) įtraukimas į VB projektus yra svarbus ES vystomojo bendradarbiavimo principas. Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo 2014–2016 metų gairėse taip pat pabrėžiamas siekis geriau išnaudoti privataus sektoriaus ir pilietinės visuomenės potencialą dalyvaujant VB veikloje.

Šio **tyrimo tikslas** – identifikuoti efektyvius ir realius metodus Lietuvos reformų, įgyvendintų iki įstojant į ES ir vėlesniu laikotarpiu, metu sukaupioms ekspertinėms žinioms panaudoti ES VB priemonėse, modeliuose ir programose.

Siekiant šio tikslo, numatyti tokie **uždaviniai**:

- rekomenduoti būdus Lietuvos ekspertams įsitraukti į ES VB programų įgyvendinimą, įskaitant dalyvavimą ES priemonių (pirmiausia DCI ir EDF) ir kitose VB programose bei iniciatyvose;
- pateikti pasiūlymus, kaip ES valstybių narių pereinamojo laikotarpio patirties ir kitos ekspertizės panaudojimas gali būti numatytas programuojant ES, kad duotų įmanomą didžiausią VB pridėtinę vertę;
- identifikuoti pereinamojo laikotarpio patirties panaudojimo būdus ir priemones, kuriomis remdamasis į VB efektyviai įsitrauktų privatus sektorius;
- apibrėžti bendradarbiavimo tarp Lietuvos ir šalių partnerių galimybes perduodant žinias ir patirtį šalių partnerių pilietinės visuomenės organizacijoms;
- identifikuoti konkrečias galimybes, kaip reformų laikotarpio patirtis ir kitos Lietuvos ekspertų žinios galėtų būti panaudojamos VB programose ES kaimynystės ir Užsachario Afrikos šalyse partnerėse.

Tyrime taikyta kokybinė tyrimų metodologija.

Pirmojoje ataskaitos dalyje bendrais bruožais pristatoma Lietuvos VB politika, jos finansinė pusė, pristatomas pagal Lietuvos VB politiką vykstantis dvišalis bendradarbiavimas ir Lietuvos dalyvavimas ES dvynių programoje. Antrojoje ataskaitos dalyje trumpai aptariama ES šalių reformų patirtis, pristatomos nuostatos panaudojant šią patirtį ES VB politikoje, detaliau aptariama Lietuvos reformų patirtis. Trečiojoje ataskaitos dalyje apžvelgiamos daugiašalio vystomojo bendradarbiavimo priemonės: pristatomos Europos Sąjungos, Jungtinių Tautų, Pasaulio banko daugiašalio VB priemonės, jų įgyvendinimo būdai, aptariamas

Lietuvos reformų patirties suderinamumas su šių priemonių tikslais. Ketvirtojoje dalyje analizuojamas Lietuvos verslo ir nevyriausybinių sektoriaus bei individualių ekspertų įsitraukimas įgyvendinant pristatytas VB priemones. Penktojoje dalyje pristatomos išvados ir rekomendacijos, kaip būtų galima didinti Lietuvos reformų patirties panaudojimą ES VB srityje ir paskatinti šioje srityje aktyviau veikti įvairias Lietuvos viešąsias bei privačias įstaigas ir ekspertus.

1. LIETUVOS VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO APŽVALGA

1.1. VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO POLITIKA

Lietuvos VB politika pradėta plėtoti besirengiant Lietuvos narystei ES ir NATO, kai 2002–2003 metais buvo įgyvendinti pirmieji dvišaliai projektai. Prisijungus prie ES, Lietuva iš šalies pagalbos gavėjos tapo šalimi pagalbos teikėja. 2006–2013 m. Lietuvos VB buvo įgyvendinamas remiantis vidutinės trukmės strateginiais dokumentais – Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos nuostatomis, kurios nustatė VB tikslus, principus, prioritetines valstybes ir paramos sritis. 2013 m. buvo priimtas vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymas, kuris iš dalies remiasi ankstesnėmis politikos nuostatų versijomis ir nustato Lietuvos VB politikos tikslus ir principus, šios politikos formavimą, įgyvendinimo būdus, koordinavimą ir finansavimą, Lietuvos teikiamos humanitarinės pagalbos tikslus, principus, jos teikimo būdus ir finansavimą bei atsakomybę už VB politikos ir humanitarinės pagalbos teikimo įgyvendinimą.

Remiantis Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymu, Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politika siekiama šių tikslų:

- 1) prisidėti prie pasaulinių skurdo mažinimo besivystančiose valstybėse pastangų ir kitų JT paskelbtų vystymosi tikslų įgyvendinimo;
- 2) prisidėti prie demokratijos, saugumo ir stabilumo erdvės, tvarios plėtos valstybėse partnerėse;
- 3) prisidėti prie žmogaus teisių ir lyčių lygybės plėtojimo valstybėse partnerėse;
- 4) stiprinti politinius, ekonominius, socialinius ir kultūrinius ryšius su valstybėmis partnerėmis ir, jeigu yra galimybė, su kitomis besivystančiomis valstybėmis;
- 5) informuoti ir šviesti Lietuvos visuomenę apie JT, ES ir Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos kryptis, jų tikslus ir iššūkius, pasiektus rezultatus, siekti didesnio visuomenės pritarimo ir paramos šiai veiklai.

Lietuvos VB politika įgyvendinama teikiant daugiašalę ir dvišalę paramą. Daugiašalė parama – privalomi ir savanoriški įnašai ir įmokos į VB veiklą vykdančius ar koordinuojančius fondus ir tarptautines organizacijas, įskaitant dalį įmokų į ES biudžetą. Dvišalė parama – iš valstybės ir savivaldybių biudžetų finansuojama parama valstybės partnerės institucijoms ar pilietinei visuomenei, įskaitant nevyriausybines organizacijas, atsižvelgiant į jų poreikius.

Pagal priimtą įstatymą yra rengiamos vystomojo bendradarbiavimo politikos kryptys, taip pat Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programa, pagal kurią skirstomos VB skiriamos lėšos. LR Vyriausybės nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos vystomojo bendradarbiavimo 2014–2016 metų politikos kryptių patvirtinimo“ numatoma, kad bus siekiama sudaryti sąlygas veiksmingai panaudoti žmogiškuosius išteklius gerajai Lietuvos valstybės kūrimo ir integravimosi į tarptautines struktūras patirčiai perduoti. Šiame nutarime taip pat pažymima, kad Lietuva sieks didesnio teikiamos ES VB paramos efektyvumo ir pagal galimybes dalyvaus ES bendro programavimo procese bei sieks geriau pasinaudoti ES finansinėmis priemonėmis ir įtraukti kuo daugiau valstybinių ir privačių subjektų į tarptautinius VB projektus.

1.2. VYSTOMAJAM BENDRADARBIAVIMUI SKIRIAMOS LĖŠOS

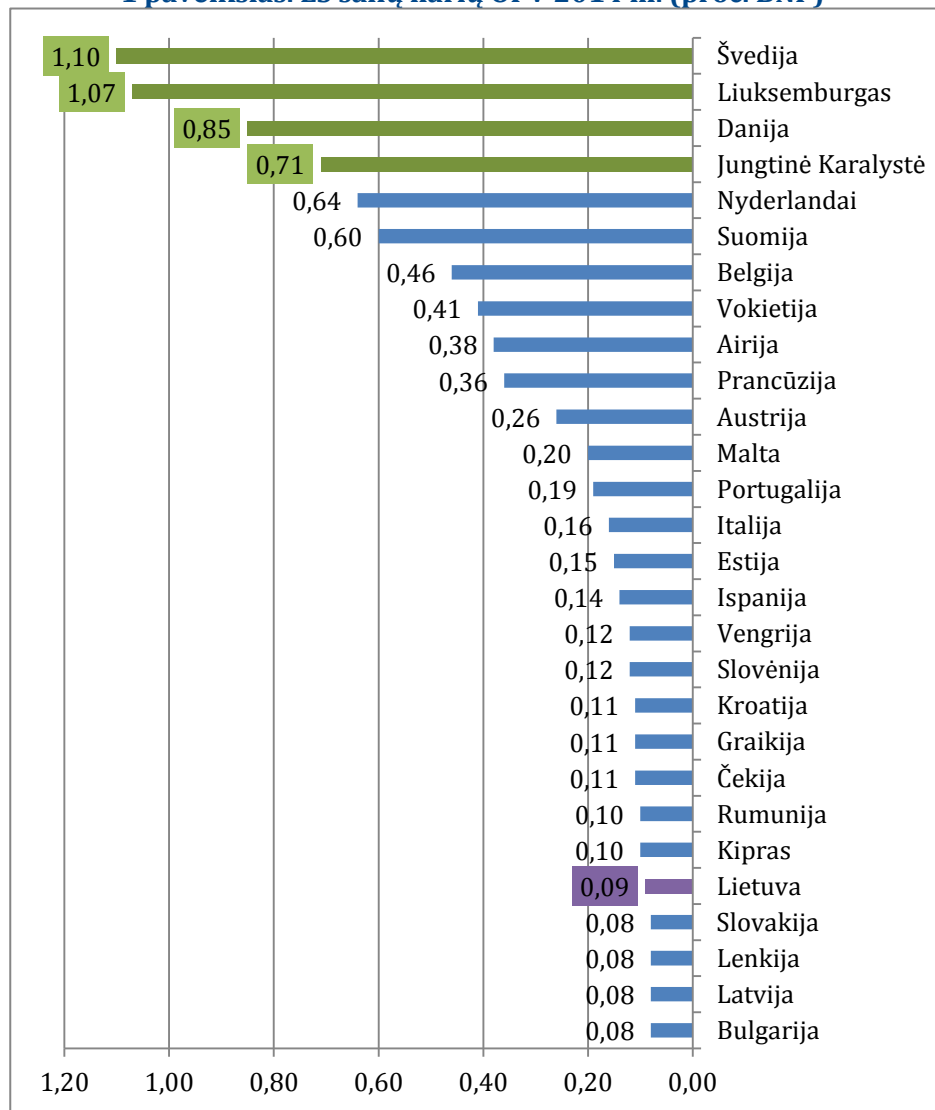
Lietuva vystomajam bendradarbiavimui lėšas skiria nuo 2004 metų (žr. toliau pateikiamą paveikslą). Per visą paramos VB skyrimo laikotarpį skiriama suma išaugo maždaug keturis kartus – nuo mažiau nei 10 mln. Eur 2004 metais iki beveik 35 mln. Eur 2014 metais. Didesnė šios sumos dalis skiriama daugiašalei paramai (daugiausia įnešant į ES biudžetą VB politikai įgyvendinti), mažesnė dalis skiriama dvišaliam bendradarbiavimui.

Bendru ES šalių narių kontekstu Lietuvos OPV atrodo gana kukliai (žr. toliau pateikiamus paveikslus). Didžiosios šalys – Prancūzija, Vokietija, Jungtinė Karalystė – 2014 m. skyrė atitinkamai 7,8 mlrd., 12,2 mlrd. ir 14,6 mlrd. eurų. Lietuva pagal skiriamas lėšas, palyginti su kitomis ES13 šalimis narėmis, lenkia tik keturias valstybes – Malta, Kiprą, Latviją ir Estiją, kurios skyrė 15–28 mln. eurų.

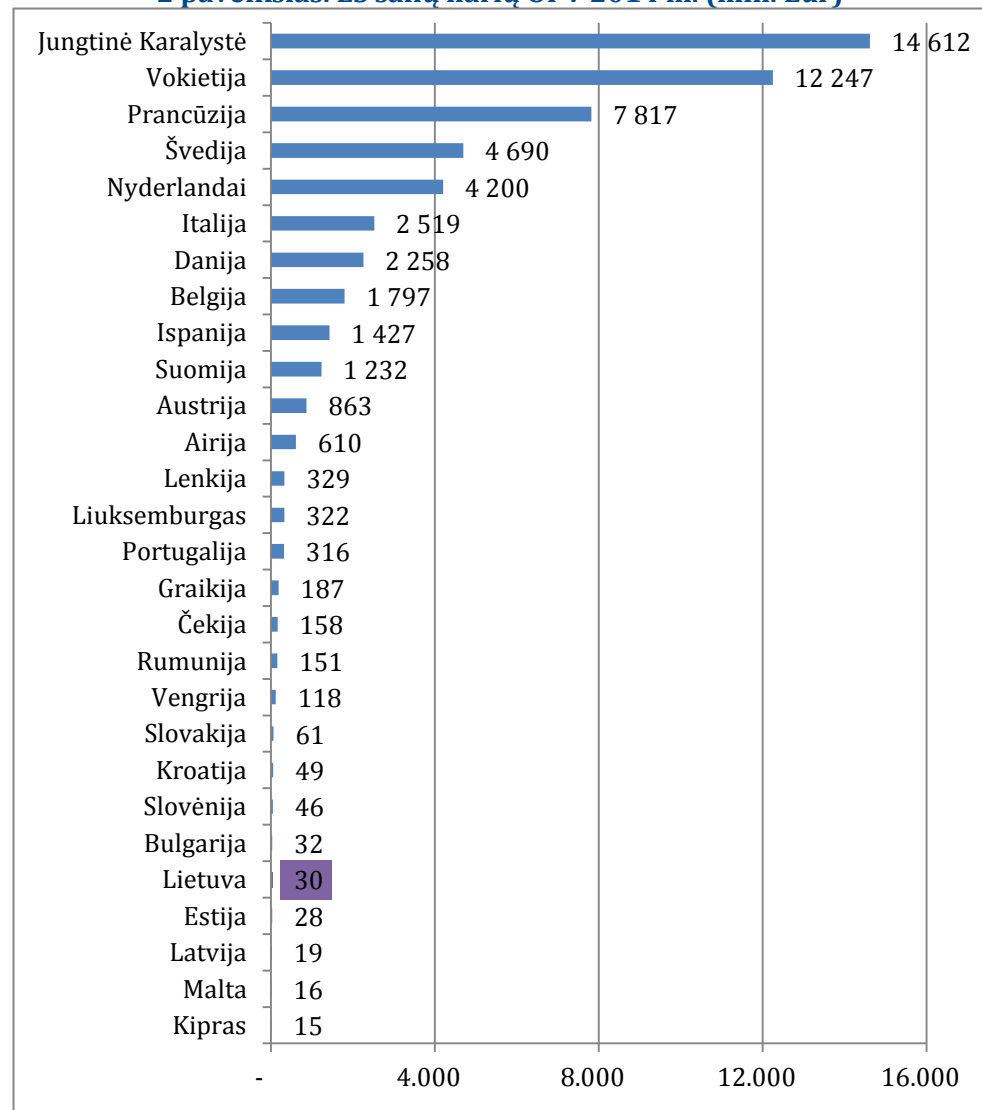
Kalbant apie ES šalių narių įsipareigojimus iki 2015 m. imtinai VB skirti tam tikrą bendrųjų nacionalinių pajamų (BNP) dalį⁵, matyti, kad šio įsipareigojimo neįgyvendins dauguma ES šalių narių. Šiuo metu tik Jungtinė Karalystė, Danija, Liuksemburgas ir Švedija šį tikslą jau pasiekė skirdamos 0,71–1,1 proc. BNP, o Olandija, nuo 1974 m. visuomet skyrusi ne mažiau nei 0,7 proc. BNP, 2013 m. šią dalį šiek tiek sumažino. VB skiriamos lėšos kol kas neatitinka ir Lietuvos kaip ES šalies narės įsipareigojimo 2015 m. skirti ne mažiau nei 0,33 proc. BNP. 2014 m. skirta suma siekė 0,1 proc. BNP.

⁵ Šis įsipareigojimas nustatytas ES Tarybos išvadose (Presidency conclusions - Brussels, 16 and 17 June 2005). ES13 šalys įsipareigojo skirti 0,33 proc. BNP, ES15 – 0,7 proc. BNP.

1 paveikslas. ES šalių narių OPV 2014 m. (proc. BNP)

2 paveikslas. ES šalių narių OPV 2014 m. (mln. Eur)

Šaltinis: „European Commission calls for renewed commitments to reach targets on official development assistance“, 08 April 2015;

<http://europa.eu/rapid/attachment/MEMO-15-4748/en/2014%20ODA%20tables%20attachment.pdf>

Pastaba: ataskaitos tekste (p.18) ir 1 paveiksle pateikti Lietuvos duomenys iš dalies nesutampa dėl to, jog 1 paveiksle pateikiami Europos Komisijos duomenys yra preliminarūs, o Užsienio reikalų ministerijai patikslinus duomenis, nustatyta, kad Lietuvos OPV sudarė 34,6 mln. eurų arba 0,1 proc. BNP.

1.3. VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO PALAIKYMAS VISUOMENĖJE

Lietuvos gyventojų nuomonė apie vystomąjį bendradarbiavimą teigiama – per visą Lietuvos VB vykdymo laikotarpį šią veiklą palaikė 72–85 proc. šalies gyventojų (žr. 1 lentelę). Matyti, kad per dešimtmetį Lietuvos gyventojų pritarimas, kad svarbu remti besivystančių šalių gyventojus, padidėjo, nors ir palyginti nedaug (nuo 72 iki 77 proc.).

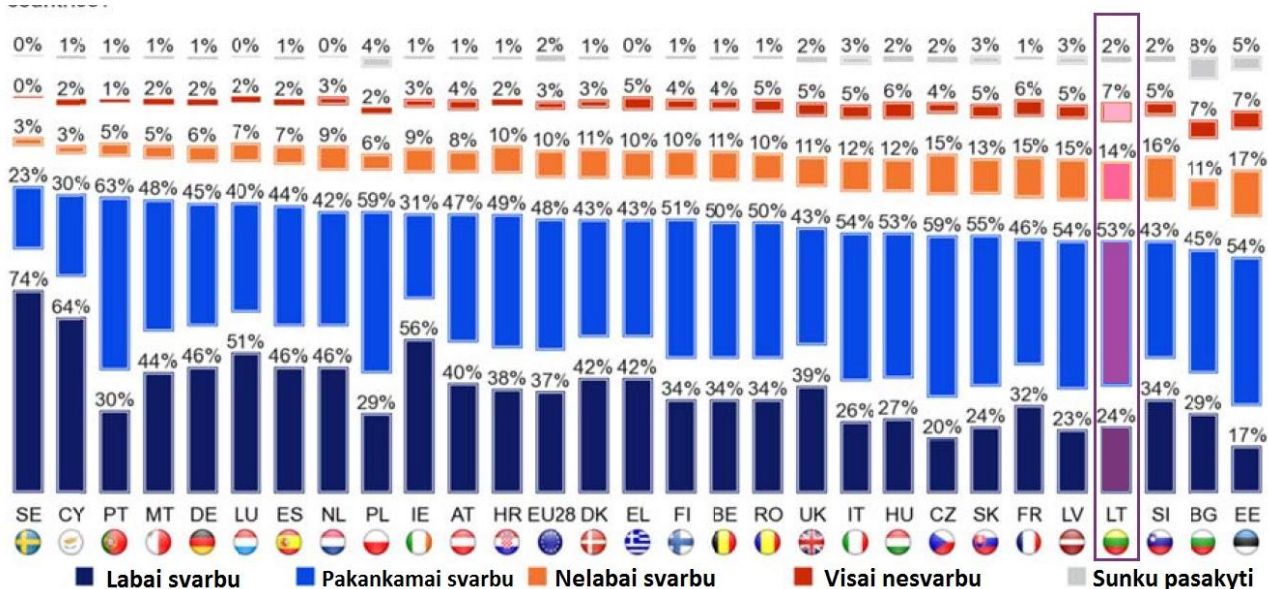
1 lentelė. Lietuvos gyventojų dalis, palaikanti vystomąjį bendradarbiavimą

2004	2011	2012	2013	2014
72 %	79 %	85 %	81 %	77 %

Šaltinis: „Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo dešimtmetis: tikslai, kryptys, rezultatai“ Užsienio reikalų ministerija, 2014; Eurobarometras, specialusis leidinys Nr. 421 „The European Year for Development – Citizens’ views on development, cooperation and aid“, 2015.

Vis dėlto, jei šią paramą palygintume su kitų ES šalių narių gyventojų parama, matytume, kad atsiliegame (žr. toliau pateikiamą paveikslą). 2014 m. tokį patį ar mažesnę pritarimą remti besivystančių šalių gyventojus išreiškė tik Slovėnija (77 proc.), Bulgarija (74 proc.) ir Estija (71 proc.). Didžiausią paramą išreiškė Švedijos gyventojai (97 proc.), taip pat Kipro, Portugalijos, Maltos, Vokietijos, Liuksemburgo ir Ispanijos gyventojai (90 proc. ir daugiau respondentų sutiko, kad svarbu remti besivystančias šalis). Įdomu, kad ir tarp didžiųjų ES šalių narių, kurios didžiausiomis lėšomis prisideda prie VB politikos įgyvendinimo, yra tokių, kurių gyventojai tai mažiau palaiko, pavyzdžiui, „tik“ 78 proc. Prancūzijos gyventojų ir 82 proc. Jungtinės Karalystės gyventojų pritaria, kad svarbu remti besivystančias šalis.

3 paveikslas. ES šalių narių gyventojų nuomonė apie svarbą remti besivystančių šalių gyventojus 2014 m.

Šaltinis: Eurobarometras, specialusis leidinys Nr. 421 „The European Year for Development – Citizens’ views on development, cooperation and aid“, 2015.

Lietuvoje gerokai mažiau gyventojų nei apskritai ES mano, kad galima asmeniškai prisidėti kovojant su skurdu (35 proc. palyginti su 50 proc. ES). Taip manančių daugiausia yra Airijoje, Ispanijoje, Liuksemburge, Maltoje, Portugalijoje, Švedijoje ir Jungtinėje Karalystėje (daugiau

nei 60 proc. gyventojų), mažiausiai – Bulgarijoje, Latvijoje, Estijoje, Vengrijoje, Lenkijoje (17–34 proc. gyventojų)⁶.

Lietuvos gyventojai yra tarp mažiausiai asmeniškai prisidedančių prie pagalbos besivystančiųjų šalių žmonėms teikimo (16 proc. palyginti su 35 proc. ES). Daugiausia asmeniškai prisideda Švedijos, Suomijos, Olandijos, Maltos, Liuksemburgo gyventojai (daugiau nei 60 proc. gyventojų). Mažiau už lietuvius prisideda Bulgarijos, Estijos, Latvijos, Rumunijos ir Portugalijos gyventojai (5–15 proc. gyventojų)⁷.

Pateikta statistika leidžia daryti išvadą, kad nors finansiškai prie VB politikos įgyvendinimo gerokai gausiau prisideda ES15 nei ES13 šalys narės, ryškaus skirtumo tarp šių grupių šalių gyventojų, palaikančių VB, nėra. Lietuvos OPV skiriamos lėšos labai neišsiskiria iš ES13 grupės, tačiau pasyvesnė gyventojų pozicija su VB susijusiais klausimais rodo, kad vystomasis švietimas Lietuvoje dar turėtų būti stiprinamas.

1.4. DVIŠALIS VYSTOMASIS BENDRADARBIAVIMAS

Nuo 2004 metų dvišaliams VB projektams per Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programą skirta per 100 mln. Eur, o pastaruosius kelerius metus parama šiems projektams sudarė apie 30–40 proc. metinių Lietuvos VB lėšų. Dvišaliais projektais siekta perduoti patirtį ES trečiųjų šalių viešosioms institucijoms, stiprinti jų administracinius gebėjimus, skatinti politines, ekonomines ir socialines reformas.

Lietuvos vykdytų dvišalių projektų tematika labai įvairi. Daugiausia 2003–2013 metais projektų vykdyta demokratijos ir žmogaus teisių srityje, mokslinio, kultūrinio ir jaunimo bendradarbiavimo srityje, pilietinės visuomenės srityje, kiek mažiau – socialinio vystymosi, viešojo administravimo, visuomenės informavimo, infrastruktūros, žemės ūkio ir veterinarijos, teisingumo ir vidaus reikalų srityse.

Iki 2014 metų pabaigos įgyvendinta apie 800 dvišalės paramos projektų. Šių projektų, kuriuose Lietuva teikė paramą, geografinė kryptis gana aiški – Rytų Europos šalys ir Afganistanas. Jis partneriu buvo daugiau kaip ketvirtadalyje projektų, vykdytų 2003–2014 metais. Iš Rytų Europos šalių daugiausia projektų vykdyta teikiant paramą Baltarusijai, Gruzijai, Moldovai ir Ukrainai. Tarp kitų šalių, kurioms Lietuva dvišaliais projektais teikė paramą, buvo Tunisas, Palestina, Tadžikistanas, Irakas, Mauritanija, Kirgizija, Turkmenistanas⁸.

Rytų Europos šalys yra ir daugelio kitų Vidurio Europos šalių prioritetiniame VB valstybių sąraše. Yra nuomonių, kad naujųjų ES šalių narių dalyvavimas VB veikloje dėl stiprios orientacijos į Rytų Europą sumažino ES paramos vystymuisi politikos darnumą⁹, jog Baltijos šalys per VB visų pirma siekia ES Rytų kaimynystės politikos tikslų¹⁰. Tačiau, antra vertus, ši orientacija yra suprantama – su šio regiono valstybėmis Lietuvai ir kitoms Vidurio Europos

⁶ Eurobarometras, specialusis leidinys Nr. 421 „The European Year for Development – Citizens’ views on development, cooperation and aid“, 2015.

⁷ Ten pat.

⁸ 2005–2014 m. įgyvendintų projektų sąrašus galima rasti URM vystomajam bendradarbiavimui skirtoje svetainėje <http://www.orangeprojects.lt/site/?page=11>.

⁹ Hoebink, Paul (sud.), *European Development Cooperation: In Between the Local and the Global*, Amsterdam University Press, 2010.

¹⁰ Horky, Ondrej, Simon Lightfoot (sud.), *Development Policies of Central and Eastern European States: From Aid Recipients to Aid Donors*. Routledge, 2012.

valstybėms lengviau užmegzti ir palaikyti ryšius, jos yra strategiškai svarbios partnerės, kurių politinė ir ekonominė situacija daro poveikį ir šalių vidaus politikai.

Daugiau nei pusę dvišalių VB projektų įgyvendino Lietuvos ar valstybės partnerės viešosios įstaigos ir asociacijos (įskaitant nevyriausybinės organizacijas), taip pat didelę dalį projektų įgyvendino Lietuvos ar šalies partnerės valstybinės institucijos (ministerijos, įstaigos prie ministerijų, kontroliuojančios tarnybos ir pan.). Privatos įmonės ir privatūs asmenys įgyvendino ne daugiau nei 1 proc. projektų, švietimo įstaigos (pvz., aukštosios mokyklos) – dar mažesnę dalį projektų.

Apibendrinant Lietuvos dvišalį vystomąjį bendradarbiavimą, galima teigti, kad per daugiau nei dešimt metų sukaupta svarbi patirtis tam tikrų regionų besivystančiose šalyse¹¹. Sukaupta žinių ir praktikos, kaip perduoti įvairiapusę Lietuvos patirtį, ieškoti partnerių paramos teikėjų ir partnerių paramos gavėjų, rengti ir koordinuoti VB projektus. Ši patirtis toliau turėtų būti kaupiama ir panaudojama gerinant dvišalį ir aktyviau įsitraukiant į daugiašalį vystomąjį bendradarbiavimą.

1.5. DALYVAVIMAS ES DVYNIŲ PROGRAMOS PROJEKTUOSE

Vystomojo bendradarbiavimo srityje Lietuva itin sėkmingai dalyvauja ES dvynių programos konkursuose ir vykdo laimėtus projektus. Bendra nuo 2004 metų Lietuvos institucijų laimėtų ES dvynių programos projektų vertė – apie 40 mln. eurų. Daugelis institucijų pripažįsta, kad ši Lietuvos vykdoma veikla yra itin sėkminga ir duodanti rezultatų, todėl aktualu detaliau ją išanalizuoti.

2004–2014 metais Lietuva laimėjo 48 ES dvynių programos projektus arba, kitaip sakant, po daugiau nei 4 projektus kasmet. Net 16 ES dvynių programos projektų Lietuva įgyvendino savarankiškai, be kitų šalių pagalbos. Statistika rodo, kad Lietuvos aktyvumas šioje veikloje labai padidėjo nuo 2010 m. – nuo šių metų kasmet laimėti 5–9 konkursai. Vidutinė vieno laimėto projekto vertė – apie 830 tūkst. eurų¹².

2 lentelė. Lietuvos 2004–2014 m. laimėti ES dvynių programos projektai

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	1	1	4	2	2	8	7	5	9	8

Šaltinis: Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo dešimtmetis: tikslai, kryptys, rezultatai. Užsienio reikalų ministerija, 2014, URM interneto svetainė.

Dvynių programos projektai ES mastu planuojami 1 metams. EK su šalimi paramos gavėja suderina poreikius ir atsižvelgdama į juos skelbia Dvynių programos projektus. Jie yra dviejų tipų:

- **Dvynių projektai (angl. *Twinning*)** – ilgalaikiai, trunkantys 1–3 m., įgyvendinami ES šalių konsorciūmų; juose teikiami projektiniai pasiūlymai pristatomi atrankos posėdžiuose, kuriuose turi dalyvauti projekto lyderiai ir konsorciūmo šalių atstovai;
- **trumpalaikiai Dvynių projektai (angl. *Twinning Light*)** – trumpalaikiai, trunkantys 6–12 mėn., įgyvendinami tik vienos ES šalies paramos teikėjos (negalimas

¹¹ Kai kurios šalys gali būti laikomos pereinamojo laikotarpio šalimis, pvz., Ukraina, Moldova, Gruzija, tačiau jos vis tiek išlieka šalimis paramos gavėjomis.

¹² Lietuvos 2004–2015 m. laimėtų ES dvynių projektų sąrašas pateikiamas URM interneto svetainėje <http://urm.lt/default/lt/lietuvas-laimeti-projektai>.

konsorciumas); projekto vykdytojas atrenkamas tik remiantis pateiktu projekcinio pasiūlymo dokumentu (nerengiama atrankos posėdžių).

Tarp Lietuvos laimėtų projektų dauguma ilgalaikių Dvynių projektų.

Daugiausia ES dvynių programos projektų (8) įvykdyta Kroatijoje, kai ši šalis dar nebuvo ES narė. Nemažai projektų taip pat įvykdyta Serbijoje (4), Azerbaidžane (4), Turkijoje (5), kiek mažiau – Kosove, Armėnijoje, Makedonijoje, Ukrainoje, Moldovoje, Juodkalnijoje, Egipte ir keliose kitose šalyse.

Daugiausia šiuose projektuose dalyvavo Centrinė projektų valdymo agentūra, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba bei Finansų ministerija, tačiau taip pat dalyvavo ir kitos ministerijos ir viešosios įstaigos (pvz., po kelis projektus vykdė Seimo kanceliarija, Nacionalinė žemės tarnyba, Valstybinė ne maisto produktų inspekcija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Susisiekimo ministerija, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Lietuvos aukštoji jūreivystės mokykla). Projektų tematika apėmė šių institucijų veiklos sritis – maisto ir veterinarinė sauga, ES fondai, muitinės kontrolė, viešasis administravimas ir pan.

Šių projektų įgyvendinimas Lietuvai naudingas dėl daugelio priežasčių:

- Šalyse, kur vykdyti ES dvynių programos projektai, didinamas Lietuvos prestižas ir žinomumas, o tai padeda ir toliau laimėti ES dvynių programos projektus, didina pasitikėjimą Lietuvos ekspertais ir įstaigomis.
- Užmezgama pažinčių panašių ministerijų ar kitų įstaigų darbuotojų lygiu, kurios paskui išnaudojamos vykdant kitus projektus.
- Kaupiamą šalies, kuri taip pat prisideda, projektų vykdymo patirtis, tad kitos valstybės aktyviau kviečia Lietuvą kaip partnerę teikti bendrų paraiškų, mokosi iš Lietuvos įstaigų dalyvavimo ES dvynių programos projektuose patirties. Tai daro ne tik artimos Lietuvos kaimynės, tačiau ir didžiosios ES šalys narės (pvz., Švedija, Vokietija).
- Gana didelė asmeninė motyvacija išvykstantiems Lietuvos ekspertams, nes dalyvaujant projektuose stiprėja kvalifikacija, gaunamas papildomas atlygis už projekto įgyvendinimą.

Kalbant apie ES dvynių programos projektų konkursų skaičių ir Lietuvos dalyvavimo sėkmės procentą, konstatuotina, kad konkursų yra daug ir Lietuva aktyviai juose dalyvauja. Per 2013–2014 metus iš viso Lietuva pateikė apie 40 pasiūlymų (viena ar su partneriais), iš kurių laimėta 18. Dar keturiuose konkursuose dalyvavo Lietuvos ekspertai su kitomis šalimis. Taigi galima sakyti, kad laimi maždaug kas antras Lietuvos pasiūlymas. Toks Lietuvos pasiūlymų sėkmingumo procentas laikytinas labai aukštu. Kas jį lemia?

Visų pirma daugumą ES dvynių programos projektų Lietuva įgyvendina Balkanų ir Rytų kaimynystės šalyse, su kuriomis Lietuva turi daug panašumų: perėjimas iš vienos santvarkos į kitą, panaši reformų bei istorinė patirtys, mentalitetas. Lietuvos ekspertai kalba ne tik anglų, bet ir rusų kalba, kurios dažnai prireikia šiuose kraštuose. Be to, Lietuva į ES dvynių programos projektus siunčia aukščiausio lygio vadovus (pavyzdžiui, institucijų vadovus, departamentų direktorius, yra buvę net viceministrai), o tai šalims paramos gavėjoms yra patrauklu. Prancūzija, Vokietija, kitos ES senbuvės dažniausiai siunčia ne pačio aukščiausio lygio vadovus (pavyzdžiui, skyrių vedėjus). Galiausiai didelis proveržis buvo padarytas Lietuvos institucijų informavimo ir gebėjimų dalyvauti ES dvynių programos projektuose srityje. Lietuvos URM buvo paskirtas asmuo (ES dvynių programos projektų koordinatorius), kuris atsako už informacijos apie ES dvynių programos konkursus sklaidą kitoms Lietuvos

institucijoms, jų konsultavimą ir pasiūlymų pateikimą konkursams). Centrinė projektų valdymo agentūra šioje srityje 2014 m. įgyvendino projektą¹³, kuris buvo skirtas instituciniams gebėjimams dalyvauti ES dvynių programos projektuose stiprinti. Tarp šio projekto veiklų – mokymų organizavimas, metodinio leidinio rengimas. Šios ir kitos veiklos supažindino ir paskatino Lietuvos viešąsias įstaigas aktyviau dalyvauti ES dvynių programos konkursuose, padėjo pagerinti pasiūlymų kokybę, ieškoti partnerių.

Apskritai rengti pasiūlymus ES dvynių programos konkursams labai brangiai nekainuoja. Pasiruošti ilgalaikių Dvynių projektui įstaigai užtrunka iki 8 savaičių, trumpalaikių Dvynių projektui – iki 6 savaičių. Pagrindiniai kaštai apima paraiškos parengimą, suderinimą su partneriais (jei jie yra) ir komandiruotės išlaidas, kai vykstama pristatyti projekto (tik ilgalaikių Dvynių projektų atveju). Laimėjus ir įgyvendinus projektus gaunama nauda visuomet atperka pasirengimo išlaidas.

Vis dėlto Lietuvai dalyvaujant ES dvynių programos projektuose susiduriama su problemomis. Pavyzdžiui, kai kuriose įstaigose dalyvavimas ES dvynių programos projektuose nelaikomas prioritetu ir neskatinamas, URM kvietimą dalyvauti ES dvynių programos projektuose išsiunčia sektorialių ministerijų ir kitų įstaigų tarptautinių ryšių skyriams, tačiau ne visuomet ši informacija perduodama vadovybei ir atitinkamiems padaliniais, vis dar yra įstaigų, kurios turi aktualios patirties, bet beveik nedalyvauja konkursuose arba kartą sudalyvavus vėliau nebandoma užtikrinti tokios veiklos tęstinumo. Šaltesni ar ne tokie aktyvūs politiniai santykiai su kai kuriomis šalimis paramos gavėjomis lemia, kad Lietuvai laimėti ES dvynių projektus tose šalyse sunku. Kai kuriuose ES dvynių konkursuose labai svarbiu reikalavimu laikoma tokių projektų patirtis, tačiau įstaigoms nedalyvaujant tokioje veikloje sudėtinga patekti į šią rinką ir įgyvendinti pirmuosius projektus. Be to, ne visuomet geri specialistai sklandžiai kalba ir rašo angliškai, o tai apsunkina jų dalyvavimo projektuose galimybes. Galiausiai aktuali klausimu išlieka darbo krūvio suregulavimas ir apmokėjimas darbuotojams, pavaduojantiems išvykusį kolegą.

Šių problemų sprendimas padėtų Lietuvos valstybinėms institucijoms dar aktyviau įsitraukti į ES dvynių programą ir didinti ekspertinę patirtį, kuri aktuali ir kitomis formomis dalyvaujant daugiašalės paramos teikime.

¹³ Projektas „Institucinių gebėjimų dalyvauti ES ir tarptautiniuose vystomojo bendradarbiavimo projektuose stiprinimas dalinantis Lietuvos gerąja patirtimi“: <http://www.orangeprojects.lt/site/?page=11&sub=831>

2. ES ŠALIŲ NARIŲ REFORMŲ PATIRTIS

ES šalių narių, prie Sąjungos prisijungusių 2004 ir 2006 metais, reformų patirties svarba akcentuojama įvairiuose vystomojo bendradarbiavimo politikos dokumentuose. Europos konsensuse dėl vystymosi, kuris priimtas 2006 m., numatoma, kad ES sieks išnaudoti naujųjų ES šalių narių patirtį (tokia kaip perėjimo procesų valdymas) ir padės sustiprinti šių šalių kaip naujųjų paramos teikėjų vaidmenį¹⁴. 2012 m. spalio 3 d. EK komunikate „ES parama tvariams pokyčiams prie demokratijos pereinančiose šalyse“ ir šiuo klausimu 2013 m. sausio 31 d. patvirtintose ES Tarybos išvadose¹⁵ dar kartą patvirtinamas ES pasiryžimas remti demokratinį reformų procesus šalyse partnerėse, taip pat pabrėžiamas poreikis siekiant šio tikslo pasitelkti ES plėtros proceso metu įgytą patirtį. Šiam tikslui pasiekti numatoma nemažai priemonių, kurių viena tiesiogiai susijusi su naujųjų ES šalių narių nesena patirtimi – „efektyviai taikyti dalijimosi žiniomis ir pajėgumų stiprinimo metodus, taip pat naudotis ES valstybių narių pereinamuoju laikotarpiu sukaupta patirtimi“.

Pereinamojo laikotarpio patirties panaudojimas numatytas ir Europos plėtros fondo įgyvendinimo reglamente bei 2014–2020 m. ES daugiametės finansinės programos ES išorės politikos priemonių reglamentuose. Tai ypač aiškiai apibrėžta Vystomojo bendradarbiavimo priemonės reglamente (angl. *Development Cooperation Instrument*), kurio dėstomojoje dalyje numatoma, kad vystomojo bendradarbiavimo veiklose ES remsis savo šalių narių reformų ir pereinamojo laikotarpio patirtimi¹⁶.

Pereinamojo laikotarpio reformų svarba pabrėžiama ir Europos kaimynystės (angl. *European Neighbourhood Instrument*), Pasirengimo narystei paramos (angl. *Instrument for Pre-Accession Assistance*) bei Demokratijos ir žmogaus teisių (angl. *European Instrument for Democracy and Human Rights*) priemonių reglamentų preambulės konstatuojamosiose dalyse¹⁷, kuriose teigiama, kad „turėtų būti atsižvelgiama į perėjimo į demokratiją procesų praktiką ir patirtį, įgytą įgyvendinant Sąjungos plėtros ir kaimynystės politiką“, ir net pabrėžiama, kad „vykdant tą bendradarbiavimą daugiausia dėmesio turėtų būti skiriama visų pirma dalijimuisi vykdant reformas valstybių narių įgyta patirtimi“.

Pereinamojo laikotarpio reformų patirties perdavimo nuostatos įtvirtinimas ES dokumentuose ir išorės politikos priemonių reglamentuose yra svarbus žingsnis, rodantis klausimo aktualumą ir sustiprinantis galimybę kelti jį įvairiomis formomis. Atkreiptinas dėmesys, kad reformų perdavimas yra susijęs su išskirtine ES šalių narių, į Sąjungą įstojučių per pastaruosius kelis plėtros etapus, situacija, nes būtent šios narės potencialiai būtų pagrindinės patirties teikėjos.

¹⁴ The European Parliament, the European Council and the European Commission, The European Consensus on Development (2006/C 46/01). Brussels, 2006, Article 33.

¹⁵ Europos Komisija, ES parama tvariams pokyčiams prie demokratijos pereinančiose šalyse (JOIN(2012) 27 final). Briuselis, 2012 m. spalio; Europos Sąjungos Taryba, Tarybos išvados dėl ES paramos tvariams pokyčiams prie demokratijos pereinančiose šalyse. Briuselis, 2013 m. sausis.

¹⁶ The European Parliament and the Council of the European Union, Regulation (EU) No 233/2014 establishing a financing instrument for development cooperation for the period 2014–2020. Brussels, March 2014, Article 3 (12).

¹⁷ The European Parliament and the Council of the European Union, Regulation (EU) No 232/2014 establishing a European Neighbourhood Instrument; Regulation (EU) No 231/2014 establishing an Instrument for Pre-accession Assistance (IPA II); Regulation (EU) No 235/2014 establishing a financing instrument for democracy and human rights worldwide; Brussels, 2014.

Siekdama susisteminti minėtų ES šalių narių transformacijos periodo patirtį, EK 2009 m. finansavo Europos pereinamojo proceso kompendiumo (toliau – kompendiumas) kūrimą. 2011 m. kompendiumas buvo transformuotas į duomenų bazę¹⁸. Šioje duomenų bazėje pateikiama susisteminta geroji minėtų ES šalių narių perėjimo į demokratiją ir rinkos ekonomiką patirtis. Kompendiume pateikiama informacija apima dvi transformacijos bangas: 1) ankstyvuosius transformacijos metus (iki XX a. dešimtojo dešimtmečio vidurio) ir 2) reformas, vykdytas besirengiant ES narystei. Kompendiume išskiriami 6 pagrindiniai reformų sektoriai (nuo žemės ūkio reformų iki reformų, skirtų sėkmingai valstybės gyventojų socialinei raidai užtikrinti), iš kurių kiekvienas gali apimti dar keletą reformų sričių. Prie kiekvieno sektoriaus (ar to sektoriaus konkrečios srities) pateikiama atskirų naujųjų ES šalių narių patirtis vykdant reformas tame sektoriuje (sirtyje).

Šiuo metu ES mastu sutariama, kad būtina geriau išnaudoti kompendiume pateikiamą informaciją vystomojo bendradarbiavimo tikslais. Taip pat atkreipiamas dėmesys, kad būtina toliau pildyti kompendiume pateikiamą informaciją, įskaitant papildymą valstybiniuose ir nevalstybiniuose sektoriuose dirbančių ekspertų (turinčių konkrečių pereinamojo laikotarpio reformų vykdymo patirties) duomenų baze¹⁹. Tikimasi, kad tai turėtų padėti šalims partnerėms lengviau rasti tinkamų ekspertų ir taip sukurti papildomą kompendiumo pridėtinę vertę.

2.1. LIETUVOS REFORMŲ PATIRTIS

Lietuvos, kaip ir kitų ES13 šalių narių, reformų patirties panaudojimas dalyvaujant vystomojo bendradarbiavimo veikloje ir esamas įsitraukimas į VB veiklas dar mažai analizuotas²⁰. Aktualiuose Lietuvos teisės aktuose įtvirtinta nuostata, kad dalyvaujant VB veikloje svarbu panaudoti įgytą Lietuvos reformų patirtį, tačiau ji plačiau neaptariama.

Viena vertus, taip yra dėl to, kad ši patirtis labai plati ir įvairiapusė. Pasikeitus santvarkai 1990 metais iki pat 2004 m. ir vėliau, šalis išgyveno didelių politinių, socialinių, ekonominių ir kultūrinių pokyčių. Šie pokyčiai leido įgyti labai plačios sektorinės patirties.

ES perėjimo patirties kompendiume pristatoma Lietuvos reformų patirtis septyniuose sektoriuose (žr. toliau pateikiamą lentelę).

¹⁸ <https://webgate.ec.europa.eu/multisite/etc/en/content/home>

¹⁹ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, Nuomonė dėl tvarių pokyčių prie demokratijos pereinančiose šalyse (REX/387). Briuselis, 2013.

²⁰ Horky, Ondrej, Simon Lightfoot (sud.), *Development Policies of Central and Eastern European States: From Aid Recipients to Aid Donors*. Routledge, 2012.

3 lentelė. ES reformų kompendiume pristatoma Lietuvos patirtis

Sektorius	Sritis	Daugiausia patirties sukaupusios įstaigos
Maisto sauga	Maisto sauga, veterinarinė ir fitosanitarinė priežiūra	- Žemės ūkio ministerija (Kokybės politikos departamentas); - Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba; - Valstybinė augalininkystės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos; - Lietuvos veterinarijos akademija (dabar – Lietuvos sveikatos mokslų universitetas); - Lietuvos veterinarijos gydytojų asociacija.
Žemės administravimas ir kadastrai	Žemės reforma, nekilnojamojo turto kadastrai, geografinės informacijos sistema, žemės nuomos sistema	- Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos; - VĮ „GIS-centras“; - Vilniaus Gedimino technikos universitetas (Geodezijos institutas, Aplinkos inžinerijos fakulteto Geodezijos ir kadastro katedra); - UAB „HNIT-Baltic“; - IĮ „Matininkas“.
Atsinaujinantys ištekliai	Biokuro energetika	- Žemės ūkio ministerija; - Lietuvos žemės ūkio universitetas (dabar – Aleksandro Stulginskio universitetas); - UAB „Mestilla“.
Demokratija, žmogaus teisės ir institucinės reformos	Žmogaus teisės; politinės laisvės ir demokratinės rinkimų institucijos; viešasis administravimas; vidaus saugumas; teisinė sistema ir teisminė sistema	- Valstybės tarnybos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos; - Valstybės sienos apsaugos tarnyba; - Ūkio ministerija (anksčiau veikęs Įmonių teisės ir privatizacijos departamentas).
Ekonominės reformos (perėjimas į rinkos ekonomiką)	Kainų, vidaus ir tarptautinės prekybos liberalizacija; privataus sektoriaus plėtra; valstybės valdomų įmonių privatizacija; viešieji finansai	- Anksčiau veikusi Lietuvos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros agentūra; - VĮ „Valstybės turto fondas“ (dabar prijungta prie VĮ Turto bankas); - Finansų ministerija (Apskaitos metodologijos departamentas, Valstybės izdo departamentas); - Muitinės departamentas; - Muitinės laboratorija.
Žmogaus vystymasis	Švietimas; užimtumas, darbas ir socialinė apsauga; sveikata	- Švietimo ir mokslo ministerija; - Profesinio švietimo ir mokymo metodinis centras (dabar – Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras); - Vytauto Didžiojo universitetas; - Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (anksčiau veikęs Finansinės socialinės paramos departamentas, Socialinio darbo ir socialinių paslaugų departamentas, Socialinės apsaugos ir pensijų departamentas, Darbo departamentas,

		Darbo santykių ir atlygio departamentas); • Lietuvos darbo birža; • Darbo ir socialinių tyrimų institutas; • Sveikatos apsaugos ministerija.
Regioninis ir vietos vystymasis	ES paramos valdymas, projektų atranka	• Vidaus reikalų ministerija (Regioninės politikos departamentas)

Šaltinis: European Transition Compendium: <https://webgate.ec.europa.eu/multisite/etc/en/content/home>

Vis dėlto šis sąrašas nėra baigtinis. Reformų patirties kaupimas yra nesibaigiantis procesas – Lietuva ir toliau vykdo ekonominę ir socialinę plėtrą, gerina vienos ar kitos srities valdymą, todėl pateikti vientisą baigtinių reformų patirties sąrašą neįmanoma. Šiuo atžvilgiu svarbiau vienoje vietoje kaupti informaciją apie įgyjamą patirtį. Toliau pateikiama daugiau sričių, kuriose Lietuva pasiekė rezultatų ir kurios galėtų būti aktualios kitoms šalims. Atskirose srityse patirties yra sukaupusios:

- Vidaus reikalų ministerija, Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos, VŠĮ „Plačiąjuostis internetas“, VĮ „Infostruktūra“ – **plėtojant informacinę ir ryšių infrastruktūrą** (ypač plačiąjuosčio interneto diegimą);
- Aplinkos ministerija, Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos, VĮ Registrų centras, Vidaus reikalų ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, privačios įmonės – **vykdant el. valdžios ir el. paslaugų plėtrą** (plėtojant viešųjų paslaugų skaitmeninimą, ypač tokiose srityse kaip teritorijų planavimas, statybų proceso valdymas, vykdant el. paslaugų techninę priežiūrą);
- Aplinkos ministerija, savivaldybių administracijos – **stiprinant aplinkosaugą** (vandentvarkos, atliekų tvarkymo srityje);
- Energetikos ministerija, AB „Lietuvos dujos“, AB „Amber Grid“ – **stiprinant energetikos sektorių** (reorganizuojant ir valdant dujų ūkį);
- privačios įmonės – **plėtojant reklamos paslaugų ir viešųjų ryšių sektorių**;
- Susisiekimo ministerija, Lietuvos automobilių kelių direkcija prie Susisiekimo ministerijos, AB „Lietuvos geležinkeliai“, privačios įmonės – **plėtojant statybos ir kelių infrastruktūros sektorių**;
- Ūkio ministerija, Viešųjų pirkimų tarnyba – **vykdant viešųjų pirkimų sistemos pertvarką**;
- Žemės ūkio ministerija, Nacionalinė mokėjimų agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, privačios įmonės – **plėtojant žemės ūkį** (ES kaimo plėtros paramos valdymas, kaimo verslo plėtra);
- Vyriausybės kanceliarija, Užsienio reikalų ministerija, kitos ministerijos, ES teisės departamentas prie Teisingumo ministerijos, Seimas, Seimo Europos reikalų biuras – **koordinuojant integraciją į ES** (integracijos į ES strateginis planavimas, institucijų stiprinimas, Vyriausybės ir Seimo sąveika, ES teisės perkėlimo ir įgyvendinimo planavimas ir stebėseną, nacionalinių teisės aktų atitikties ES teisei vertinimas, integracijos į ES poveikio vertinimas, visuomenės informavimas, ES teisės aktų vertimo į valstybinę kalbą organizavimas, IT sprendimų panaudojimas koordinuojant ES reikalus)²¹;
- visos ministerijos, įgyvendinančios įstaigos, savivaldybių administracijos, privačios įmonės – **panaudojant ES finansinę paramą** (paramos projektų planavimas,

²¹ Ne kartą tarptautiniu mastu (ES ir Pasaulio banko tyrimais) pripažinta, kad Lietuvos integracijos į ES koordinavimas laikytinas gerąja, net geriausia praktika tarp visų šalių, kurios į ES įstojo kartu su Lietuva, LINESIS informacinė sistema pripažinta viena iš geriausių tarp visų ES šalių narių.

koordinavimas ir įgyvendinimas, finansinės paramos panaudojimo koordinavimas, stebėseną ir vertinimas).

1 priede pateikiamas pavyzdys, kaip konkreti Lietuvos patirtis gali būti aprašyta, siekiant jos tolimesnio panaudojimo vystomojo bendradarbiavimo srityje.

Peržiūrėjus pagrindinių tarptautinių vystomojo bendradarbiavimo priemonių tikslus ir paramos sritis (plačiau šios priemonės aptariamos 3 skyriuje ir 2 priede), matyti, kad vyrauja tokie sektoriai kaip ekonominė ir socialinė plėtra, skurdo mažinimas, žmogaus teisės, demokratija, geras valdymas, sveikatos apsauga, švietimas, socialinė apsauga, verslo aplinka, žemės ūkis, energetika, aplinkosauga, migracija ir prieglobstis, humanitarinė pagalba, konfliktų prevencija. Taigi galima konstatuoti, kad apskritai Lietuvos reformų patirtis atitinka daugumos tarptautinių VB priemonių tikslus ir uždavinius ir visa lietuviška patirtis galėtų būti aktuali besivystančiose šalyse. Jos didesnio panaudojimo problematika susijusi ne su pačios patirties trūkumu, bet tiek su ES, tiek ir Lietuvos pusės problemomis. ES reformų patirtis nėra operacionalizuota VB sistemoje. Nėra mechanizmų ir priemonių, kurios tokią patirtį turinčioms institucijoms ir konkreitiems subjektams (tiek juridiniams, tiek fiziniams asmenims) teiktų reikšmingą pranašumą ES skelbiamuose techninės pagalbos ir kituose konkursuose. Kitos tarptautinės VB organizacijos taip pat neteikia prioriteto nesena reformų patirtį turinčių šalių institucijoms ir asmenims. Lietuvoje problemos susijusios su nežinojimu, trūksta motyvacijos, didelių projektų valdymo patirties ar nemokama parodyti turimos reformų patirties. Šios problemos detalčiau aptariamos tolesnėse ataskaitos dalyse.

3. DAUGIAŠALIS VYSTOMASIS BENDRADARBIAVIMAS

Daugiašalę paramą besivystančioms šalims teikia nemažai tarptautinių organizacijų. Iš viso jų priskaičiuojama iki 200. Žinomiausios ir didžiausios organizacijos – Jungtinės Tautos, Pasaulio bankas, Europos Sąjunga.

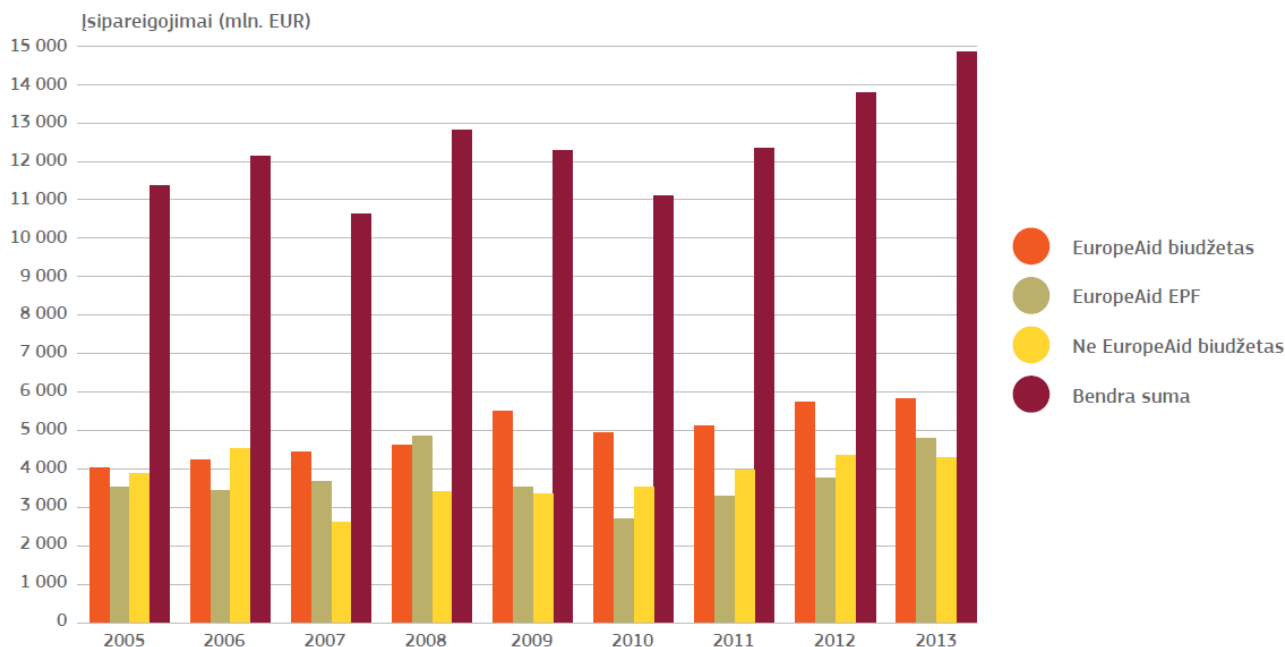
Skaiciuojama, kad apie 40 proc. visos besivystančioms šalims teikiamos paramos teikia būtent šios organizacijos. Lėšų surenkama iš šioms organizacijoms priklausančių narių. Į kai kurias organizacijas valstybės įnašus moka privaloma tvarka, į kitas – savanoriškai.

Šiame skyriuje detaliau analizuojama Europos Sąjungos, Jungtinių Tautų ir Pasaulio banko VB veikla ir priemonės.

3.1. ES VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO PARAMOS TEIKIMO PRIEMONĖS IR BŪDAI

Europos Sąjunga yra didžiausia daugiašalės paramos teikėja. Nuo 2005 metų ES biudžete kasmet buvo numatyta ne mažiau nei 10 mlrd. Eur išorės pagalbai, kuri sudaro apie 9–10 proc. ES biudžeto (žr. 4 paveikslą). 2013 metais ES suteikė 52 proc. visos paramos besivystančioms šalims, kuri sudarė 56,5 mlrd. Eur (kartu su šalių narių OPV)²². Preliminariais skaičiavimais, 2014 m. ši suma šiek tiek padidėjo – iki 58,2 mlrd. eurų²³. Parama teikiama 140 šalių visame pasaulyje. Detalesnė informacija apie paramos gavėjus pristatoma 5 paveiksle.

4 paveikslas. ES biudžeto lėšos išorės pagalbai pagal metus (įsipareigojimai, mln. Eur)

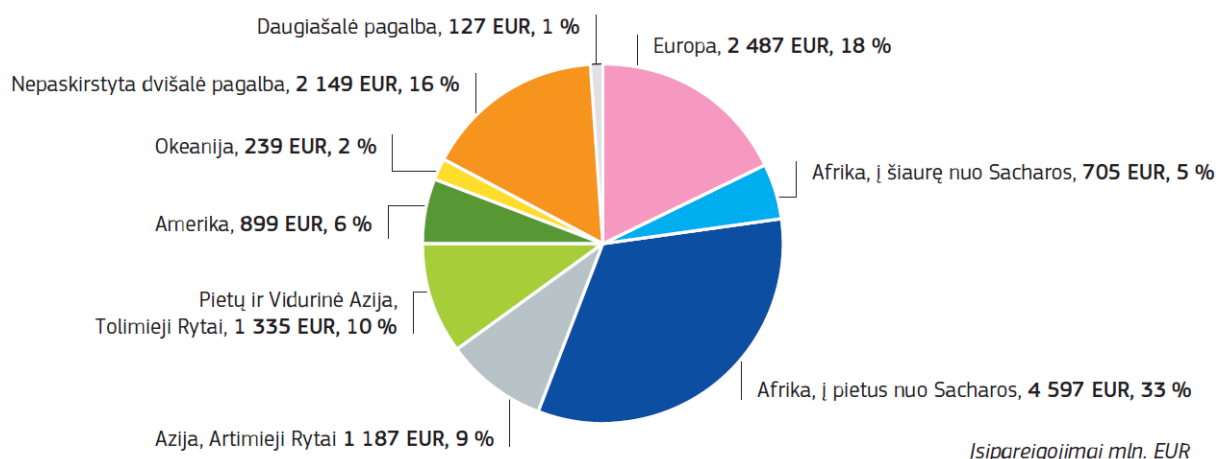
Šaltinis: Europos Komisija, „2014 m. ataskaita. Europos Sąjungos vystymosi ir išorės pagalbos politikos ir jos įgyvendinimo 2013 m. ataskaita“, 2014.

Pastaba: „EuropeAid“ yra ES finansinės paramos programa, kuria įgyvendinama ES vystymosi ir išorės pagalbos politika.

²² Europos Komisija, *Apie Europos Sąjungos politiką. Tarptautinis bendradarbiavimas ir vystymasis*, 2014, psl. 3.

²³ Europos Komisijos informacija: <http://europa.eu/rapid/attachment/MEMO-15-4748/en/2014%20ODA%20tables%20attachment.pdf>

5 paveikslas. ES paramos vystymuisi pasiskirstymas pagal regionus 2013 m. (išipareigojimai, mln. Eur)

Šaltinis: Europos Komisija, „2014 m. ataskaita. Europos Sąjungos vystymosi ir išorės pagalbos politikos ir jos įgyvendinimo 2013 m. ataskaita“, 2014.

Kaip matyti, trečdalis paramos keliauja Afrikos valstybėms (38 proc.), daugiausia į pietus nuo Sacharos (33 proc.), po maždaug 20 proc. paramos teikiama valstybėms Europoje ir visuose Azijos regionuose, valstybėms Amerikos regionuose tenka 6 proc., Okeanijoje – 2 proc.

Analizuojant, kaip per pastaruosius kelerius metus kito paramos atskiriems regionams mastas, matyti, kad esminių pokyčių neįvyko. Kaip matyti iš 4 lentelės duomenų, per pastaruosius šešerius metus paramos dydis labiau kito Afrikos (konkrečiai – į pietus nuo Sacharos) besivystančioms šalims (sumažėjo apie 7 procentinius punktus) ir Vidurio Rytų besivystančioms šalims (3 procentiniais punktais padidėjo).

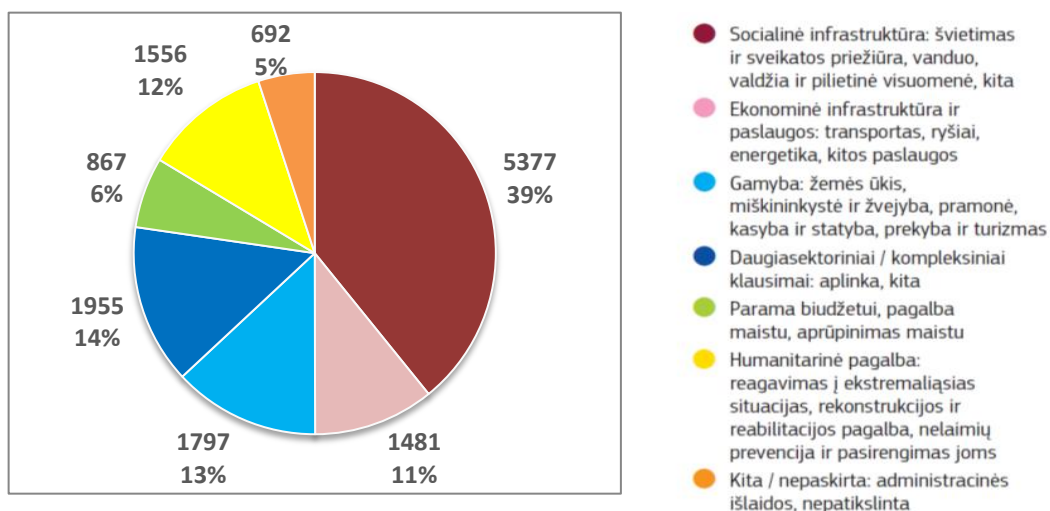
4 lentelė. Regioninis ES paramos vystymuisi paskirstymas besivystančioms šalims 2008–2013 m. (proc.)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Europa	18	17	21	20	18	18
Afrika	44	39	30	35	37	39
Į šiaurę nuo Sacharos	5	5	6	6	6	5
Į pietus nuo Sacharos	40	33	23	28	31	33
Regioninė parama	0	0	1	1	0	1
Amerika	5	8	9	6	6	7
Šiaurės ir Vidurio	3	5	6	4	4	4
Pietų	3	2	2	2	1	2
Regioninė parama	0	0	1	0	1	1
Azija	16	17	19	18	17	18
Artimieji Rytai	6	6	6	6	6	9
Pietų ir Vidurio	7	9	9	10	9	7
Tolimieji Rytai	2	3	3	1	1	2
Regioninė parama	1	0	1	1	1	1
Okeanija	0	1	1	0	1	2
Dvišališkai nepaskirstyta	13	17	17	19	19	16
Bendra daugiašalė OPV	3	1	3	2	1	1
Iš viso OPV, proc.	100	100	100	100	100	100
Iš viso OPV, mln. Eur	11 923	11 764	10 658	11 323	12 930	13 725

Šaltinis: Europos Komisija, „2014 m. ataskaita. Europos Sąjungos vystymosi ir išorės pagalbos politikos ir jos įgyvendinimo 2013 m. ataskaita“, 2014.

Kalbant apie teminį pasiskirstymą (žr. toliau pateikiamą paveikslą), daugiausia lėšų (39 proc.) skiriama socialinei infrastruktūrai – švietimui, sveikatos priežiūrai, prieigai prie vandens, valdžiai ir pilietinei visuomenei. Daliai kitų sektorių, tai yra gamybai (žemės ūkiui, miškininkystei, žvejybai, pramonei, kasybai, statybai, prekybai, turizmui), humanitarinei pagalbai (ekstremalioms situacijoms spręsti, rekonstrukcijai ir reabilitacijai, nelaimių prevencijai), ekonominei infrastruktūrai ir paslaugoms (transportui, ryšiams, energetikai, kitoms paslaugoms), skiriama po 11–13 proc. Po šiek tiek mažiau (6–9 proc.) skiriama daugiasektoriniams ir kompleksiniams klausimams (pavyzdžiui, aplinka) bei paramai biudžetui, pagalbai maistu.

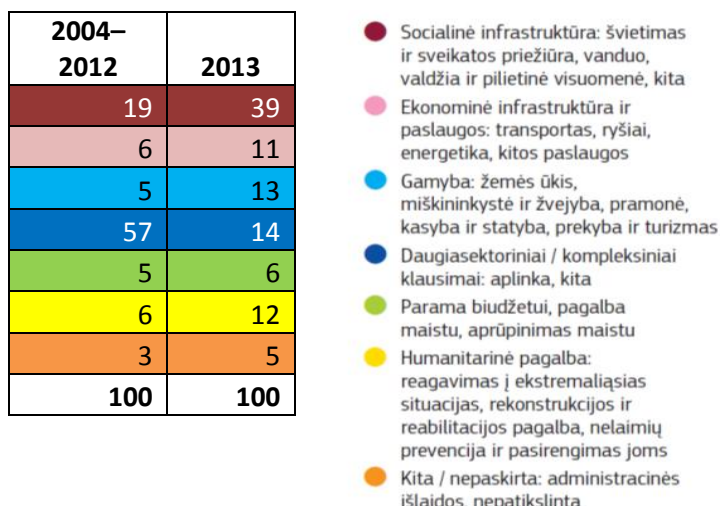
6 paveikslas. ES paramos vystymuisi pasiskirstymas pagal sritis 2013 m. (įsipareigojimai, mln. Eur)

Šaltinis: Europos Komisija, „2014 m. ataskaita. Europos Sąjungos vystymosi ir išorės pagalbos politikos ir jos įgyvendinimo 2013 m. ataskaita“, 2014.

ES paramos teikimo pokyčių pagal sektorius įvyko daugiau nei vertinant regioninius pokyčius (žr. toliau pateikiamą paveikslą). Anksčiau paramos daugiausia tekdavo daugiasektoriniams klausimams (aplinkosaugai ir kitoms kompleksinėms sritims) – iš viso 2004–2012 m. jiems teko daugiau nei pusė visos paramos, tačiau 2013 m. šiai sričiai teko keturis kartus mažesnė lėšų dalis (14 proc.). Dėl šio didelio sumažėjimo išaugo lėšų dalis daugumai kitų sektorių. Pastaruoju metu daugiausia paramos tenka socialinei infrastruktūrai (2004–2012 m. šiai sričiai teko tik 19 proc. lėšų, 2013 m. – dvigubai daugiau, 39 proc.). Taip pat padvigubėjo lėšų dalis ekonominės infrastruktūros ir paslaugų sektoriui, gamybos sektoriui, humanitarinei pagalbai. Be abejo, šie pokyčiai neįvyko per vienus metus, tačiau būtent 2013 m. statistika geriausiai atskleidžia, kur šiuo metu orientuojamasi teikiant paramą.

7 paveikslas. ES paramos vystymuisi pasiskirstymas pagal sritis 2004–2013 m. (įsipareigojimai, proc.)

Šaltinis: Parengta ESTEP pagal Europos Komisiją, „2014 m. ataskaita. Europos Sąjungos vystymosi ir išorės pagalbos politikos ir jos įgyvendinimo 2013 m. ataskaita“, 2014; Europos Komisija, „ES įnašas įgyvendinant tūkstantmečio vystymosi tikslus. Kai kurie pagrindiniai Europos Komisijos programų rezultatai“, 2013.

Paramos statistikos analizė rodo, kad ES kartu su šalimis narėmis paramą besivystančioms šalims pamažu didina ir šiuo metu užima aktyviausios daugiašalės paramos teikėjos pasaulyje pozicijas. Daugiausia (apie trečdalį) paramos ES skiria Afrikos šalims, po penktadalį lėšų – Europos ir Azijos šalims. Toks paramos pasiskirstymas pastaruoju laikotarpiu mažai kito – ryškesnis lėšų mažėjimas fiksuotinas tik Afrikos valstybėse į pietus nuo Sacharos ir minimalus lėšų didėjimas – Artimųjų Rytų valstybėms. Taigi realiai šalyse, kuriose Lietuva turi pranašumų, tokių kaip panaši istorinė patirtis, panašūs perėjimo procesai, kalbos išmanymas (t. y. Europos šalys), pokyčių nėra – parama nėra didinama ar mažinama. Sektorių atžvilgiu vykstantys pokyčiai Lietuvai rodo teigiamą kryptį – orientuojamasi ne į vieną konkretų, nors ir gana platų aplinkos sektorių, tačiau į daugiau sričių, iš kurių daugelyje Lietuva turi reikšmingos reformų patirties.

ES VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO PRIEMONĖS

2014–2020 metais ES finansavimas besivystančioms šalims skirstomas pagal tris geografines ir tris temines priemones. Geografinės finansinės priemonės skirtos tikslinių teritorijų besivystančioms valstybėms, pagal temines finansines priemones parama gali būti skiriama visoms besivystančioms šalims. 2014–2020 metais dauguma paramos planuojama suteikti pagal geografines priemones.

Geografinės priemonės:

1. **Europos plėtros fondas** (angl. *European Development Fund, EDF*) yra pagrindinė pagalbos Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybėms ir užjūrio šalims bei teritorijoms teikimo priemonė. Parama pagal šią priemonę teikiama 79 šalims.
2. **Vystomojo bendradarbiavimo priemonė** (angl. *Instrument for Development Cooperation, DCI*) skirta bendradarbiauti su Lotynų Amerika, Azija, Vidurine Azija, Artimaisiais Rytai ir pietiniu Afrikos regionu. Ji apima penkias temines programas: aplinkos apsauga, nevalstybinių subjektų vaidmuo, maisto pakankumas, migracija ir žmogaus bei socialinis vystymasis.

3. **Europos kaimynystės priemonė** (angl. *European Neighbourhood Policy*, ENP) skirta bendradarbiauti su kitomis kaimynėmis šalimis.

Tematinės priemonės:

1. **Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo visame pasaulyje priemonė** (angl. *European Instrument for Democracy and Human Rights Worldwide*, EIDHR). Ja siekiama apsaugoti žmogaus teises ir pagrindines laisves, remti demokratiją ir teisinės valstybės principus.
2. **Pagalbinė taikos ir stabilumo užtikrinimo priemonė** (angl. *Instrument Contributing to Stability and Peace*). Ja siekiama didinti saugumą krizių atvejais ir remti perėjimą prie stabilumo po jų.
3. **Bendradarbiavimo branduolinės saugos srityje priemonė** (angl. *Instrument for Nuclear Safety Cooperation*, INSC). Ja siekiama skatinti branduolinę ir radiacinę saugą bei avarinę parengtį.

Plačiau šios priemonės pristatomos 4 priede. Kalbant apie šių priemonių suderinamumą su Lietuvos reformų patirtimi, konstatuotina, kad visų trijų geografinių priemonių ir vienos tematinės priemonės (Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo) tematika glaudžiai susijusi su Lietuvos transformacijos patirtimi. Šių priemonių tiksluose vyrauja tokios sritys kaip ekonominė plėtra, socialinis vystymasis, skurdo mažinimas, žmogaus teisės, demokratija, geras valdymas, sveikatos apsauga, švietimas, socialinė apsauga, verslo aplinka, žemės ūkis, energetika, aplinkosauga, migracija ir prieglobstis, humanitarinė pagalba, konfliktų prevencija.

Kad šalys paramos gavėjos galėtų gauti paramą pagal šias programas, jos turi su EK suderinti svarbiausius siektinus tikslus – paprastai tris (vienas inicijuotas EK, vienas – šalies, vienas sutartas bendrai), nors gali būti sutarta ir dėl daugiau (daugiausia – dėl penkių) tikslų. Šiuo metu daug dėmesio kreipiamą į energetinio saugumo, maisto saugos, žemės ūkio, vandens išteklių, sveikatos apsaugos sritis.

Suderintiems tikslams pasiekti komitologijos procesu patvirtinama Nacionalinė orientacinė programa (angl. *National indicative programme*) – vidutinės trukmės (5 metų) strateginis dokumentas ir įgyvendintinių projektų sąrašas. Šiame procese ES šalys narės, siekiančios dalyvauti įgyvendinant nustatomus tikslus, gana aktyviai įsitraukia ir į tikslų derinimo, ir į programų rengimo procesą, palaikydamos ryšius ir su šalimi paramos gavėja, ir su EK.

Aktyvesnės šalys – Prancūzija, Vokietija, Jungtinė Karalystė, Švedija, Danija ir pan. Jos turi atskiras vystomojo bendradarbiavimo agentūras (SIDA Švedijoje, DFID Jungtinėje Karalystėje, ADA Austrijoje, GIZ Vokietijoje ir t. t.), kurios turi daugiau pajėgumų įsitraukti į tikslų ir projektų derinimo procesą, atstovauti savo šalių interesams, bendradarbiauti su verslo asociacijomis. Lietuva į šiuos procesus aktyviai neįsitraukia.

Patvirtinami projektai dažniausiai įgyvendinami rengiant viešuosius pirkimus. Dalį projektų pavedama tiesiogiai administruoti atrinktomis ES šalių narių VB agentūroms, taip didinant decentralizaciją šioje srityje. Viešieji pirkimai, kuriais įgyvendinama dauguma projektų, vykdomi skirtingais būdais – ES VB lėšos panaudojamos per dotacijas (angl. *grants*) arba kvietimus teikti paraiškas (angl. *call for proposals*), paslaugų sutartis (angl. *contracts*) arba kvietimus teikti pasiūlymus (angl. *call for tenders*), paramą besivystančios valstybės biudžetui (angl. *budget support*), paramą atskiram besivystančios šalies sektoriui (angl. *sector support*), preliminarįsias sutartis (angl. *framework contract*):

- *Dotacijos arba kvietimai teikti paraiškas* yra tiesioginė finansinė parama trečiosioms šalims, teikiama per VB projektus arba per ES institucijas, kurios įgyvendina VB projektus trečiosiose šalyse. Dotacijos pagrįstos tinkamų patirtų išlaidų kompensavimu. Dažnai dotuoto projekto įgyvendintojas turi prisidėti tam tikra, dažniausiai nedidele, palyginti su dotacijos suma, savų lėšų dalimi. Kvietimai teikti paraiškas turi terminus, per kuriuos paraiškos turi būti pateiktos, tuomet atrenkamas vienas ar keli geriausi projektai, kurie bus finansuojami.
- *Paslaugų sutartys arba kvietimai teikti pasiūlymus* yra parama, teikiama per viešuosius pirkimus. Paskelbiamas kvietimas tam tikriems darbams vykdyti, prekėms ar paslaugoms pirkti, iki numatyto termino sulaukiama pasiūlymų ir taikant viešųjų pirkimų taisyklės atrenkamas vienas laimėtojas. ES VB viešieji pirkimai skelbiami vienoje vietoje EUROPEAID generalinio direktorato svetainėje. Šie konkursai turi du atrankos etapus: per pirmąjį etapą pagal kompanijų pateiktą informaciją apie panašią patirtį sudaromas kompanijų trumpasis sąrašas (angl. *short list*, t.y. atrenkama kompanijų, kurių patirtis visų pirma atitinka minimalius reikalavimus, tačiau taip pat ir geriausiai atitinka perkamas paslaugas, dalis), antrajame etape kompanijos, patekusios į šį sąrašą, teikia išsamius paslaugų pasiūlymus (detaliau aprašo savo patirtį, nurodo, kaip teiks paslaugas, detaliai aprašo siūlomų ekspertų patirtį ir vaidmenį teikiant paslaugas) ir atrenkamas vienas tiekėjas.
- *Parama besivystančios valstybės biudžetui* teikiama siekiant finansuoti šių valstybių vystymosi strategijas. Teikiant paramą šia forma ES dalyvauja sudarant šalių vystymosi strategijas ir jos įgyvendinimo priemones.
- *Parama atskiram besivystančios valstybės sektoriui* teikiama siekiant finansuoti atskirų sektorių šiose šalyse plėtrą. Tokia forma apima ne tik tiesioginę paramą valstybės biudžetui atitinkamo sektoriaus strategijai įgyvendinti, bet ir tokias formas kaip dotacijos, paslaugų sutartys ir pan.
- *Preliminariosios sutartys* sudaromos tam tikrai grupei paslaugų įsigyti viešųjų pirkimų procedūrų būdu. Šių sutarčių pagrindinis skirtumas nuo paslaugų sutarties tas, kad paslaugų sutartis turi konkretų objektą, kurio finansinė vertė aiški, paslaugos suteikimo terminas taip pat konkretus, o preliminarioji sutartis sudaroma dėl kelių objektų, kurie ne visi gali būti įsigyti, jų vertė gali būti ne iškart aiški arba įsigijimo laikas nekonkretus. Pavyzdžiui, siekiant sustiprinti besivystančių šalių teisinės sistemas, gali būti sudaryta preliminarioji sutartis dėl teisinių sistemų vertinimo ir valstybių teisinės sistemos darbuotojų mokymo.

Ekspertai, viešosios įstaigos, privačios įmonės, nevyriausybinių organizacijų, norėdamos įsitraukti į ES VB politikos įgyvendinimą, gali orientuotis į visas išvardytas paramos teikimo formas, išskyrus paramą besivystančios šalies biudžetui ar paramą atskiram besivystančios šalies sektoriui, į kurį įsitraukti labai ribojama.

Viešųjų įstaigų dalyvavimas daugiašalės paramos projektuose, kaip ir ES dvynių programos projektuose, daugiausia paremtas savo patirties perdavimu, šalies paramos gavėjos administracinių gebėjimų stiprinimu, pagalba įgyvendinant viešojo valdymo reformas besivystančioms šalims.

Nevyriausybinių organizacijų, būdamos labai skirtingos savo dydžiu, veikla ir turėdamos labai skirtingų tikslų, teikti daugiašalę paramą turi plačias galimybes: gali prisidėti prie reformų vykdymo ten, kur viešajam sektoriui trūksta gebėjimų, arba išryškinti ir spręsti problemas ten, kur viešasis sektorius jų nepastebi arba yra nepajėgus spręsti, skatinti vietos bendruomenių ir nevyriausybinių organizacijų plėtrą ir pan.

Skirtingiems verslo sektoriams vystomasis bendradarbiavimas suteikia skirtingų galimybių. Verslui, teikiančiam konsultacijas viešajam sektoriui, tai yra tiesioginės veiklos sritis – jo dalyvavimas VB palygintinas su viešųjų įstaigų dalyvavimu šioje veikloje. Kitiems sektoriams, tokiems kaip, pavyzdžiui, pramonė, žemės ūkis, transportas, energetika ir kt., dalyvavimas VB veikloje labiau yra ne tiesioginė verslo veikla, o būdas plėsti rinkas, didinti klientų skaičių, užsitikrinti savo produkcijos vartotojus ir pan.

Ilgą laikotarpį daugiašalės paramos teikimas buvo suprantamas tik kaip parama viešajam sektoriui siekiant gerinti viešąjį valdymą, tačiau pastaruoju metu EK pripažįsta ir pabrėžia verslo dalyvavimo poreikį ir naudą įgyvendinant ES vystomojo bendradarbiavimo politiką. Pastebima, kad privatus sektorius besivystančiose šalyse sukuria labai didelę dalį darbo vietų (apie 90 proc.); jo plėtra šiose šalyse suinteresuoti daugelis subjektų, įskaitant vyriausybes, įmones, finansinius tarpininkus, asociacijas, darbdavių ir darbuotojų organizacijas; verslas VB veikloje dalyvauja ne tik kaip paramos naudotojas kylančioms problemoms spręsti, bet ir kaip paramos teikėjas, prisidedantis savo finansiniais resursais²⁴. Todėl siekdama, kad verslas labiau įsitrauktų į VB, EK numato ir tam tikrų konkretesnių žingsnių (pvz., verslą labiau įtraukti į tvarią energetiką, tvarų žemės ūkį ir žemės ūkio verslą, infrastruktūros sektorius, ekologiškus sektorius).

3.2. JUNGTINIŲ TAUTŲ VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO PARAMOS TEIKIMO PRIEMONĖS IR BŪDAI

Jungtinės Tautos (JT) įkurtos 1945 m., pasibaigus Antrajam pasauliniam karui. Šiandien JT narėmis yra beveik visos pasaulio valstybės (šiuo metu 193 valstybės). JT organizacijos tikslai, nustatyti JT Chartijoje, apima tarptautinės taikos ir saugumo siekį, draugiškų tautų santykių plėtojimą, tarptautinio bendradarbiavimo sprendžiant ekonominio, socialinio, kultūrinio ir humanitarinio pobūdžio tarptautines problemas įgyvendinimą.

2000 metais JT viršūnių susitikime 189 pasaulio valstybės (taip pat ir Lietuva) patvirtino Tūkstantmečio vystymosi tikslus, kuriuos įsipareigojo įgyvendinti iki 2015 metų:

- 1) perpus sumažinti skurdą ir nepriteklių pasaulyje;
- 2) garantuoti visuotinį pradinį išsilavinimą;
- 3) užtikrinti lygias moterų ir vyrų teises;
- 4) dviem trečdaliais sumažinti vaikų iki 5 metų mirtingumą;
- 5) trimis ketvirtadaliais sumažinti gimdyvių mirtingumą;
- 6) sustabdyti ŽIV (AIDS) ir kitų užkrečiamųjų ligų plitimą;
- 7) užtikrinti darnią ekonominę ir aplinkos plėtrą;
- 8) plėtoti pasaulinę partnerystę vystymosi labui.

²⁴ Europos Komisija, Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Didesnis privataus sektoriaus vaidmuo siekiant integracinio ir tvaraus augimo besivystančiose šalyse“. COM(2014) 263 final, Briuselis, 2014 05 13.

Jungtinių Tautų Organizacija yra pasirašiusi sutartis su įvairiomis specializuotomis tarptautinėmis agentūromis, su kuriomis kartu siekia užsibrėžtų bendrųjų ir tūkstantmečio tikslų. Šios specializuotos agentūros turi plačią tarptautinę atsakomybę ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, švietimo, sveikatos apsaugos ir kitose panašiose srityse²⁵. Jų veiklą koordinuoja Ekonominė ir socialinė taryba.

Vertinant JT bendrųjų tikslų ir tūkstantmečio tikslų bei Lietuvos reformų patirties tematinį panašumą, matyti, kad Lietuvos sukaupta patirtis atitinka JT remiamas veiklos sritis. JT remia vystymąsi tokiose srityse kaip demokratija, žmogaus teisės, geras valdymas, ekonomika, socialinė aplinka, skurdo mažinimas, aplinkosauga, švietimas, sveikatos apsauga, energetika, verslas, žemės ūkis ir pan. Kaip pristatyta šios ataskaitos antrajame skyriuje, šiose srityse Lietuva yra sukaupusi nemažai patirties. Dar vienoje JT svarbioje srityje – konfliktų sprendimo ir prevencijos – Lietuva jau sukaupė reikšmingos patirties – pastarąjį dešimtmetį dalyvavo šio pobūdžio veikloje Afganistane ir keliose kitose šalyse. Taigi, apskritai Lietuvos ekspertams ir įstaigoms įsitraukti į JT vykdomą vystomąjį bendradarbiavimą galimybių yra nemažai.

IT VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO PRIEMONĖS

JT vystomojo bendradarbiavimo priemonės atskirose veiklos srityse apima įvairius fondus, organizacijas, programas:

- Jungtinių Tautų vystymosi programa (angl. UNDP) – didžiausias pasaulyje daugiašalis subsidijavimo šaltinis, skirtas bendradarbiavimui plėtos srityje finansuoti;
- Jungtinių Tautų vaikų fondas (angl. UNICEF);
- Jungtinių Tautų aplinkos apsaugos programa;
- Jungtinių Tautų plėtos fondas moterims;
- Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės programa;
- Jungtinių Tautų gyventojų fondas;
- Pasaulio bankas;
- Tarptautinis valiutos fondas;
- Pasaulio sveikatos organizacija;
- Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (angl. UNESCO);
- Tarptautinė darbo organizacija;
- Maisto ir žemės ūkio organizacija;
- Tarptautinė jūrų organizacija;
- Pasaulinė meteorologijos organizacija;
- Pasaulinė intelektinės nuosavybės organizacija;
- Specializuota Jungtinių Tautų informacinių ir ryšių technologijų agentūra.

²⁵ Jungtinės Tautos bendradarbiauja su šiomis specializuotomis agentūromis: Tarptautine darbo organizacija (angl. ILO), Jungtinių Tautų maisto produktų ir žemės ūkio organizacija (angl. FAO), Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (angl. UNESCO), Pasauline sveikatos organizacija (angl. WHO), Pasaulio banku (angl. WB), Tarptautiniu valiutos fondu (angl. IMF), Tarptautine civilinės aviacijos organizacija (angl. ICAO), Visuotine pašto sąjunga (angl. UPU), Tarptautine telekomunikacijos sąjunga (angl. ITU), Pasauline meteorologijos organizacija (angl. WMO), Tarptautine jūrų organizacija (angl. IMO), Pasauline intelektinės nuosavybės organizacija (angl. WIPO), Tarptautiniu žemės ūkio plėtos fondu (angl. IFAD), Jungtinių Tautų pramonės plėtos organizacija (angl. UNIDO), Pasaulio turizmo organizacija (angl. UNWTO). Taip pat glaudžiai susijusios Tarptautinė atominės energetikos agentūra (angl. IAEA), Pasaulio prekybos organizacija (angl. WTO), Cheminio ginklo uždraudimo organizacija (angl. OPCW), Visuotinio branduolinių bandymų uždraudimo sutarties organizacijos (angl. CTBT) parengiamoji komisija (parengta ESTEP pagal Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos informaciją: <http://www.unesco.lt/apie/jungtines-tautos/specializuotosios-jungtiniu-tautu-agenturos>).

Prieš daugiau nei dešimtmetį JT pradėjo rūpintis, kad verslo įmonės ir kitos privačios įstaigos (taip pat nevyriausybinės) labiau įsitrauktų ir padėtų įgyvendinti organizacijos siekiamus tikslus. Buvo sukurta keletas priemonių, kurios privačiam ir nevyriausybiniam sektoriui leidžia dalyvauti įgyvendinant JT politiką:

- įmonės ir organizacijos gali prisijungti prie JT tvaraus bendradarbiavimo iniciatyvos, savo veiklos procesus sureguliuodamos pagal JT principus ir nepažeisdamos žmogaus teisių, darbo, aplinkosaugos, antikorrupcijos principų (JT pasaulinis susitarimas, tai yra savanoriška verslo veikla, už kurią jos negauna atlygio);
- įmonės ir organizacijos gali tiekti įvairaus pobūdžio produktus ir teikti paslaugas per viešuosius pirkimus, kurių kasmet JT Organizacija ir tarpyvyriausybinių agentūros²⁶ įvykdo už daugiau nei 15 mlrd. JAV dolerių (JT pasaulinė rinka)²⁷;
- įmonės ir organizacijos, norėdamos dalyvauti JT viešųjų pirkimų konkursuose, kaip potencialūs tiekėjai, privalomai turi užsiregistruoti JT pasaulinės rinkos sistemoje. Ši registracija yra elektroninė ir nemokama. Registruodamasi įmonė ar organizacija nurodo savo finansinį ir kvalifikacinį pajėgumą, prekes, darbus ir paslaugas, kurias ji gali suteikti²⁸.

Paslaugoms ir prekėms įsigyti JT turi tris skirtingas pirkimų procedūras:

- *prašymas pateikti kainą* (angl. *request for quotation*) – neformalus pirkimo kvietimas įsigyti nedidelės vertės prekių ir paslaugų (iki 100 tūkst. JAV dolerių). Dažniausiai pasirenkamas mažiausios kainos pasiūlymas;
- *prašymas pateikti pasiūlymą* (angl. *request for proposal*) – formalus pirkimo kvietimas įsigyti aukštesnės finansinės vertės (per 100 tūkst. JAV dolerių) prekių ir paslaugų, kai pasiūlymai vertinami ekonominio naudingumo kriterijumi;
- *prašymas teikti kainos pasiūlymą* (angl. *request for bid*) – formalus pirkimo kvietimas įsigyti aukštesnės finansinės vertės (per 100 tūkst. JAV dolerių) prekių ir paslaugų pagal mažiausios kainos kriterijų.

Konkursai skelbiami adresu

<http://www.devbusiness.com/Search/Search.aspx?PreLoadProjects=1>.

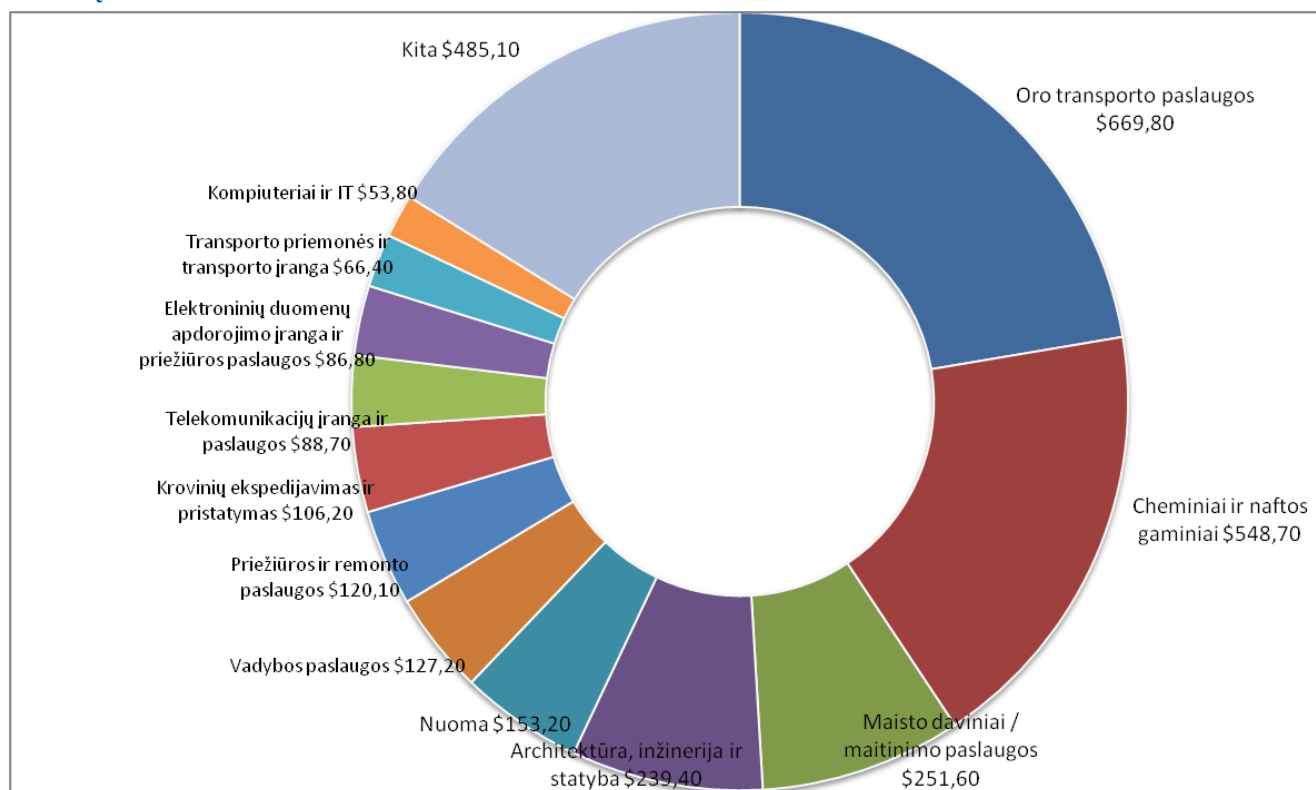
Bendras JT viešųjų pirkimų biudžetas 2013 m. siekė 16,1 mlrd. JAV dolerių. Įvykdyta daugiau kaip 20 tūkst. pirkimų. Nors formaliai ne visi šie pirkimai susiję su VB, tačiau didesnę dalis pirkimų vykdoma būtent VB srityje. Didžiausius pirkimų biudžetus turi Jungtinių Tautų vystymosi programa, Jungtinių Tautų maisto programa, UNICEF ir Jungtinių Tautų viešųjų pirkimų departamentas. Kaip matyti iš toliau pateikiamo paveikslo, 2013 m. per visus JT viešuosius pirkimus daugiausia (už didžiausią sumą) įsigyta oro transporto paslaugų, cheminių ir kuro produktų, maisto davinių ir maitinimo paslaugų. Šių prekių, darbų ir paslaugų įsigyta už beveik pusę lėšų, kurios buvo išleistos per viešuosius pirkimus. Kitoms prekėms ir paslaugoms, tokioms kaip inžinerija, statybos, nuoma, koordinavimas, palaikymo ir taisymo paslaugos ir kt., skirta likusi biudžeto dalis.

²⁶ Ne visos, tačiau dauguma JT agentūrų viešuosius pirkimus vykdo per šią sistemą.

²⁷ Paminėtina, kad ne visi pirkimai tiesiogiai susiję su vystomuoju bendradarbiavimu.

²⁸ JT išskiria dvi pirkimų objektų grupes – prekes ir paslaugas (darbai priskiriami paslaugoms).

8 paveikslas. JT viešųjų pirkimų vertė pagal atskiras prekių ir paslaugų rūšis 2013 m., mln. JAV dolerių

Šaltinis: United Nations, *Doing Business with the United Nations Secretariat*;

<http://www.un.org/Depts/ptd/sites/www.un.org.Depts.ptd/files/files/attachment/page/pdf/englishb.pdf>

Individualiai ekspertai gali įsitraukti į JT veiklą ir taptami tarptautiniais konsultantais arba savanoriais. Tarptautinių konsultantų darbo trukmė įvairi – gali būti vertinama darbo dienomis, gali turėti nustatytą laikotarpį (pvz., 3, 6 ar 12 mėn.), kartais darbas gali būti pratęsiamas. Savanoriavimo sutartis gali būti sudaroma trumpam laikotarpiui (užduotims iki trijų mėnesių) arba ilgam laikotarpiui (pusė metų ar metai). Savanorių sutartys gali būti pratęsimos. Jie už darbą negauna atlygio, tačiau jiems kompensuojamos pragyvenimo išlaidos, sveikatos draudimas ir pan.

JT viešina informaciją apie individualių ekspertų įsitraukimą į JT misijas ir programas (žr. toliau pateikiamą lentelę). 2011 m. kaip tarptautiniai ekspertai daugiausia buvo samdyti asmenys iš išsivysčiusių šalių (beveik 10 tūkst. asmenų, o tai sudaro 56 proc. visų samdytų tarptautinių ekspertų). JT savanoriai iš išsivysčiusių šalių sudarė 15 proc. visų savanorių (2 500 asmenų).

5 lentelė. JT 2011 m. pasamdytų ekspertų skaičius pagal regionus

Regionai	Tarptautiniai ekspertai			Nacionaliniai ekspertai			JT savanoriai		
	Kaina, tūkst.		Iš viso	Kaina, tūkst.		Iš viso	Kaina, tūkst.		Iš viso
	Iš viso	Moterys		Iš viso	Moterys		Iš viso	Moterys	
Išsivysčiusios šalys	9 633	3 375	57 728	2 707	1 500	8 388	2 513	1 531	54 025
Procentas	56%	57%	63%	5%	7%	7%	15%	27%	20%
Besivystančios šalys	7 400	2 505	33 605	51 410	20 816	110 513	14 233	4 123	214 861
Procentas	43%	43%	37%	94%	93%	92%	85%	72%	80%
Arabų šalys	630	199	3 252	2 467	693	7 744	827	305	10 340
Procentas	4%	3%	4%	5%	3%	6%	5%	5%	4%
Afrika	2 168	536	11 360	5 998	1 666	15 250	9 044	2 105	134 307
Procentas	13%	9%	12%	11%	7%	13%	54%	37%	50%
Azija ir Ramiojo vandenyno šalys	1 806	529	7 511	7 701	2 547	15 595	2 691	800	47 975
Procentas	11%	9%	8%	14%	11%	13%	16%	14%	18%
Europa ir NVO	699	293	2 648	11 297	4 609	16	636	377	7 909
Procentas	4%	5%	3%	21%	21%	13%	4%	7%	3%
Lotynų Amerika ir Karibų jūros šalys	2 057	921	8 571	22 339	10 592	54 058	1 033	534	14 264
Procentas	12%	16%	9%	41%	47%	45%	6%	9%	5%

Šaltinis: United Nations, 2011 Annual Statistical Report on United Nations Procurement;
<https://www.un.org/News/Press/docs/2011/20110420.unproc.pdf>

Vidutinis tarptautiniam ekspertui iš išsivysčiusių šalių darbo užmokestis siekė 5 993 JAV dolerius, eksperto iš besivystančių šalių – 4541 JAV dolerį (tai yra užmokestis už paslaugų sutartį, kitaip sakant, visų paslaugų suteikimą, o ne už tam tikrą laikotarpį).

3.3. PASAULIO BANKO VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO PARAMOS TEIKIMO PRIEMONĖS IR BŪDAI

Pasaulio banko (PB) grupė yra dar viena labai reikšminga finansinės ir techninės pagalbos besivystančioms šalims teikėja. Tai yra tarptautinė finansų institucija, įsteigta 1944 metais ir dabar veikianti kaip viena iš JT specializuotų organizacijų. Ją sudaro penkios tarptautinės organizacijos:

1. **Tarptautinis rekonstrukcijos ir plėtros bankas** (TRPB, angl. *International Bank for Reconstruction and Development*), dažnai vadinamas Pasaulio banku, įkurtas 1944 m. kartu su Tarptautiniu valiutos fondu. Pradiniu TRPB tikslu buvo karo nuniokotos Vakarų Europos atstatymo programos finansavimas, vėliau jis savo veiklą pakreipė kita linkme ir ėmėsi ekonomikos pažangos skatinimo besivystančiose valstybėse. TRPB remia ekonomikos plėtros ir skurdo mažinimo programas, teikia šalims narėms finansinę ir techninę pagalbą, padeda įgyvendinti struktūrinius pokyčius ir ekonomikos sektorių pertvarkymą, dalyvauja finansuojant konkrečius projektus. Lietuva TRPB nare tapo 1992 m.
2. **Tarptautinė finansų korporacija** (angl. *International Finance Corporation*) įkurta 1956 m. Šios PB grupės institucijos įkūrimo tikslas – papildyti TRPB veiklą skatinant

privataus sektoriaus plėtrą ir investicijas į privačias įmones. Lietuva Tarptautinės finansų korporacijos nare tapo 1993 m.

3. **Tarptautinė plėtros asociacija** (angl. *International Development Association*) įsteigta 1960 m. siekiant paskatinti neturtingiausių pasaulio valstybių ekonomikos plėtrą ir sumažinti jų atsilikimą. Padėdama skurdžiausioms pasaulio šalims, Tarptautinė plėtros asociacija teikia paskolas be palūkanų ir negrąžintiną finansinę paramą. Pradėtos Lietuvos stojimo į Tarptautinę plėtros asociaciją procedūros.
4. **Tarptautinis investicinių ginčų sprendimo centras** (angl. *International Center for Settlement of Investment Disputes*) – tai 1966 m. įkurta nepriklausoma tarptautinė investicinių ginčų sprendimo institucija. Lietuva, ratifikavusi Konvenciją dėl investicinių ginčų tarp atskirų valstybių ir kitų valstybių piliečių sprendimo, prie Tarptautinio investicinių ginčų sprendimo centro prisijungė 1992 m.
5. **Daugiašalė investicijų draudimo agentūra** (angl. *Multilateral Investment Guarantee Agency*) veiklą pradėjo 1988 m. Jos tikslas – skatinti užsienio investicijas į besivystančias šalis. Daugiašalė investicijų draudimo agentūra draudžia užsienio investicijas nuo nekomercinės rizikos, susijusios su ekspropriacija, valiutos operacijų suvaržymu, karu, pilietiniu perversmu, padeda šalims narėms kurti tiesioginėms užsienio investicijoms palankią teisinę aplinką. Lietuva į Daugiašalę investicijų draudimo agentūrą įstojo 1992 m.²⁹

2013 m. PB patikslino savo siekiamus tikslus, pagrindiniais įvardydamas skurdo mažinimą ir ekonominį augimą. Įgyvendinant šiuos tikslus bus siekiama mažinti socialinę nelygybę, socialinę atskirtį, kurti kokybiškas darbo vietas, užtikrinti tvarų gamtos išteklių naudojimą, stiprinti pilietinę visuomenę, vietos bendruomenes ir besivystančių šalių fiskalinę atsakomybę³⁰. Lyginant pristatytus Pasaulio banko siekiamus tikslus ir Lietuvos sukaupę reformų patirtį, galima konstatuoti, kad Lietuvos patirtis aktuali Pasaulio banko veiklai, ypač skatinant ekonominį augimą, kuriant darbo vietas, gerinant socialinę aplinką ir stiprinant aplinkosaugą.

2014 m. PB vykdė (pradėjo vykdyti, nes kai kurie projektai truko ilgiau nei vienus metus arba vyksta iki šiol) daugiau nei 300 projektų, kurių bendra vertė – beveik 40 mlrd. JAV dolerių (žr. 6 lentelę). Daugiausia projektų įgyvendino Užsachario Afrikoje (net 40 proc.), tačiau finansinė šių projektų vertė sudarė 25 proc. visų projektų išlaidų. Pietų Azijoje vykdė nedaug projektų (tik 6 proc. visų projektų), tačiau jie buvo gerokai didesnės apimties ir finansine verte prilygo Užsachario Afrikos projektams. Likusiuose regionuose projektų skaičius ir jų finansinė vertė pasiskirstė proporcingai.

²⁹ Lietuvos banko informacija: <https://www.lb.lt/pasaulio-banko-grupe-sudarancios-institucijos>

³⁰ „World Bank Group Strategy October 2013“;

https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/16095/32824_ebook.pdf?sequence=5; The World Bank, „The World Bank Group Goals. End Extreme Poverty And Promote Shared Prosperity“, 2013; <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/WB-goals2013.pdf>

6 lentelė. 2014 metų Pasaulio banko projektų pasiskirstymas pasaulio regionuose

	Projektai 2014 m., vnt.	Projektai 2014 m., %	Projektų 2014 m. vertė, mln. JAV dol.	Projektų 2014 m. vertė, %
Užsachario Afrika	137	40	9 757	25
Rytų Azija ir Okeanija	56	17	6 313	16
Europa ir Vidurio Azija	43	13	5 527	14
Lotynų Amerika ir Karibai	41	12	5 068	13
Artimieji Rytai ir Šiaurės Afrika	21	6	2 788	7
Pietų Azija	41	12	10 059	25
IŠ VISO	339	100	39 512	100

Šaltinis: The World Bank Group, „Outreach Seminar: Business Opportunities in World Bank-Funded Projects FY 2014“; <http://siteresources.worldbank.org/PROCUREMENT/Resources/HowToDoBusinessWithTheWB-2014-2.pdf?resourceurlname=HowToDoBusinessWithTheWB-2014-2.pdf>

PB VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO PRIEMONĖS

Paramą besivystančioms šalims PB teikia per individualių šalių programas. Remiantis naująja strategija, šias programas sudaro du strateginiai-analitiniai dokumentai – sisteminė šalies diagnozė (angl. *Systematic Country Diagnostic*) ir tam tikros šalies partnerystės su PB struktūra (gairės, angl. *Country Partnership Framework*). Sisteminėje šalies diagnozėje turi būti apibendrintos konkrečios šalies studijos, atliktos PB ar jo užsakymu, partnerystės su PB struktūroje turi būti identifikuotos svarbiausios remtinios sritys ir problemos šalyje, atsižvelgiant į šalies vystymosi politiką, šalies vyriausybės pastabas, PB rekomendacijas, taip pat šiame dokumente įvardijami ir konkretūs siekiami rodikliai. Remiantis šiais dokumentais šaliai teikiama parama. Paramos panaudojimo eiga, tarpiniai rezultatai aptariami įgyvendinimo ir mokymosi apžvalgose (angl. *Performance and Learning Reviews*), prireikus pagal jas taisoma šalies partnerystės su PB struktūra.

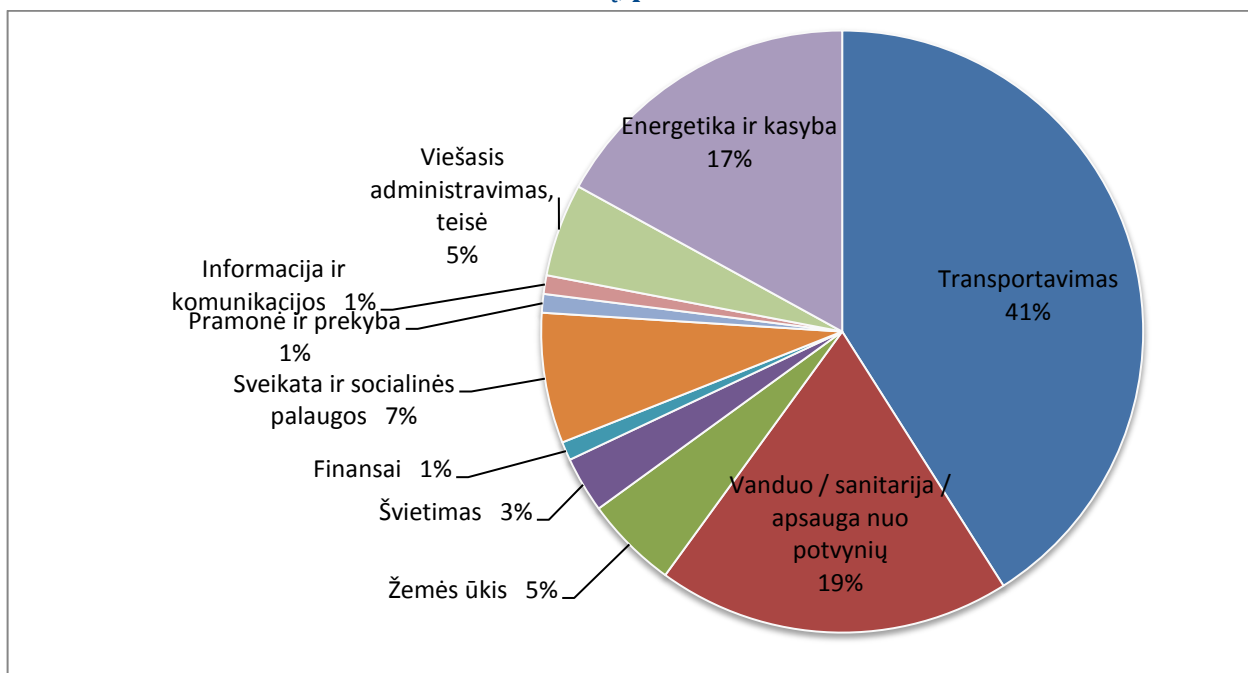
Viešosios ir privačios įstaigos gali prisidėti prie PB paramos besivystančioms šalims teikimo dalyvaudamos viešuosiuose pirkimuose³¹. Jie skirstomi į organizuojamus tiesiogiai PB ir organizuojamus pasiskolinusių iš PB šalių. Dauguma pirkimų organizuojama tiesiogiai per PB. Dauguma jų vykdomi pagal įprastą pirkimų tvarką, t. y. skelbiant pirkimo dokumentus ir laukiant tiekėjų pasiūlymų, tačiau nedidelė dalis mažos apimties pirkimų vykdoma be formalių konkursų, tiesiogiai perkant paslaugas ar prekes iš konkretaus tiekėjo. Norint dalyvauti PB pirkimuose, registruotis tiekėjų sąrašė nereikia.

Be to, Pasaulio bankas samdo ir konsultantus, kurie dalyvautų PB visiškai ar iš dalies finansuojamuose projektuose ir teiktų įvairaus pobūdžio paslaugas. Terminu *konsultantai* įvardijami viešieji ir privatūs juridiniai subjektai, taip pat ir privatūs asmenys. Konsultantai savo paslaugas gali siūlyti dalyvaudami konkursuose (angl. *call for proposals*).

2014 m. PB daugiausia lėšų skyrė projektams besivystančiose šalyse transporto (41 proc.), vandentvarkos (19 proc.) ir energetikos bei kasybos (17 proc.) srityse (žr. toliau pateikiamą paveikslą). Žemės ūkiui, sveikatos ir socialinėms paslaugos, viešajam administravimui ir teisei skirta po 5–7 proc., kitoms sritims – likusi dalis (apie 3 proc.).

³¹ Paminėtina, kad ne visi pirkimai tiesiogiai susiję su vystomuoju bendradarbiavimu.

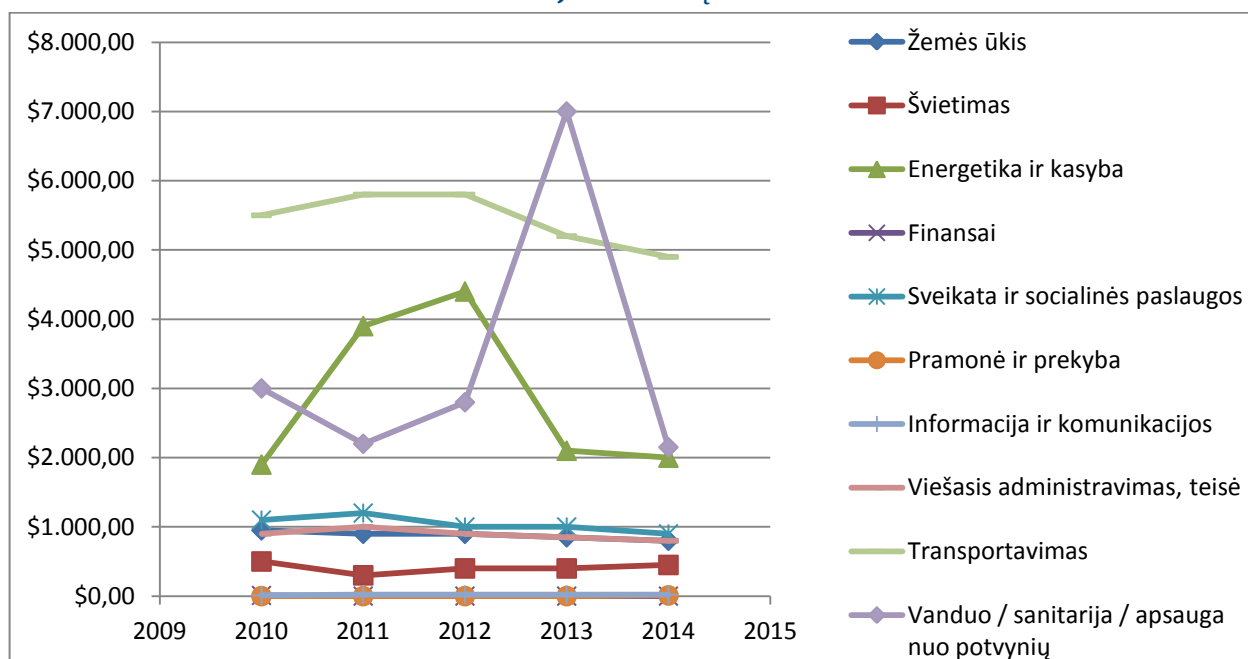
9 paveikslas. Pasaulio banko 2014 m. paramos pasiskirstymas pagal sektoriams tekusią lėšų dalį, proc.

Šaltinis: The World Bank Group, „Outreach Seminar: Business Opportunities in World Bank-Funded Projects FY 2014“; <http://siteresources.worldbank.org/PROCUREMENT/Resources/HowToDoBusinessWithTheWB-2014-2.pdf?resourceurlname=HowToDoBusinessWithTheWB-2014-2.pdf>

Matyti, kad toks lėšų pasiskirstymas išlieka stabilus ne vienus metus (žr. toliau pateikiamą paveikslą). Nuo 2010 m. transportas, vandentvarka, energetika ir kasyba yra daugiausia finansuojamos sritys ir reikšmingesni finansavimo pokyčiai fiksuojami tik finansuojant šias tris sritis, o kitų sričių finansavimas išlieka gana stabilus.

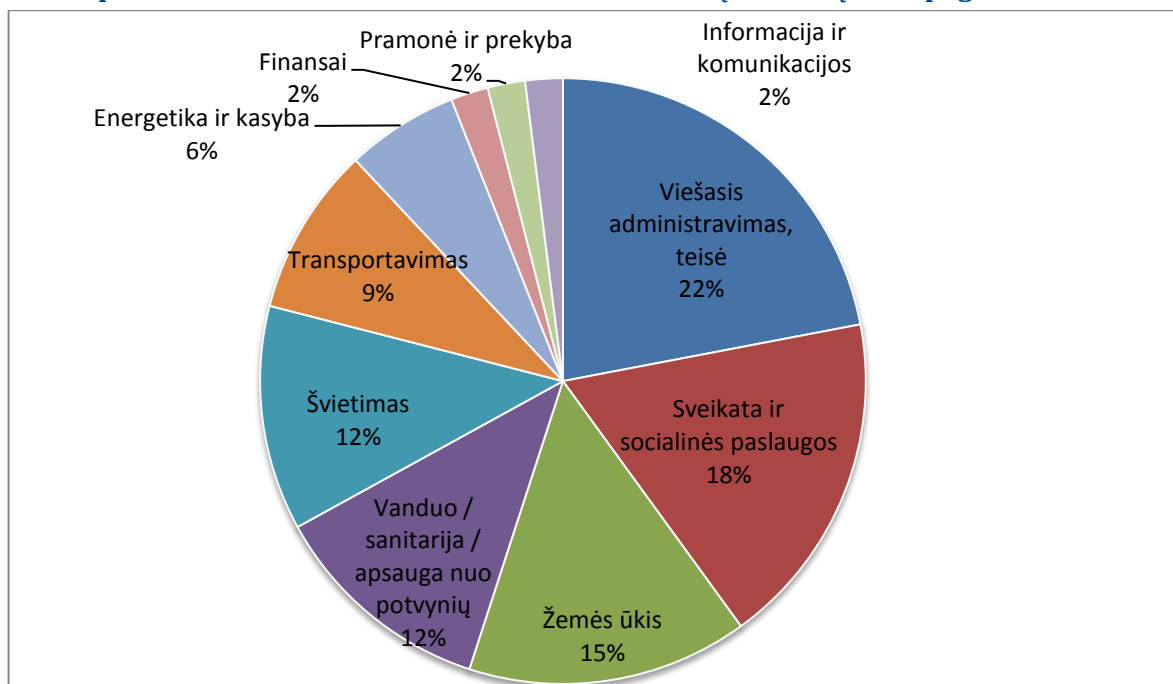
10 paveikslas. Pasaulio banko paramos dalis, tekusi atskiriems sektoriams 2010–2014 m., mln. JAV dolerių

Šaltinis: The World Bank Group, „Outreach Seminar: Business Opportunities in World Bank-Funded Projects FY 2014“; <http://siteresources.worldbank.org/PROCUREMENT/Resources/HowToDoBusinessWithTheWB-2014-2.pdf?resourceurlname=HowToDoBusinessWithTheWB-2014-2.pdf>

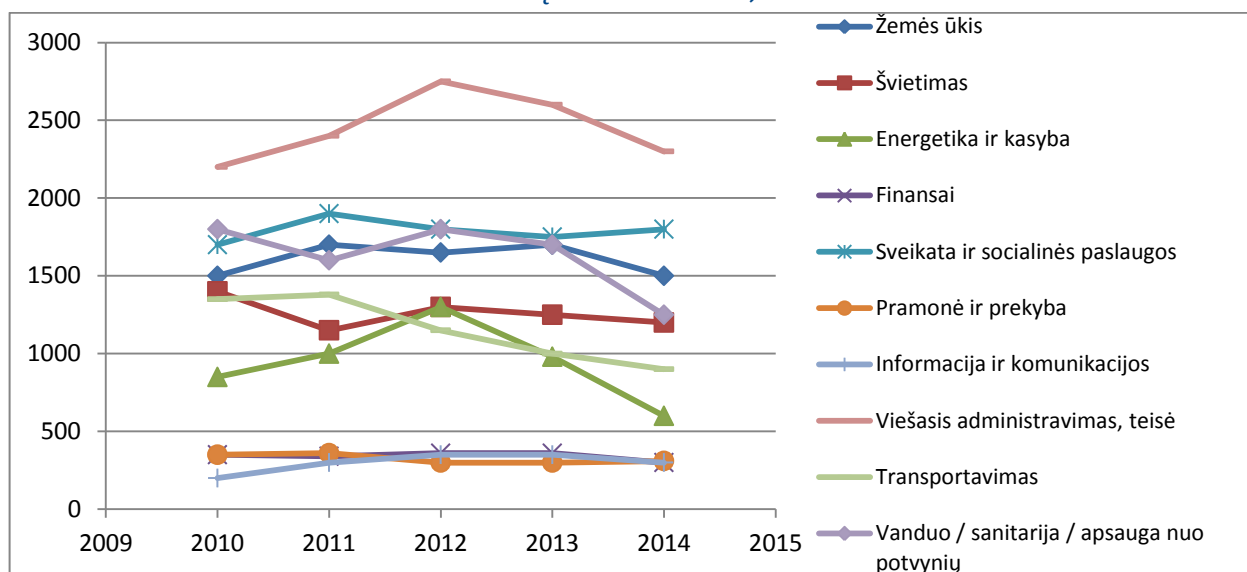
Paramai besivystančioms šalims teikti 2014 m. iš viso sudaryta daugiau nei 10 000 sutarčių. Daugiausia sutarčių sudaryta viešojo administravimo ir teisės (22 proc.), sveikatos ir socialinių paslaugų (18 proc.) bei žemės ūkio (15 proc.) srityse. Švietimo, vandentvarkos, transporto srityse sudaryta po 9–12 proc. sutarčių, kitose srityse – 12 proc. sutarčių. Taigi, atsižvelgiant į sričių finansines vertes, konstatuotina, kad gausiausiai remiamų sričių (transporto, vandentvarkos, energetikos ir kasybos) projektai yra didelės, o kitų sričių – vidutinės ir mažos apimties.

11 paveikslas. Pasaulio banko 2014 m. finansuotų sutarčių dalis pagal sektorius

Šaltinis: The World Bank Group, „Outreach Seminar: Business Opportunities in World Bank-Funded Projects FY 2014“; <http://siteresources.worldbank.org/PROCUREMENT/Resources/HowToDoBusinessWithTheWB-2014-2.pdf?resourceurlname=HowToDoBusinessWithTheWB-2014-2.pdf>

12 paveikslas. Pasaulio banko paramos dalis, tekusi atskiriems sektoriams pagal sutarčių skaičių 2010–2014 m., vnt.

Šaltinis: The World Bank Group, „Outreach Seminar: Business Opportunities in World Bank-Funded Projects FY 2014“; <http://siteresources.worldbank.org/PROCUREMENT/Resources/HowToDoBusinessWithTheWB-2014-2.pdf?resourceurlname=HowToDoBusinessWithTheWB-2014-2.pdf>

Kaip matyti iš pirmiau pateikiamo paveikslo duomenų, per pastaruosius penkerius metus sutarčių skaičius daugelyje sričių kito nedaug. Didesnių pokyčių vyko tik viešojo administravimo ir teisės (iki 2012 metų sutarčių skaičius augo, bet vėliau jų skaičius mažėjo ir sugrįžo į 2010 m. lygį) bei energetikos ir kasybos (iki 2012 m. sutarčių skaičius šiek tiek augo, bet vėliau labai sumažėjo) srityse.

4. LIETUVOS DALYVAVIMAS TEIKIANT DAUGIAŠALĘ PARAMĄ

Kalbant apie daugiašalį vystomąjį bendradarbiavimą, Lietuva iki šiol jame dalyvavo gana pasyviai. Daugiausia Lietuvos dalyvavimas apsiribojo įmokų į tarptautinius fondus ir programas mokėjimu, bet ne aktyviu Lietuvos institucijų, įmonių, organizacijų ir ekspertų įsitraukimu į vykdomas VB veiklas.

Būdama ES nare, Lietuva privalomai moka įmokas į ES biudžetą, iš kurio dalis lėšų skiriama konkrečiai vystomajam bendradarbiavimui. Būtent šie mokėjimai sudaro didžiąją Lietuvos daugiašalės paramos dalį – apie 16–21 mln. Eur kasmet per pastaruosius kelerius metus. Taip pat nuo 2011 metų Lietuva moka privalomąsias įmokas į Europos plėtros fondą. Į šį fondą Lietuvos įmoka 2013 m. sudarė 3,77 mln. eurų. Į kitus tarptautinius fondus Lietuva moka savanoriškas įmokas.

Apie Lietuvos įstaigų, įmonių ir ekspertų įsitraukimo į daugiašalį VB mastą kalbėti gana sudėtinga, nes šių duomenų centralizuotai nekaupiama ir apskritai nelabai įmanoma kaupiti. URM pradėjo rengti ekspertų duomenų bazę, tačiau dėl kliūčių, susijusių su teisiniu reglamentavimu, duomenų apsauga, ji kol kas nebaigta. Pagal Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos vystomojo bendradarbiavimo 2014–2016 metų politikos kryptių patvirtinimo“ nuostatus šią bazę numatyta parengti iki 2016 metų pabaigos.

Toliau šio skyriaus poskyriuose aptariamas Lietuvos įstaigų ir ekspertų įsitraukimas į daugiašalės paramos teikimą pagal ES, JT ir PB programas.

4.1. LIETUVOS VERSLO DALYVAVIMAS TEIKIANT EUROPOS SAJUNGOS DAUGIAŠALĘ PARAMĄ

Kalbant apie Lietuvos verslo atstovus, žinoma, kad EK skelbiamuose VB konkursuose dalyvavo informacinių technologijų ir ryšių bendrovių, techninės infrastruktūros kūrimo, konsultacinių įmonių, tačiau konkrečius skaičius ir pavadinimus įvardyti būtų sudėtinga, o dėl konkurencinių veiksnių kai kurios įmonės dažnai nenori viešintis.

Tyrimo vykdytojo analizė rodo, kad ES remiamų projektų besivystančiose šalyse rinkoje iki šiol dominuoja projektų vykdytojai iš didžiųjų ES šalių narių (žr. 7–9 lenteles). Didžiausia biudžeto dalis per pastaruosius 10 metų atiteko projektų vykdytojams iš Vokietijos (daugiau nei 5 mlrd. Eur), Jungtinės Karalystės ir Prancūzijos (po beveik 5 mlrd. Eur).

7 lentelė. ES šalys narės, kurių kompanijos 2004–2014 m. laimėjo daugiausia „EuropeAid“ konkursų

Nr.	Valstybė	Laimėtų sutarčių vertė, mln. Eur
1	Vokietija	5 255
2	Jungtinė Karalystė	4 829
3	Prancūzija	4 728
4	Belgija	3 964
5	Italija	3 874
6	Ispanija	3 762
7	Olandija	3 369
8	Graikija	2 892
9	Danija	2 731
10	Austrija	2 566

Šaltinis: www.europeaidcontracts.com

8 lentelė. Europos kompanijos, laimėjusios daugiausia „EuropeAid“ konkursų nuo 1999 metų

Nr.	Kompanija (reprezentuojama šalis)	Pasiūlymai, patekę į trumpąjį sąrašą	Laimėta konkursų	Biudžeto dalis, mln. Eur
1	GIZ Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (DE)	940	170	321
2	GOPA Consultants (DE)	893	152	154
3	SOFRECO (FR)	940	151	154
4	Human Dynamics (AT)	676	146	145
5	Eptisa (ES)	572	143	130
6	Louis Berger (FR)	801	138	158
7	Egis International (FR)	607	125	134
8	WYG International (UK)	634	123	128
9	GFA Consulting Group (DE)	648	111	123
10	Icon Institute Consulting Group (DE)	730	108	84
11	Ecorys Nederland (NL)	507	99	77
12	Grontmij (DK)	530	90	115
13	Project Management PM Group (IE)	317	80	63
14	COWI A/S (DK)	515	77	71
15	Royal Haskoning DHV (NL)	574	72	80
16	Eurecna (IT)	405	68	56
17	IBF International Consulting (BE)	382	67	88
18	SAFEGE (FR)	369	66	60
19	Transtec (BE)	310	65	73
20	Business and Strategies in Europe B&S Europe (BE)	396	64	41
21	Ramboll (DK)	372	61	57
22	European Consultants Organisation ECO (BE)	275	61	35
23	WYG Consulting (UK)	203	58	84
24	European Profiles EP (GR)	384	57	50
25	AESA (BE)	343	55	43
26	Mott MacDonald (UK)	306	54	60
27	Altair Asesores (ES)	282	54	27
28	East West Consulting EWC (BE)	189	53	25
29	ACE International Consultants (ES)	265	52	52
30	British Council (UK)	249	52	64
31	Planet SA (GR)	311	49	38
32	IDOM Ingenieria y Consultoria (ES)	310	43	38

33	DMI Associes (FR)	244	43	29
34	Fichtner GmbH & Co KG (DE)	236	41	31
35	Soges (IT)	277	40	31
36	URS Corporation (UK)	220	40	36
37	Egis BDPA (FR)	288	39	44
38	MWH Belgium (BE)	247	39	50
39	Particip (DE)	231	39	32
40	Finnish Consulting Group FCG International (FI)	310	38	21
41	Agrotec SpA (IT)	180	38	24
42	Galway Development Services International GDSI Limited (IE)	320	37	32
43	LDK Consultants Engineers and Planners (GR)	323	34	21
44	Integration International Management Consultants (DE)	204	33	26
45	Ecorys UK (UK)	180	33	24
46	Landell Mills Development Consulting (UK)	170	33	46
47	WYG Turkey (TR)	163	33	37
48	EPOS Health Consultants (DE)	110	33	44
49	BMB Mott MacDonald (NL)	245	32	34
50	Euroconsult Mott MacDonald (NL)	134	32	30
		IŠ VISO	3 421	3 421

Šaltinis: www.europeaidcontracts.com

9 lentelė. Europos kompanijos, nuo 2013 metų laimėjusios daugiausia „EuropeAid“ konkursų

Nr.	Kompanija (reprezentuojama šalis)	Pasiūlymai, patekę į trumpąjį sąrašą	Laimėta konkursų	Dažniausias partneris (reprezentuojama šalis)
1	WYG International (UK)	113	28	WYG Turkey (TR)
2	GIZ Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (DE)	92	22	Eurecna (IT)
3	GFA Consulting Group (DE)	109	21	Ankon Danismanlik (TR)
4	Eptisa (ES)	105	17	EPTISA Muhendislik (TR)
5	Human Dynamics (AT)	104	17	HD European Consulting Group (RS)
6	GOPA Consultants (DE)	118	15	AFC Consultants International (DE)
7	Eurecna (IT)	56	15	Crescendo CUK (UK)
8	NIRAS Polska (PL)	33	13	Agrotec SpA (IT)
9	SOFRECO (FR)	98	12	Conseil Sante (FR)
10	Louis Berger (FR)	53	12	European Profiles EP (GR)

Šaltinis: www.europeaidcontracts.com

„EuropeAid“ laimėtojų penkiasdešimtuose nėra nė vienos kompanijos iš šalių narių, prisijungusių 2004 m. ir vėliau. Viena vertus, tai normalu, nes konkursai vykdomi ilgiau nei dešimtmetį ir ES15 šalių narių kompanijos turėjo daugiau galimybių dalyvauti konkursuose, šiose šalyse yra daugiau kompanijų, teikiančių tokias paslaugas. Kita vertus, trumpesnio laikotarpio (2013–2014 metų) statistika taip pat atskleidžia, kad dominuoja Vokietijos, Jungtinės Karalystės, Prancūzijos ir kitų didžiųjų šalių kompanijos. Be to, kai kurios iš dominuojančių kompanijų yra valstybinės agentūros (pvz., Vokietijos GIZ), kurios turi valstybinį finansavimą ir šalyse, gaunančiose paramą, išplėtotą diplomatinių atstovybių paramą.

Vienintelė kompanija iš ES13 šalių narių, patekusių į šį dešimtuką, yra Lenkijos kompanija „NIRAS Polska“, kurios 33 pasiūlymai pateko į trumpąjį sąrašą ir iš kurių 13 laimėjo. Vis dėlto ši kompanija yra tarptautinės kompanijos NIRAS padalinys. NIRAS turi padalinių Europos, Azijos, Vidurio Rytų šalyse ir užsiima infrastruktūros, statybos, vandentvarkos, aplinkos apsaugos, energetikos projektų plėtojimu. Daugiau kompanijų iš ES13 šalių narių nėra nei tarp didžiojo dešimtuko, nei tarp dešimtuko pagrindinių partnerių.

Kaip matyti, didžiųjų šalių kompanijos nėra itin suinteresuotos bendradarbiauti su partneriais iš mažesnių ir mažiau VB patirties turinčių šalių. Tik įmonės, kurios turi daug aktualių projektų, įtraukiamos į konsorciumus. Jei įmonės turi gana daug kompetentingų ekspertų, tačiau mažai aktualių projektų, į konsorciumus įsitraukti yra labai sudėtinga, sunku išlaikyti partnerius keliems konkursams.

Šio tyrimo vykdytojo ilgametė patirtis dalyvaujant EK vystomojo bendradarbiavimo konkursuose (konkrečiai – techninės pagalbos konkursuose teisės, ekonomikos, viešojo administravimo, institucinių gebėjimų stiprinimo srityse besivystančiose šalyse) analizę leidžia papildyti „vidaus virtuvės“ pastabomis. Galime kalbėti apie besikeičiančias konkurencines sąlygas, kurios, deja, Lietuvos ekspertams ir organizacijoms tampa ne tokiomis palankiomis:

- **Paslaugų teikimo konkursuose** (angl. *call for tenders*) **labai išaugo konkurencija tarp pasiūlymų teikėjų**. Anksčiau, iki maždaug 2008 m., pirmajame konkurso etape dėl patekimo į trumpąjį sąrašą varžydavosi 6–8 konsorciumai, iš kurių 3–5 patekdavo į trumpąjį sąrašą, pastaruosius kelerius metus varžosi 12–18 konsorciumų, iš kurių į trumpąjį sąrašą atrenkama daugiau konsorciumų, kartais ir 8 (didžiausias galimas konsorciumų skaičius).
- **Kvalifikacinius reikalavimus įmonėms nebepakanka atitikti minimaliai**. Paprastai pagrindinis konsorciumų atrankos į trumpąjį sąrašą kriterijus – minimalus panašių paslaugų teikimo sutarčių skaičius (1–3 sutartys). Kadangi labai padaugėjo konsorciumų, siekiančių patekti į trumpąjį sąrašą, minimaliai tenkinti šį kriterijų jau nebepakanka – atrenkami konsorciumai, turintys gerokai daugiau panašių sutarčių (pvz., 10 sutarčių vietoj 1–3 sutarčių). Taigi, nors formaliai pakanka minimaliai tenkinti kvalifikacinį reikalavimą, faktiškai atrenkami konsorciumai pagal kuo didesnę aktualių sutarčių skaičių. Be to, dažniausiai šių aktualių sutarčių finansinės vertės turi būti 1–3 mln. eurų. Nemažai Lietuvos įmonių gali turėti 1 mln. eurų vertės projektų, bet 2 mln. eurų ir didesnės apimties projektų turės reta įmonė. Taigi Lietuvos įmonėms konkuruoti ir rasti partnerių konsorciumui sudaryti sunku, juolab konkursuose dalyvauti savarankiškai.
- **Pagal paslaugų sutartis vykdomų projektų poreikis viešojo sektoriaus administraciniais gebėjimams stiprinti, integracijos į ES procesams skatinti pastarąjį dešimtmetį mažėjo, o daugėjo ES dvynių programos projektų šioje srityje**. Taigi dabar skelbiama mažiau konkursų, kuriuose gali varžytis privatus sektorius. Taip pat šiek tiek sumažėjo ir šių projektų biudžetai. Taigi didėjant konkurencijai šiuose konkursuose, laimėti yra vis sunkiau.

Apskritai laimėjimų procentas tokiuose konkursuose yra gerokai mažesnis nei, pavyzdžiui, ES dvynių programos konkursuose. Tyrimo vykdytojo per dešimtmetį teiktas kas antras pasiūlymas pateko į trumpąjį sąrašą „EuropeAid“ konkursuose ir iš jų kas ketvirtas laimėjo konkursą. Taigi šie konkursai kur kas sunkiau įkandami lietuviams nei Lietuvos valstybės institucijoms ES dvynių programos konkursai (kur pastaraisiais metais laimėjo kas antras lietuviškas pasiūlymas).

2013 m. pabaigoje–2014 m. pradžioje asociacija LITDEA, vykdydama privataus ir viešojo sektorių įsitraukimo į vystomojo bendradarbiavimo ir vystomojo švietimo veiklą besivystančiose šalyse tyrimą³², atliko verslo įmonių apklausą (N=203), rodančią, kad apskritai verslas yra susidomėjęs VB galimybėmis, išvelgia galimybių vykdant VB projektus plėtoti verslo ryšius ir rinkas tose šalyse.

Šiuo metu tokie ryšiai palaikomi palyginti nedideliame pasaulio regione. Tik trečdalis respondentų teigė, kad turi verslo ryšių su įmonėmis besivystančiose šalyse, iš kurių dažniausiai buvo minimos Rytų Europos, buvusios sovietinio bloko šalys: Baltarusija, Ukraina, Kazachstanas ir kitos. Kituose regionuose (likusioje Azijoje, Afrikoje, Lotynų Amerikoje) partnerių turėjo tik 16 proc. verslo atstovų. Tik trečdalis verslo atstovų, dalyvavusių apklausoje, teigė, kad yra susidūrę su sąvokomis „vystomasis bendradarbiavimas“ ir „vystomasis švietimas“, ir dar mažesnė jų dalis (ketvirtadalis) teigė, jog šių sąvokų prasmė jiems yra aiški. Kita vertus, maždaug pusė respondentų atsakė, jog žino, kad Lietuva skiria paramą VB projektams. Pusė apklaustų respondentų sutiko, kad jų įmonėms aktualu prisidėti prie VB veiklų (iš jų 16 proc. atsakė „sutinku“ ir 36 proc. – „iš dalies sutinku“), nesutikusių respondentų buvo gerokai mažiau – tik 20 proc., tačiau gana didelė dalis (29 proc.) šiuo klausimu neturėjo nuomonės. Absoliuti dauguma respondentų (80 proc.) sutiko, kad įmonės dalyvavimas VB projektuose gali padėti plėtoti komercinius ryšius besivystančiose šalyse³³.

Lietuvos pramonininkų konfederacijos (LKP) atstovai minėjo, kad verslas suinteresuotas galimybėmis vykdyti VB veiklas, o kartu ir plėsti savo rinkas, tačiau pasigenda informacijos ir paramos šioje srityje. Lietuvos verslas per pastarąjį dešimtmetį sukaupė nemažai patirties, kaip pasinaudoti Lietuvos institucijų administruojamais ES sanglaudos fondais, tačiau dar stokoja patirties, kaip pasinaudoti fondais, tiesiogiai administruojamais EK. Tai yra lengviau didelėms bendrovėms arba įmonėms, kurios yra tarptautinių įmonių padaliniai, ir pan.

LKP neseniai suaktyvino savo veiklą, siekdama paskatinti Lietuvos verslą aktyviau ieškoti naujų verslo partnerių besivystančiose šalyse. Šios veiklos apima ir vystomojo bendradarbiavimo sritį. Pavyzdžiui, LKP pirmą kartą vykdys projektą, finansuojamą pagal Lietuvos VB programą, – tai projektas, kuriuo siekiama pristatyti ES verslo organizacijų, struktūrų veiklos principus Ukrainos verslui, stiprinti Ukrainos verslo gebėjimus dirbant su ES verslu ir teikti konsultacijas dėl verslo integracijos į ES. Be to, LKP suaktyvino bendradarbiavimą su Danijos pramonininkų konfederacija (Danske Industry, DI). Danai tikisi, kad LKP padės įeiti į NVS, kai kurių Azijos šalių rinkas, LKP tikisi intensyvesnių ryšių su NVS, taip pat atrasti naujų rinkų, dalyvaudama VB veikloje. Kita vertus, atrodo, kad prioritetas vis dėlto bus teikiamas NVS kryptimi.

Lietuvos verslo atstovai mini, kad pagrindiniai trukdžiai, kodėl aktyviai nedalyvaujama VB konkursuose, yra informacijos trūkumas ir nepakankami gebėjimai paruošti konkurencingus pasiūlymus. Lietuvos verslo įmonėms dalyvauti EK skelbiamuose VB konkursuose trūksta informacijos (faktiškai ją galima rasti tik atitinkamų institucijų interneto svetainėse, iš Lietuvos institucijų nuorodą į šiuos konkursus pateikiama tik URM vystomojo bendradarbiavimo svetainėje www.orangeprojects.lt³⁴), trūksta gebėjimų ir išteklių parengti kvalifikacinius dokumentus ir pasiūlymus. Taip pat aktualus klausimas yra partnerių

³² LITDEA, *Privataus ir viešojo sektorių įsitraukimo į vystomojo bendradarbiavimo ir vystomojo švietimo veiklą besivystančiose šalyse tyrimas*, 2014.

³³ Ten pat.

³⁴ Prieš kelerius metus EK atstovybės Lietuvoje interneto svetainėje buvo nuoroda į EK konkursus VB srityje, tačiau šiuo metu tokia nuoroda jau nebepateikiama.

užsienyje paieška. Šią problemą Lietuvos verslas mato ne tik dėl dalyvavimo VB projektuose – tai yra bendresnė Lietuvos verslo tarptautinėje arenoje problema. Lietuvos verslui sudėtinga patekti į naujas rinkas dėl žemo įsitinklinimo, nepakankamo tarpusavio bendradarbiavimo šioje srityje, dėl neišplėtoto diplomatinių atstovybių tinklo, menkos valstybės pagalbos šiai veiklai. Be to, bendraujant su kai kuriais verslo atstovais, galima identifikuoti ir problemą, kad ne visi verslininkai supranta komercinę dalyvavimo VB veikloje naudą, kuri iš tiesų labiau gaunama per ilgesnį laiką.

Panašias problemas įvardijo ir anksčiau minėtos verslo atstovų apklausos dalyviai. Pasak jų, pagrindiniai trukdžiai aktyviau įsitraukti į VB veiklas yra informacijos stoka (taip atsakė 32 proc. respondentų) ir finansinių išteklių stoka (22 proc.), kompetencijos stoka (15 proc.)³⁵. Respondentai taip pat teigė, kad aktyviau įsitraukti į VB veiklas paskatintų finansinės paskatos (pvz., mokestinės lengvatos paramą teikiančioms įmonėms) (taip teigė 36 proc. apklaustųjų), platesnė informacija apie vykdomas VB veiklas (34 proc.), didesnis VB politikos populiarumas tarp Lietuvos gyventojų (19 proc.), didesnis savivaldybių indėlis vykdant VB projektus (11 proc.)³⁶.

Taigi tokia verslo dalyvavimo VB veikloje problematika URM pateikia keletą aiškių prioritetinių darbų – didesnis informavimas ir pagalba ugdant gebėjimus bei užmezgant ryšius. Tokia veikla aktyviai užsiima ir ES šalys narės, kurios seniai ir intensyviai prisideda prie VB, taip pat ir kai kurios didelės tarptautinės organizacijos (pvz., JT, PB) aktyviai informuoja potencialius VB projektų vykdytojus.

Lietuvos URM informavimo veiklą taip pat vykdo jau gana seniai. Kadangi, kaip rodo skirtingais būdais surinkti duomenys, informacijos trūkumo problema išlieka aktuali, darytina išvada, kad ligšiolinis VB galimybių viešinimas nebuvo toks veiksmingas ir išsamus. Panašu, kad iki šiol viešinta informacija buvo labiau skirta įmonėms, kurios turi tam tikrų pirminių žinių apie VB, domėjosi konkursais šioje srityje ir supranta, kas tai yra vystomasis bendradarbiavimas. Įmonėms, kurios niekada nėra svarsčiusios ar dalyvavusios VB konkursuose, informacija yra nepakankamai išsami ir naudinga.

4.2. LIETUVOS NEVYRIAUSYBINIO SEKTORIAUS DALYVAVIMAS TEIKIANT EUROPOS SĄJUNGOS DAUGIAŠALĘ PARAMĄ

Apie Lietuvos NVO dalyvavimą teikiant paramą besivystančioms šalims yra daugiau konkretesnės informacijos. Nacionalinė nevyriausybinų vystomojo bendradarbiavimo organizacijų platforma 2013 m. išleido informacinį leidinį apie VB srityje dirbančias Lietuvos nevyriausybines organizacijas³⁷, kuriame pateikiami duomenys apie tai, kokiose šalyse VB veiklas vykdė šios organizacijos ir kokie svarbiausi projektai buvo įgyvendinti. Šiame leidinyje pristatomos 29 organizacijos, kurios VB projektus įgyvendino įvairiose šalyse: Baltarusijoje, Ukrainoje, Gruzijoje, Moldovoje, Armėnijoje, Kosove, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Kirgizijoje, Tadžikistane, Pakistane, Afganistane, Tailande, Indonezijoje, Nepale, Kuboje, Maroke, Tunise, Egipte ir kitose šalyse. Vis dėlto informacijos apie tai, kurie iš šių projektų buvo vykdyti pagal daugiašalės paramos priemones, nepateikiama.

³⁵ Kitos nurodytos priežastys (pagal aktualumą): neaktualu, nenaudinga, nepritariu VB idėjai – verčiau remti Lietuvos gyventojus.

³⁶ LITDEA, *Privataus ir viešojo sektorių įsitraukimo į vystomojo bendradarbiavimo ir vystomojo švietimo veiklą besivystančiose šalyse tyrimas*, 2014.

³⁷ Nacionalinė nevyriausybinių vystomojo bendradarbiavimo organizacijų platforma, *Lithuanian Non-Governmental Development Cooperation Organisations*, 2013.

Tokia informacija ir detalesnė Lietuvos NVO dalyvavimo daugiašaliuose paramos teikimo priemonėse analizė neseniai buvo atlikta TRIALOG projekto vykdytojų. Buvo surengti keli tyrimai apie ES13 šalių narių pilietinės visuomenės dalyvavimą Europos vystomojo bendradarbiavimo projektuose, vystomojo švietimo ir humanitarinės pagalbos projektuose³⁸.

Tyrimo apie NVO dalyvavimą Europos VB projektuose analizuota, kaip ES13 šalių narių nevyriausybiniams organizacijoms sekėsi laimėti dotacijas (kvietimus teikti paraiškas) pagal dvi ES VB priemones (DCI – vystomojo bendradarbiavimo priemonę ir EIDHR – Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo priemonę)³⁹. Bendras šių priemonių biudžetas, į kurį galėjo pretenduoti organizacijos, – 5 mlrd. eurų. Tyrimas atskleidė, kad ES13 šalių narių organizacijos laimėjo tik 30 iš 3 921 projekto, t. y. 0,75 proc. visų projektų⁴⁰, kurių bendra biudžeto dalis sudarė 14 mln. Eur, o vieno projekto laimėta parama – 467 tūkst. Eur ir tai sudarė apie 82 proc. projekto biudžeto (tokia dalimi finansuoti projektai). Lietuvos NVO iš šių 30 projektų įgyvendino 3, kurių bendras biudžetas sudaro 1,5 mln. Eur, jie pristatomi toliau pateikiamoje lentelėje.

10 lentelė. Lietuvos nevyriausybinių organizacijų, laimėjusios dotacijas pagal ES DCI ir EIDHR priemones, 2004–2013 m.

Metai	Organizacijos pavadinimas	Paramos gavėjas	Projekto biudžetas, tūkst. Eur
2010	Globali iniciatyva psichiatrijoje	Azerbaidžanas	164
2010	Centrinės ir Rytų Europos žalos mažinimo tinklas	Armėnija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Gruzija, Moldova, Rusija, Ukraina	650
2012	Humana People to People Baltic	Kinija	700

Šaltinis: TRIALOG, „A Decade of EU13 Civil Society Participation in European Development Cooperation Projects“, 2014.

Tarp NVO iš ES13 šalių narių daugiausia projektų vykdė Čekijos nevyriausybinių organizacijos (13 projektų, arba 43 proc. ES13 NVO projektų). Paminėtina, kad net 11 projektų įvykdė ta pati organizacija – „Clovek v tisni Ops“ (angl. *People in Need*). Vengrai įvykdė 4, bulgarai, kaip ir lietuviai, – 3 projektus. Kipro, Estijos, Lenkijos, Rumunijos ir Slovėnijos nevyriausybinių organizacijos įvykdė po 1–2 projektus. Maltos, Slovakijos, Kroatijos ir Latvijos organizacijos nelaimėjo nė vieno konkurso. ES15 nevyriausybinių organizacijos įgyvendino 1 721, arba 44 proc. projektų⁴¹.

Humanitarinei pagalbai teikti EK sudaro preliminarįsias sutartis ir tuomet pagal jas atrenka paraiškas dotacijoms gauti. Bendras dotacijų biudžetas šiai veiklai 2004–2013 metais buvo 4,6 mlrd. eurų. Nuo 2003 metų iš viso sudaryta 234 preliminariosios sutartys. Su Lietuvos NVO nė viena tokia sutartis nesudaryta⁴². Su 10 organizacijų iš 5 ES13 šalių narių sudarytos preliminariosios sutartys (4,5 proc.), tačiau pagal šias sutartis tik 5 organizacijos realiai vykdė veiklą (2 čekų ir po 1 lenkų, slovą ir slovėnų organizaciją). Jos 2004–2013 metais įgyvendino 42 projektus, kurių bendra vertė siekė 19 mln. Eur, o vidutinės dotacijos dydis –

³⁸ TRIALOG, *A Decade of EU13 Civil Society Participation in European Development Cooperation Projects*, 2014.

³⁹ DCI analizuota ne visa apimtimi, tik dalis (4) jos tematinė programų.

⁴⁰ ES13 įgyvendintų projektų gali būti ir daugiau – dėl metodologijos dalis jų galėjo likti neapskaityti, tačiau net jei ir priskaičiuotus projektų skaičius nėra visiškai tikslus, reikšmingai didėti (pvz., iki 5 proc.) jis negali.

⁴¹ Likusi dalis projektų įgyvendinta paramos gavėjų vietos organizacijų – kai kuriais atvejais jos ir buvo tikslinė dotacijų grupė.

⁴² Tyrimo nepateikta informacijos, kiek paraiškų tokioms sutartims sudaryti teikė kiekviena ES13 šalis.

beveik 0,5 mln. eurų. Paminėtina, kad ir humanitarinės veiklos srityje aktyviausia buvo Čekijos organizacija „Clovek v tisni Ops“ (angl. *People in Need*)⁴³.

Dar viename tyrime analizuota, kaip ES13 NVO laimi ES vystomojo švietimo ir visuomenės informavimo projektus (kaip pagrindinis partneris), kurie įgyvendinami pagal DCI priemonę. 2004–2013 metais 45 nevyriausybinių organizacijos iš ES13 šalių narių (visų, išskyrus Kroatiją) laimėjo 61 dotaciją, o tai sudaro 17 proc. visų suteiktų dotacijų. Šie laimėti projektai turėjo bendrą 31,3 mln. Eur biudžetą, o tai sudarė 14 proc. viso dotacijoms skirto biudžeto. Vieno projekto vidutinis biudžetas siekė 500 tūkst. Eur (ES15 šalių narių projektų vidutinis biudžetas – 650 tūkst. Eur). Lietuvos nevyriausybinių organizacijos įgyvendino 3 projektus, daugiausia įgyvendino lenkai (9 projektus) ir čekai (14 projektų). Papildoma analizė atskleidė, kad kaip antraeilis partneris NVO iš ES13 dalyvavo dar 160 projektų⁴⁴.

Kaip atskleidė nevyriausybinių organizacijų iš ES13 šalių apklausos duomenys, nepakankamas informuotumas ir suinteresuotumas projektų vykdymu besivystančiose šalyse nėra priežastis, kodėl ES13 organizacijos vykdo tiek nedaug projektų besivystančiose šalyse. Darytina išvada, kad NVO turi pakankamai informacijos kanalų tiek pačioje EK, tiek nacionaliniuose tinkluose. Reikia pasakyti, kad ir gebėjimų trūkumo parengti kokybiškas paraiškas problema nevyriausybiniams organizacijoms taip pat nėra labai aktuali⁴⁵.

Pagrindinės kliūtys, trukdančios ES13 šalių nevyriausybiniams organizacijoms dalyvauti ES remiamuose VB projektuose, yra šių NVO žemas įsitinklinimas ir nesugebėjimas rasti partnerių besivystančiose šalyse, savo organizacijos padalinių ir nacionalinių atstovybių neturėjimas besivystančiose šalyse, nepakankamos žinios apie besivystančias šalis. Dar vienas svarbus trukdis – griežtos paraiškų atrankos taisyklės, tokios kaip didelė minimalios dotacijos suma, reikalavimas turėti nemažą kofinansavimą, kurį sudėtinga gauti dėl neišplėtos nacionalinės paramos nevyriausybiniams organizacijoms skyrimo ir kitų priežasčių, patirties ir gebėjimų valdyti didelius projektus trūkumas. O humanitarinės pagalbos projektai yra gana nauja sritis ES13 šalyse ir jose dar nėra daug organizacijų, veikiančių šiame sektoriuje⁴⁶. Be to, ES13 šalyse apskritai yra mažiau nevyriausybinių organizacijų, jų veiklos mastas yra mažesnis, tarpusavio veiklos derinimo ir bendradarbiavimo ne visuomet pakanka įsitraukti į didesnius projektus.

Reikia paminėti, kad projektų, siūlomų ES13 šalių narių, atrankos taisyklės, teikiant dotacijas vystomajam švietimui ir visuomenei informuoti, buvo šiek tiek palengvintos. Šių šalių organizacijos galėjo turėti mažesnę būtinąją kofinansavimą, teikti paraiškas dėl mažesnio biudžeto ir turėti mažesnę patirtį⁴⁷. Kaip matyti iš laimėtų projektų statistikos, tai labai pasiteisino, nes šių projektų ES13 organizacijos laimėjo maždaug pusantro–dukart daugiau (61 v. 30 ir 42).

Atskirai aptartina Čekijos organizacijų sėkmė šiuose projektuose. Kaip rodo duomenys, čekų organizacijos įgyvendino daugiausia – 52 iš 133 – projektų (39 proc.). Toks aktyvumas labai paskatintas vienos Čekijos VB programos priemonės. Šioje šalyje nuo 2005 metų vykdoma

⁴³ TRIALOG, *A Decade of EU13 Civil Society Participation in European Humanitarian Actions*, 2014.

⁴⁴ TRIALOG, *A Decade of EU13 Civil Society Participation in European Development Education and Awareness Raising Projects*, 2014.

⁴⁵ TRIALOG, *A Decade of EU13 Civil Society Participation in European Development Cooperation Projects*, 2014.

⁴⁶ TRIALOG, *A Decade of EU13 Civil Society Participation in European Development Cooperation Projects*, 2014; TRIALOG, *A Decade of EU13 Civil Society Participation in European Humanitarian Actions*, 2014.

⁴⁷ TRIALOG, *A Decade of EU13 Civil Society Participation in European Development Education and Awareness Raising Projects*, 2014.

trišalio vystomojo bendradarbiavimo programa, kuria buvo kofinansuota 80 proc. čekų organizacijų įgyvendintų projektų⁴⁸. Tai buvo didelė paskata ir parama Čekijos nevyriausybiniams organizacijoms dalyvauti EK konkursuose.

ČEKIJOS TRIŠALIO VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO PROGRAMA

Čekijos trišalio vystomojo bendradarbiavimo programą 2004 m. inicijavo Čekijos užsienio reikalų ministerija, siekdama padėti Čekijos nevyriausybiniams organizacijoms sustiprinti bendradarbiavimą su užsienio partneriais, kurių daugelis tuo metu buvo stipresni ir labiau patyrę. Programą administruoja Čekijos vystymosi agentūra.

PROGRAMOS ORIENTACIJA IR GALIMI PAREIŠKĖJAI. Ši programa finansavimą teikia dotacijų forma ir yra skirta tik Čekijos nevyriausybiniams organizacijoms, universitetams ir kai kurioms kitoms ne pelno siekiančioms organizacijoms. EK finansuojami projektai yra tiksliniai šios programos projektai, tačiau ir kiti projektai (JT agentūrų, dvišalių paramos teikėjų, privačių fondų) gali būti finansuojami, jei iš kitų šaltinių užtikrinamas ne mažesnis nei 50 proc. finansavimas.

2004–2005 metais programa beveik išskirtinai naudota bendradarbiaujant su Kanados tarptautine vystymosi agentūra (CIDA) – Čekijos URM projektų biudžetus finansavo 50 proc. Nuo 2006 m. vis daugiau finansuota projektų, kurie įgyvendinami pagal EK programas, ir jie sudaro daugumą programa finansuojamų projektų (pvz., 2011 m. EK projektai sudarė 68 proc. visų finansuotų projektų):

Metai	Kofinansuota projektų, finansuotų EK	Šiems projektams pagal trišalę programą skirta finansavimo suma, mln. Eur*
2006	3	0,39
2007	7	0,49
2008	17	0,65
2009	21	0,75
2010	34	0,83
2011	31	1
2012	32	1,15

* Finansavimo suma apytikslė dėl euro ir Čekijos kronos svyravimų.

Taip pat finansuota projektų, įgyvendinamų pagal Austrijos regioninės partnerystės programą, Globalųjų mokymosi tinklą Europos jaunimui (GLEN), Liuksemburgo vystomojo bendradarbiavimo agentūrą.

PROJEKTŲ REIKALAVIMAI. Paraiškoms taikomi tam tikri nedideli administraciniai reikalavimai. Teritoriškai projektai turėtų būti orientuoti į Čekijos vystomojo bendradarbiavimo strategiją, tačiau faktiškai projektų paraiškos vertinamos individualiai. Vertinant EK finansuojamus projektus, į teritorinį aspektą neatsižvelgiama – laikoma, kad EK atranką laimėjęs projektas tinkamas finansuoti ir Čekijos programa.

ATRANKOS PROCEDŪRA. Procedūra yra dvipakopė. Pirmu etapu teikiama koncepcija, antru – visa paraiška. Pirmojo etapo terminas – kiekvienų metų rugsėjo mėnuo, antrojo etapo

⁴⁸ TRIALOG, *A Decade of EU13 Civil Society Participation in European Humanitarian Actions*, 2014.

terminai yra slenkantys. Galutinis teigiamas sprendimas priimamas, kai sulaukiama raštiško kito paramos teikėjo patvirtinimo apie projekto finansavimą (pvz., dotacijos sutarties). 2011 m. buvo finansuota 90 proc. EK patvirtintų projektų. Nepatvirtinti projektai buvo tik dėl finansinių priežasčių, todėl dėl paramos galėjo kreiptis kitais metais.

Šaltiniai: Čekijos užsienio reikalų ministerija: <http://www.mzv.cz/>; Martin Náprstek Czech Development Agency (CzDA), Inka Píbilová Czech Forum for Development Co-operation (FoRS) „Czech co-financing scheme for NGOs „Trilateral“ grant scheme“. *Dialog Partnership Fair*, Vienna, 21 September 2011: http://www.trialog.or.at/images/doku/pf2011_czechcofinancing.pdf

Bendraujant su Lietuvos NVO sektoriaus atstovais, tarptautiniuose tyrimuose pateiktos išvados apie problemas, su kuriomis nevyriausybinės organizacijos susiduria, pasitvirtina. Nors aptartuose tyrimuose buvo analizuojamas NVO dalyvavimas ne pagal visas galimas, o tik dalį ES VB priemonių, įvardytos problemos aktualios dalyvaujant visose priemonėse. Kaip didžiausią problemą, ribojančią dalyvavimą ES konkursuose, galima įvardyti projektų atrankos kriterijus, pagal kuriuos NVO turi turėti patirties valdant didelės apimties projektus, užtikrinti kofinansavimą didelio biudžeto (bent 1 mln. Eur) projektams. Organizacijos, dalyvaujančios teikiant Lietuvos dvišalę pagalbą, turi galimybę kaupti patirtį. Tačiau pastebima skirtumų tarp projektų, kurie įgyvendinami remiantis Lietuvos dvišaliu bendradarbiavimu ir pagal ES paramą. Dėl finansavimo taisyklių specifikos Lietuvos projektai paprastai yra nedidelės apimties, skirti siauresnėms ir trumpesnėms veikloms (projektai dažniausiai pradedami pavasarį ir iki gruodžio mėnesio beveik turi būti baigti, kad organizacijos laiku pateiktų dokumentaciją ministerijai). ES finansuojami projektai dažnai didesnės apimties, orientuoti į daugiau veiklų, ilgesnės trukmės ir pastaruoju metu pastebima tendencija toliau didinti projektus, biudžetus, vykdymo laiką. Taigi Lietuvos NVO, vykdydamos pagal dvišalę paramą finansuojamus projektus, kaupia patirtį, kuria tik iš dalies gali grįsti, kad šios patirties pakanka ES projektams. Be to, ES skatinama paramą teikti pagal preliminarįsias sutartis, o tai Lietuvoje kol kas netaikoma.

Kita pokalbiuose su NVO atstovais išryškėjusi problema – trūksta ryšių ir patirties daugelyje besivystančių šalių. Ryšiai ir patirtis ne tik padeda susirasti partnerių šalyse, gaunančiose paramą, bet ir didina pačios NVO patrauklumą tarp paramą norinčių teikti organizacijų kitose ES šalyse narėse.

4.3. LIETUVOS DALYVAVIMAS TEIKIANT JUNGTINIŲ TAUTŲ DAUGIAŠALĘ PARAMĄ

Lietuva JT nare tapo 1991 metais. Šiuo metu aktyvia politine veikla prisidedame prie šių JT veiklų:

- taikos ir tarptautinio saugumo palaikymo,
- tarptautinės humanitarinės teisės,
- ginklų kontrolės ir nusiginklavimo,
- žmogiškojo saugumo,
- tvarios ekonominės ir socialinės plėtros,
- gero valdymo,
- žmogaus teisių užtikrinimo ir kitose srityse⁴⁹.

⁴⁹ Užsienio reikalų ministerijos informacija: <https://www.urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/uzsienio-politikos-prioritetai/lietuva-ir-tarptautines-organizacijos/lietuva-ir-jungtinese-tautose>

Vis dėlto, nors Lietuva kaip JT narė aktyviai veikia anksčiau pristatytose srityse, Lietuvos įstaigos, įmonės ir ekspertai nėra itin aktyvūs prekių ir paslaugų JT teikėjai ir nėra dažnai samdomi ekspertais ir (ar) tampa savanoriais.

Kaip matyti iš toliau pateikiamos lentelės duomenų, prekėms ir paslaugoms JT išleidžia po panašią biudžeto dalį (po 7–8 mlrd. JAV dolerių). 2013 m. didžiausi tiekėjai registruoti JAV, Indijoje, Šveicarijoje, Afganistane. Atkreiptinas dėmesys, kad tarp šių tiekėjų yra ne tik išsivysčiusių, tačiau ir besivystančių šalių, taigi pastarosios šalys ne tik gauna vystomąją paramą, bet ir pačios prisideda prie jos teikimo. Prekių 2013 m. daugiausia nupirkta iš tiekėjų Indijoje (beveik už 1 mlrd. JAV dolerių), paslaugų – iš tiekėjų JAV (už 1,1 mlrd. JAV dolerių).

11 lentelė. Šalys, didžiausios JT tiekėjos 2013 m., tūkst. JAV dolerių

Šalys	Prekės	Paslaugos	Iš viso	Iš viso, proc.
Jungtinės Amerikos Valstijos	569	1 101	1 669	10,4
Indija	953	128	1 081	6,7
Šveicarija	268	449	717	4,5
Afganistanas	51	650	701	4,4
Danija	300	253	553	3,4
Belgija	500	50	550	3,4
Jungtiniai Arabų Emiratai	364	138	502	3,1
Prancūzija	370	132	502	3,1
Jungtinė Karalystė	250	244	494	3,1
Kenija	86	307	394	2,4
Top 10	3 710	3 452	7 162	44,5
Iš viso	7 634	8 450	16 083	100,0

Šaltinis: United Nations, 2013 Annual Statistical Report on United Nations Procurement;
https://www.ungm.org/Areas/Public/Downloads/ASR_2013.pdf

12 lentelė. Bendra JT viešaisiais pirkimais įsigytų prekių ir paslaugų suma 2012 ir 2013 m. pagal tiekėjų registracijos valstybę, tūkst. JAV dolerių

Šalys	Prekės		Paslaugos		Iš viso	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013
Airija	8 422	7 477	12 540	9 200	20 961	16 677
Australija	60 818	78 105	17 876	23 766	78 694	101 870
Austrija	49 270	56 178	89 451	80 725	138 721	136 904
Belgija	563 358	500 207	46 388	49 916	609 746	550 123
Bulgarija	1 459	3 246	23 601	17 938	25 059	21 184
Čekijos Respublika	12 898	6 034	1 614	3 718	14 512	9 751
Danija	204 676	299 521	192 769	253 183	397 444	552 704
Estija	1 020	319	2 528	3 392	3 548	3 711
Graikija	1 468	4 200	5 490	4 440	6 958	8 640
Islandija			298	234	298	234
Ispanija	16 752	21 298	56 635	52 805	73 387	74 103
Italija	170 335	108 157	161 471	191 661	331 806	299 818
Izraelis	29 974	25 087	9 879	19 926	39 853	45 013
Japonija	102 172	92 793	14 605	30 272	116 777	123 065
Jungtinė Karalystė	251 360	250 098	186 326	243 679	437 686	493 777
Jungtinės Amerikos Valstijos	449 547	268 684	1 048 479	1 100 688	1 498 026	1 369 372
Kanada	38 174	43 642	113 974	117 250	152 148	160 892
Kipras	15 412	11 121	15 427	6 003	30 838	17 124

Šalys	Prekės		Paslaugos		Iš viso	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013
Latvija	478	548	1 835	1 357	2 313	1 906
Lenkija	806	414	3 566	2 027	4 371	2 441
Lichtenšteinas		23	157	37	157	61
Lietuva	67	57	2 892	1 195	2 959	1 252
Liuksemburgas	7 512	12 133	3 433	3 394	10 945	15 527
Malta	154	290	14 044	12 575	14 198	12 865
Monakas		793	243	486	243	1 279
Naujoji Zelandija	2 311	3 290	4 253	4 178	6 564	7 468
Norvegija	11 770	6 642	8 727	20 280	20 496	26 922
Olandija	176 664	282 579	32 458	68 610	209 122	351 189
Portugalija	686	1 201	6 781	11 630	7 468	12 831
Prancūzija	349 179	369 917	96 384	131 807	445 564	501 724
Rumunija	2 870	2 542	3 598	4 733	6 468	7 275
San Marinas	17	0,1	788	0,3	805	0,4
Slovakija	936	1 924	2 642	2 187	3 578	4 110
Slovėnija	513	78	1 188	1 280	1 701	1 359
Suomija	30 623	28 633	2 237	4 655	32 861	33 288
Švedija	18 750	16 961	10 310	11 580	29 060	28 541
Šveicarija	257 385	267 683	353 669	448 941	611 054	716 623
Vengrija	4 357	8 043	4 226	3 983	8 583	12 026
Vokietija	136 800	170 155	73 823	86 202	210 623	256 357
Išsivysčiusių šalių bendra suma, tūkst. JAV dol.	2 979 020	3 250 074	2 626 603	3 029 932	5 605 596	6 280 006

Šaltinis: United Nations, 2013 Annual Statistical Report on United Nations Procurement;
<https://www.un.org/News/Press/docs/2013/20130920.unproc.en.html>

JT viešina pagal viešuosius pirkimus sudaromas sutartis. Kaip matyti 12 lentelėje, iš viso su tiekėjais iš išsivysčiusių šalių sutarčių 2012 m. sudaryta už 5,6 mlrd., 2013 m. – už 6,3 mlrd. JAV dolerių. Reikia paminėti, kad ne visos, tačiau dauguma šių sutarčių apima VB sritį. 2012 m. tiekėjų iš Lietuvos pagal JT viešuosius pirkimus sudarytos sutartys siekė beveik 3 mln., 2013 m. – 1,3 mln. JAV dolerių (2010 m. – už 2,1 mln., 2011 m. – už 3,3 mln. JAV dolerių)⁵⁰. Dalis sutarčių sudarytos su šiomis JT agentūromis: Tarptautine atominės energetikos agentūra, Tarptautine telekomunikacijos sąjunga, taip pat sudaryta sutarčių pagal JT vystymosi programą.

Su tiekėjais iš Latvijos sudaryta panašios vertės sutarčių. Kai kurios latvių bendrovės pateko tarp didžiausių Tarptautinės atominės energetikos agentūros bei JT vystymosi programos ir JT vaikų fondo tiekėjų 2013 m. Sutarčių metinės vertės su tiekėjais iš Estijos šiek tiek didesnės – tiek 2012 m., tiek 2013 m. siekė apie 3,6 mln. JAV dolerių. Kelios sutartys, sudarytos pagal JT vystymosi programą, 2013 m. buvo tarp brangiausių sutarčių⁵¹. Tiekėjų iš Lenkijos sutarčių vertė 2012 m. siekė 4,4 mln. JAV dolerių, 2013 m. – 2,4 mln. JAV dolerių. Tiekėjų iš Vengrijos ir Čekijos sutarčių metinės vertės gerokai didesnės – 8,6–14,5 mln. JAV dolerių. Tiekėjų iš Jungtinės Karalystės, Vokietijos, Prancūzijos metinės sutarčių vertės nagrinėjamu laikotarpiu siekė 211–502 mln. JAV dolerių. Su Šveicarijos tiekėjais sudaryta sutarčių, kurių metinės vertės siekė 611–717 mln. JAV dolerių.

⁵⁰ United Nations, 2011 Annual Statistical Report on United Nations Procurement;
<https://www.un.org/News/Press/docs/2011/20110920.unproc.en.html>

⁵¹ Atkreiptinas dėmesys, kad iš tiesų tiek latvių, tiek estų brangiausios sutartys nebuvo itin aukštos finansinės vertės – siekė nuo keleto dešimčių tūkstančių iki kelių šimtų tūkstančių JAV dolerių, tačiau jos buvo tarp didžiausių pagal siauras paslaugų ir prekių grupes.

2011 m. JT pasamdė 77 Lietuvos ekspertus, kurie vyko teikti paslaugų į besivystančias šalis, 2 savanorius ir suteikė 12 stipendijų (žr. toliau pateikiamą lentelę). Vidutinės vieno Lietuvos tarptautinio eksperto išlaidos siekė 5 648 JAV dolerius (tai yra išlaidos ne už tam tikrą laikotarpį, tačiau už visą paslaugų suteikimą), vieno savanorio – 55 915 JAV dolerių. Remiantis šiais duomenimis, galima daryti išvadą, kad Lietuvos ekspertų darbo finansinis įvertinimas prilygsta vidutiniam eksperto iš išsivysčiusių šalių atlygiui.

Iš Latvijos pasamdyti 87 tarptautiniai ekspertai, 4 savanoriai. Taip pat pasamdyti 62 Estijos tarptautiniai ekspertai ir 1 savanoris. Iš kitų ES šalių narių tarptautinių ekspertų pasamdyta nuo 23 (Rumunija) iki beveik 1 500 (Jungtinė Karalystė), o daugiausia iš išsivysčiusių šalių tarptautinių ekspertų pasamdyta iš JAV (beveik 1 600). JT savanoriai 2011 m. atstovavo ne visoms ES šalims narėms (nebuvo slovėnų), iš kitų neanalizuotų ES šalių buvo nuo 3 (Slovakija) iki 239 (Ispanija) savanorių.

13 lentelė. JT 2011 m. pasamdytų ekspertų skaičius pagal kai kurias Europos šalis ir JAV

Šalis	Tarptautiniai ekspertai			Nacionaliniai ekspertai			JT savanoriai		
	Iš viso	Moterys	Kaina, tūkst. JAV dol.	Iš viso	Moterys	Kaina, tūkst. JAV dol.	Iš viso	Moterys	Kaina, tūkst. JAV dol.
Airija	183	25	1 392	18	14	90	114	73	2 329
Austrija	205	71	1 470	41	30	506	17	6	361
Belgija	208	54	1 245	13	11	108	148	70	4 610
Bulgarija	176	72	1 523	708	417	724	5	4	214
Čekijos Respublika	27	9	122	2	9	1	18	9	520
Estija	62	24	476				1		61
Graikija	85	38	353	3	3	2	9	6	366
Ispanija	342	163	1 698	68	45	193	239	124	5 347
Italija	462	168	2 139	133	81	724	331	216	6 483
Jungtinė Karalystė	1 495	409	8 823	130	73	497	132	78	2 388
Jungtinės Amerikos Valstijos	1 567	651	9 180	519	288	2 107	153	97	3 295
Kroatija	95	36	414	1 525	473	1 422	7	3	306
Latvija	87	28	689				4	4	41
Lenkija	149	26	1 263	99	52	106	10	4	228
Lietuva	77	54	435	29	16	41	2	2	112
Norvegija	61	28	353	13	4	99	15	13	402
Olandija	341	148	2 075	26	15	105	54	27	1 213
Portugalija	310	128	1 878	16	4	42	50	40	1 297
Prancūzija	666	226	3 892	129	52	487	229	143	5 043
Rumunija	23	5	172	54	16	186	18	9	690
Slovakija	43	5	283	41	18	136	3		46
Slovėnija	109	11	667	14	9	44			
Suomija	103	43	654	3	3	9	84	47	2 464
Švedija	213	122	766	30	17	89	35	20	1 300
Šveicarija	140	54	895	16	12	31	81	58	2 502
Vengrija	71	17	745	11	8	9	4	2	153
Vokietija	545	219	3 690	47	30	228	129	76	2 445

Šaltinis: United Nations, 2011 Annual Statistical Report on United Nations Procurement; https://www.ungm.org/Areas/Public/Downloads/ASR_2011.pdf

4.4. LIETUVOS DALYVAVIMAS TEIKIANT PASAULIO BANKO DAUGIAŠALĘ PARAMĄ

PB užtikrina itin didelį skaidrumą, viešindamas pagal viešuosius pirkimus ir konkursus sudaromus sandorius (tiekėją, objektą, finansinę vertę ir kitą susijusią informaciją)⁵². Sunku pasakyti, ar ši informacija pateikiama apie visas sudaromas sutartis, tačiau pagal pateikiamos informacijos analizę galima tvirtinti, kad viešinamos jei ne visos, tai dauguma sutarčių.

Pagal tokią išsamią duomenų bazę galima įvertinti Lietuvos privačių ir juridinių asmenų dalyvavimą PB pirkimuose. Duomenų analizė rodo, kad 2001–2015 (iki balandžio 1 d.) metais PB pasirašė 106 sutartis su tiekėjais iš Lietuvos. Dalis projektų (58) įgyvendinta Lietuvoje, nes šalis iki 2006 m. turėjo paramos gavėjos statusą. Kitose šalyse įgyvendinti ar įgyvendinami 46 projektai. Šios šalys – Baltarusija, Burundis, Gruzija, Kirgizija, Moldova, Latvija (laikotarpiu, kai buvo paramos gavėja), Lenkija (laikotarpiu, kai buvo paramos gavėja), Rusija, Serbija, Tadžikistanas, Ukraina; vienas projektas įgyvendintas keliose Europos ir Vidurio Azijos šalyse, dar vienas – keliose Vidurio Azijos šalyse. Šiose šalyse 33 kontraktai apėmė prekes ir darbus (tokius kaip IT, ICT elektros, medicinos, energijos įrangą, infrastruktūros ar palaikymo darbus), 15 sutarčių – konsultacines paslaugas (tokias kaip administracinės, dizaino, finansinės, projektų valdymo, mokymų, tyrimų paslaugos). Projektų tematinės sritys:

- žemės ūkis, gyvulininkystė;
- centrinė vyriausybės administracija, viešasis administravimas, regioninis valdymas, instituciniai gebėjimai;
- pensijos ir nedarbingumo draudimas;
- energija, energijos efektyvumas, dujų ir naftos sektorius;
- pramonė ir prekyba, SVV, bankininkystė, mokėjimai;
- sveikata, švietimas;
- teisė ir teisingumas;
- keliai;
- atliekos, vandentvarka ir kt.

Paslaugų sutarčių užsienyje pasirašyta su trimis privačiais tiekėjais ir 31 juridiniu asmeniu. Taigi vienam tiekėjui teko 1,35 sutarties. Bendra visų paslaugų užsienyje sutarčių vertė – 53 mln. JAV dolerių (vidutinė sutarties vertė – 1,16 mln. JAV dolerių). Detalus šių analizuotų sutarčių sąrašas pateikiamas 3 priede.

Jei lygintume Lietuvos aktyvumą su kai kuriomis ES šalimis narėmis (žr. toliau pateikiamą lentelę), Lietuvos tiekėjų sutarčių skaičius lenkia Baltijos šalių statistiką, tačiau atsiliekame nuo kaimynų Vidurio Europoje – Čekijos, Lenkijos, Vengrijos – ir gerokai atsiliekame nuo didžiųjų ES šalių narių.

⁵² Ši duomenų bazė prieinama adresu

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/PROJECTS/0..menuPK:51565~pagePK:95864~piPK:95915~theSitePK:40941.00.html>

14 lentelė. Pasaulio banko sutarčių su kai kurių ES šalių narių tiekėjais 2001–2015 m. skaičius

Valstybė	Sutarčių projektams užsienyje skaičius
Latvija	25
Estija	26
Slovakija	27
Lietuva	46
Čekija	78
Lenkija	104
Vengrija	104
Slovėnija	203
Suomija	227
Vokietija	2 088
Jungtinė Karalystė	2 348
Prancūzija	2 783

Šaltinis: Pasaulio bankas (duomenys pateikiami iki 2015 m. balandžio 1 d.)

5. LIETUVOS REFORMŲ PATIRTIES PANAUDOJIMO VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO PRIEMONĖSE DIDINIMO GALIMYBĖS: IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

5.1. LIETUVOS DALYVAVIMO VYSTOMAJAME BENDRADARBIAVIME SSGG ANALIZĖ

STIPRYBĖS • Plati reformų patirtis, aktuali visoms besivystančioms šalims. • Reformų patirtis suderinama su dauguma pagrindinių tarptautinių organizacijų daugiašalės paramos teikimo priemonių tikslų. • Sėkmingas reformų patirties panaudojimas dalyvaujant teikiant dvišalę paramą ir ES dvynių programos projektuose. • Kitų ES šalių narių valstybinių institucijų noras bendradarbiauti ES dvynių programos projektuose. • Stiprūs politiniai ryšiai su partneriais Rytų Europos šalyse. • Gana stiprūs verslo ryšiai su partneriais Rytų Europos šalyse. • Gana stiprūs NVO ryšiai su partneriais Rytų Europos šalyse.	SILPNYBĖS • Mažesnis nei ES vidurkis vystomojo bendradarbiavimo veiklos palaikymas visuomenėje ir asmeninis prisidėjimas prie pagalbos teikimo besivystančioms šalims. • Žemas verslo ir NVO tarptautinis įsitinklinimas. • Nepakankamos verslo žinios apie įsitraukimą į daugiašalės paramos teikimą. • Nepakankami verslo gebėjimai dalyvauti daugiašalės paramos teikimo konkursuose. • Maža NVO patirtis ir gebėjimai vykdyti plataus masto ir didelio biudžeto projektus. • Nepakankamas Lietuvos verslo tarpusavio bendradarbiavimas siekiant plėstis į naujas rinkas. • Nepakankamas Lietuvos NVO tarpusavio bendradarbiavimas siekiant įsitraukti į platesnio masto, didelius projektus. • Nepakankama valstybės parama naujų rinkų paieškai.
GALIMYBĖS • Lietuvos reformų patirtis išlieka sąlyginai nauja ir aktuali, palyginti su daugeliu ES šalių narių (ES15) patirtimi. • Lietuvos integracijos į ES koordinavimo patirtis tarp kitų ES šalių narių, įstojusių į Sąjungą 2004 m., pripažinta gerąja, kai kuriais aspektais – geriausia praktika. • Lietuva turi stiprų Rytų Europos eksperto įvaizdį tarp ES šalių narių.	GRĖSMĖS • Kitų ES šalių narių verslo ir NVO atstovai nelinę bendradarbiauti su Lietuvos atstovais daugiašalės paramos teikimo konkursuose. • Reformų patirtis sensta, reikia naujų ryškių reformų, norint išlaikyti valstybės su aktualia reformų patirtimi įvaizdį. • Besivystančios šalys, su kuriomis Lietuva nepalaiko aktyvesnių politinių, ekonominių ir kultūrinių ryšių, tačiau kurioms Lietuva galėtų perduoti savo reformų patirtį, į mūsų šalį gali žiūrėti nepalankiai ir nepatikliai. • Verslas ir NVO gali nesugebėti sėkmingai konkuruoti ar vykdyti prisiimamų įsipareigojimų valstybėse, apie kurių politinę, ekonominę padėtį ar kultūrinę tradicijas neturi išsamių žinių.

5.2. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS DĖL DAUGIAŠALIO VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO AKTYVINIMO

Pagrindinių daugiašalės paramos priemonių analizė atskleidė, kad Lietuvos reformų patirtis aktuali ir suderinama su šių priemonių tikslais. Dešimtmetį vykdydama dvišalius VB projektus ir labai sėkmingai dalyvaudama ES dvynių programoje, Lietuva jau turėjo galimybių perduoti šią patirtį besivystančioms šalims⁵³. Taigi, remiantis sukaupta kompetencija ir patirtimi, Lietuvai dalyvauti įgyvendinant daugiašalės paramos priemones kliūčių neturėtų būti, tačiau iki šiol daugiašalio VB veikloje Lietuva dalyvavo gana pasyviai. Kaip atskleidė analizė, aktyviau į šią veiklą įsitraukti viešosioms įstaigoms, verslui ir nevyriausybinėms organizacijoms trukdo kai kurios struktūrinės verslo ir nevyriausybinių organizacijų sektorių bei su VB veiklos specifika susijusios problemos.

Nors daugiašalio VB veiklą yra labai daug ir jų geografija apima daugumą pasaulio šalių, vis dėlto konkurencija čia yra labai didelė ir Lietuvos, kaip ir kitų ES13 šalių, įstaigoms ir organizacijoms reikia laiko suprasti, kaip vykdomi tokie projektai, užmegzti daugiau ryšių su įstaigomis ir organizacijomis kitose šalyse, įgyti daugiau pasitikėjimo savo patirtimi ir žiniomis bei daugiau didelių projektų valdymo bei tarpkultūrinės patirties.

Aiškia daugiašalės paramos teikimo lyderę tarp ES13 šalių grupės identifikuoti būtų sunku. Lietuvos ir kitų ES13 šalių ekspertų ir organizacijų įsitraukimo į svarbiausias tarptautines daugiašalės paramos teikimo priemones analizė rodo, kad apskritai ES13 aktyvumas VB srityje dar nėra didelis ir nuolatinis.

Siekiant spręsti tyrime pristatytas problemas ir skatinti Lietuvos įstaigas ir ekspertus dalyvauti teikiant daugiašalę paramą, būtų tikslinga įgyvendinti šias rekomendacijas:

1. **Parengti ir nuolat atnaujinti konkrečių Lietuvos perėjimo patirties gerosios praktikos pavyzdžių sąvadą, kuris galėtų būti viešinamas besivystančių šalių vyriausybėms, ministerijoms ir kitoms institucijoms.** Tokio sąvado parengimą ir periodišką atnaujinimą galėtų koordinuoti Užsienio reikalų ministerija, kuri kitoms institucijoms pateiktų reikiamą informaciją. **Toks sąvadas galėtų būti platinamas per dvišalius susitikimus.** Jis padėtų besivystančių šalių institucijoms geriau susipažinti su Lietuvos patirtimi. **Sąvadas itin naudingas prisistatant šalims, kurios nedaug žino apie Lietuvą ir kurios su mūsų šalimi turi mažai politinių ir ekonominių ryšių.** Susipažinusios su konkrečia Lietuvos patirtimi, besivystančių šalių institucijos, planuodamos reformas, galėtų numatyti detaliau įvertinti arba net perimti lietuvišką patirtį, o tai sudarytų poreikį į tokių paslaugų teikimą įtraukti Lietuvos ekspertus ar įstaigas.

Siekiant, kad sąvadas iš tiesų būtų naudinga prisistatymo priemonė, jis turėtų būti gana konkretus ir detalus, pabrėžti tarptautiniu mastu teigiamai įvertintą Lietuvos patirtį. **Jame reikėtų trumpai aprašyti konkrečius Lietuvos pasiekimus ir projektus, kurie galėtų būti pritaikyti kitoms šalims,** pavyzdžiui: ES reikalų koordinavimo sistema, ES struktūrinių fondų valdymo sistema, ES dokumentų registravimo ir valdymo sistema LINESIS, ES struktūrinės paramos informacinė valdymo ir priežiūros sistema SFMIS, valstybinė žemės kadastro duomenų bazė, žemės ūkio gamybos apskaita, atskiros

⁵³ Kai kurios šalys gali būti laikomos pereinamojo laikotarpio šalimis, pvz., Ukraina, Moldova, Gruzija, tačiau jos vis tiek išlieka šalimis paramos gavėjomis.

elektroninės paslaugos (pvz., el. deklaravimo sistema) ir pan. Vienos srities detalizacija pateikiama 1 priede.

2. Lietuvos Respublikos vystomojo bendradarbiavimo 2014–2016 metų politikos kryptyse patvirtintas prioritетinių besivystančių šalių sąrašas, į kurį patenka šešios Rytų Europos valstybės (Armėnija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Gruzija, Moldova, Ukraina) ir Afganistanas. **Siekiant aktyvinti Lietuvos dalyvavimą teikiant daugiašalę paramą, tikslinga identifikuoti papildomas prioritетines valstybes paramos gavėjas ir visapusiškai dalyvauti visų šalių (tiek patvirtintų LR vystomojo bendradarbiavimo 2014–2016 m. politikos kryptyse, tiek papildomai atrinktų) ES paramos šioms valstybėms planavimo procese (prioritetų formavimo, nacionalinės orientacinės programos, pagrindinių projektų sąrašo rengimo ir tvirtinimo) bei stebėti kitų tarptautinių vystomojo bendradarbiavimo organizacijų paramos planavimo ir teikimo šioms valstybėms procesą.** Šią rekomendaciją turėtų įgyvendinti Užsienio reikalų ministerija. Pasiūlymus dėl tikslinių projektų šiose valstybėse ministerijai turėtų teikti Lietuvos viešojo administravimo institucijos, nevyriausybinis ir verslo sektoriai.

Pirmiausia galima būtų pasirinkti tik kelias papildomas prioritетines valstybes ir išbandyti, kaip veikia siūloma strategija aktyviau dalyvauti jų paramos planavimo procese. Šias pirmąsias papildomas šalis atsirinkti reikėtų atsižvelgiant į skirtinguose regionuose Lietuvos turimus pranašumus:

- galima būtų orientuotis į daugiau posovietinių valstybių, pavyzdžiui – *Kazachstaną* (į kurį Lietuvos eksportas nuolat auga, todėl didėja Lietuvos žinomumas, Lietuva turėtų kalbinį privalumą šioje šalyje);
 - atsižvelgiant į besiplečiantį Lietuvos diplomatinių atstovybių tinklą ir Lietuvoje atidaromas užsienio šalių atstovybes, prioritетinėmis šalimis galėtų būti pasirinktos šioa šalys: *Izraelis*⁵⁴ (2015 m. atidaryta ambasada Vilniuje, šalyje taip pat veikia Lietuvos ambasada, todėl sudaromos geresnės galimybės bendradarbiauti politiniu lygiu, geriau abipusiškai pažinti šalis), *Pietų Afrikos Respublika (PAR)*⁵⁵ (Lietuvos ambasada šioje šalyje bus atidaryta šių metų viduryje ir tai bus pirmoji Lietuvos atstovybė Užsachario Afrikoje, Lietuvos eksportas į PAR yra didžiausias šiame regione, šalies *lingua franca* yra anglų kalba, todėl, siekiant didinti (pradėti) Lietuvos vystomąjį bendradarbiavimą šiame Afrikos regione, pirmiausia būtų galima aktyvinti veiklą šioje valstybėje).
3. **Išsteigti ar paskirti atskirą vystomojo bendradarbiavimo agentūrą, kuri būtų atsakinga už visų tipų vystomojo bendradarbiavimo projektų įgyvendinimą (dvišalių ir daugiašalių, įskaitant ES dvynių ir kitas panašias programas), ryšių su analogiškais institucijomis palaikymą, informacijos sklaidą, valstybės institucijų, privataus ir nevyriausybinių sektorių gebėjimų stiprinimą vystomojo bendradarbiavimo srityje, ryšių su verslo asociacijomis, prekybos, pramonės ir amatų rūmais, nevyriausybinių sektoriaus organizacijomis Lietuvoje ir kitose ES valstybėse narėse palaikymą.** Tokia agentūra galėtų būti įsteigta prie Užsienio reikalų ministerijos arba šias funkcijas galėtų vykdyti Centrinė projektų valdymo agentūra (ši įstaiga turi patirties teikiant dvišalę ir daugiašalę paramą), tam reikėtų numatyti papildomą finansavimą.

⁵⁴ Nors ši valstybė priskiriama prie išsivysčiusių šalių ir pati yra paramos teikėja, tačiau ir kaip paramos gavėja ji gali pretenduoti į ES vystomojo bendradarbiavimo priemonių lėšas.

⁵⁵ Nors Pietų Afrika priskiriama prie vidutinių pajamų šalių ir pati yra paramos teikėja, tačiau ir kaip paramos gavėja gali pretenduoti į įvairių tarptautinių vystomojo bendradarbiavimo priemonių lėšas.

Tokios veiklos pavyzdžiu gali būti Jungtinėje Karalystėje veikianti tarnyba *Trade & Investment's Aid-Funded Business Service*. Ši tarnyba padeda šalies įmonėms vykdyti veiklą per vystomojo bendradarbiavimo paramos agentūrų finansuojamus projektus. Tarnyba teikia konsultacijas, informaciją apie galimybes, organizuoja seminarus, vizitus į šalis paramos gavėjas. Į šią tarnybą gali kreiptis bet kokio dydžio ir apyvartos įmonės, kurioms vieninteliai reikalavimai yra turėti bent trejų metų audituotas sąskaitas ir patirtį tarptautinėje prekyboje (plačiau žr. <https://www.gov.uk/aid-funded-business>). Tokios agentūros funkcijas galėtų vykdyti ir privatus, konkurso būdu išrinktas tiekėjas.

4. **Pasinaudojant ES struktūriniais fondais, aktualu įgyvendinti projektą, kuriuo būtų siekiama informuoti Lietuvos verslą ir NVO bei ugdyti praktinius gebėjimus rengti paraiškas daugiašaliams paramos teikimo konkursams, susirasti partnerių tarp paramos teikėjų ir paramos gavėjų, taip pat konsultuoti bandant ištraukti į šią veiklą, pristatyti VB veiklą, parodant šios veiklos sąsajas su kita verslo ir NVO veikla ir pan.** Šis projektas turėtų būti skirtas išskirtinai EK ir kitų tarptautinių organizacijų, o ne Lietuvos dvišalio bendradarbiavimo konkursams. Šio projekto vykdytojas galėtų būti Užsienio reikalų ministerija (Vystomojo bendradarbiavimo departamentas) arba Centrinė projektų valdymo agentūra (ši įstaiga turi patirties teikiant dvišalę ir daugiašalę paramą ir šiuo metu baigia įgyvendinti panašų projektą dėl Lietuvos dalyvavimo didinimo ES dvynių programos projektuose). Siekiant šioms įstaigoms mažinti administracinius kaštus įgyvendinant tokį projektą, jame būtų galima numatyti ir personalą projektui koordinuoti.
5. (Rekomendacija įgyvendintina stiprinant Lietuvos dalyvavimą ES dvynių programoje) **Tolesnis sėkmingas Lietuvos institucijų dalyvavimas ES dvynių programoje padėtų neužmiršti sukauptos reformų patirties, ją didintų ir būtų naudingas kaupiant patirtį ir ryšius, svarbius dalyvaujant pagal kitas daugiašalės paramos teikimo formas.** Todėl politiniu lygiu verta įtvirtinti nuostatą, kad valstybės institucijų dalyvavimas ES dvynių programos projektuose yra integrali Lietuvos užsienio politikos įgyvendinimo dalis, ir skatinti aukštesnio administracinio ir politinio lygio pareigūnų palaikymą įstaigai dalyvauti ES dvynių programos projektuose.
6. **Siekti, kad ES skelbiamuose techninės pagalbos konkursuose į tiekėjų atrankos kriterijų sąrašą būtų įtrauktas kriterijus, susijęs su nesena reformų patirtimi.** Be to, reikėtų aktyviai skatinti tokią praktiką bendradarbiaujant su EK tiesiogiai ir su ES atstovybėmis besivystančiose šalyse.
7. (Rekomendacija įgyvendintina per dvišalės paramos teikimo formą) **Skatinant Lietuvos verslą dalyvauti daugiašalės paramos teikime, būtų tikslinga skatinti jį dalyvauti ir dvišalio bendradarbiavimo priemonėse ir taip supažindinti su vystomojo bendradarbiavimo veikla, suteikti gebėjimų rengti paraiškas ir susirasti partnerių šalyse – paramos gavėjose. Dvišalės paramos konkursuose reikėtų numatyti paskatų ir papildomų balų paraiškoms, kurios parodo, kaip patirtis dvišaliame (-iuose) projekte (-uose) padės projekto vykdytojams dalyvauti daugiašalės paramos konkursuose.**
8. **Sukurti atskirą paramos nevyriausybiniam sektoriui priemonę, pagal kurią būtų teikiamas kofinansavimas vystomojo bendradarbiavimo projektams pagal EK ir kitų tarptautinių organizacijų daugiašalės paramos teikimo programas.**

Tokios programos analogas – Čekijos vykdyta trišalio vystomojo bendradarbiavimo programa, pagal kurią NVO galėjo gauti trūkstantį finansavimą dalyvauti EK skelbiamuose konkursuose. Ši priemonė labai sėkmingai padėjo Čekijos nevyriausybiniams organizacijoms įsitraukti į daugiašalės paramos teikimą.

9. **Lietuvos verslo ir NVO asociacijoms būtų tikslinga palaikyti ryšius su didžiųjų ES šalių narių vystomojo bendradarbiavimo agentūromis** (pvz., Vokietijos GIZ, Švedijos SIDA, Ispanijos AECID, Danijos DANIDA ir kt.), siekti tapti jų partneriais konsorciumuose.
10. **Verslą ir nevyriausybinės organizacijas reikėtų skatinti aktyviau įsitraukti į tarptautinius tinklus ir išnaudoti dalyvavimo juose galimybes.** Įsitraukti į tokius tinklus tiek verslui, tiek nevyriausybiniam sektoriui būtų naudinga ne tik dėl didesnių galimybių dalyvauti vystomojo bendradarbiavimo veikloje, tačiau tai padėtų susirasti partnerių ir vykdant kitą veiklą. Įsitraukti į tinklus turėtų skatinti verslo ir NVO asociacijos.

Skatinimas galėtų apimti ir informacijos apie tarptautinius tinklus ir įsitraukimo į juos privalumų viešinimą, informacinių renginių ar susitikimų su tinklo koordinatoriais (nariais) organizavimą ir pan. Kvietimą į tokius renginius galėtų viešinti ne tik pagrindinės verslo asociacijos, tačiau ir Ūkio ministerija, mažesnės verslo asociacijos, URM ir konkrečiai vystomajam bendradarbiavimui skirtas tinklalapis, žiniasklaidos priemonės. Be to, asociacijos galėtų atlikti savo narių apklausas ir identifikuoti, kas konkrečiai padėtų jų nariams įsitraukti į tarptautinius tinklus, kokios kliūtys sulaiko dalyvauti tarptautinėje erdvėje.

ANTRINIŲ INFORMACIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

ES dokumentai ir teisės aktai:

1. 2013 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 237/2014, kuriuo nustatoma bendradarbiavimo branduolinės saugos srityje priemonė.
2. 2014 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 230/2014, kuriuo nustatoma priemonė, kuria prisidedama prie stabilumo ir taikos.
3. 2014 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 232/2014, kuriuo sukurama Europos kaimynystės priemonė.
4. 2014 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 233/2014, kuriuo nustatoma vystomojo bendradarbiavimo finansavimo priemonė 2014–2020 m. laikotarpiui.
5. 2014 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 234/2014, kuriuo nustatoma bendradarbiavimo su trečiosiomis šalimis partnerystės priemonė.
6. 2014 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 235/2014, kuriuo nustatoma demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo visame pasaulyje finansavimo priemonė.
7. Council of the European Union, Presidency conclusions, Brussels, 16 and 17 June 2005.
8. European Commission, Multiannual Financial Framework 2014–2020 and EU Budget 2014. Brussels, 2013.
9. European Commission, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Governance in the European Consensus on Development. Towards a Harmonised Approach Within the European Union (COM (2006) 421 final). Brussels, 2006.
10. European Commission, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Increasing the Impact of EU Aid: a Common Framework for Drafting Country Strategy Papers and Joint Multiannual Programming. Brussels, 2006.
11. European Commission, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, and the Economic and Social Committee. Participation of Non-State Actors in EC Development Policy (COM 2002 598 final). Brussels, 2002.
12. European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Increasing the Impact of EU Development Policy: Agenda for Change (COM(2011) 637 final). Brussels, 2011.
13. European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The Roots of Democracy and Sustainable Development: Europe's Engagement with Civil Society in External Relations (COM(2012) 492 final). Brussels, 2012.
14. European Commission, Communication from the Commission. EU Aid: Delivering More, Better and Faster (COM(2006) 87 final). Brussels, 2006.
15. European Commission, Procurement and Grants for European Union External Action: A Practical Guide. Brussels, 2014.
16. European Commission, *The Cotonou Agreement*. Cotonou, 2000 (revisions 2005, 2010).
17. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, *Nuomonė dėl tvarių pokyčių prie demokratijos pereinančiose šalyse* (REX/387). Briuselis, 2013.
18. Europos Komisija, Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Didesnis privataus sektoriaus vaidmuo

siekiant integracinio ir tvaraus augimo besivystančiose šalyse“. COM(2014) 263 final, Briuselis, 2014 05 13.

19. Europos Komisija, ES parama tvariams pokyčiams prie demokratijos pereinančiose šalyse (JOIN(2012) 27 final). Briuselis, 2012.
20. Europos Komisija, Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Dėl valdymo iniciatyvos įgyvendinimu pagrįstos ES paramos demokratiniam valdymui“. (COM(2013) 403 final). Briuselis, 2013.
21. Europos Sąjungos Taryba, Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Pasiturimas gyvenimas visiems. Skurdo panaikinimas ir tvarios pasaulio ateities užtikrinimas“. Briuselis, 2013.
22. Europos Sąjungos Taryba, Tarybos išvados dėl ES paramos tvariams pokyčiams prie demokratijos pereinančiose šalyse. Briuselis, 2013.
23. INTERNAL AGREEMENT between the Representatives of the Governments of the Member States of the European Union, meeting within the Council, on the financing of European Union aid under the multiannual financial framework for the period 2014 to 2020, in accordance with the ACP-EU Partnership Agreement, and on the allocation of financial assistance for the Overseas Countries and Territories to which Part Four of the Treaty on the Functioning of the European Union applies, 06 08 2013.
24. The European Parliament, the European Council and the European Commission, *The European Consensus on Development* (2006/C 46/01). Brussels, 2006, Article 33.

Nacionaliniai strateginiai dokumentai ir teisės aktai:

25. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. sausio 15 d. nutarimas Nr. 41 „Dėl Lietuvos Respublikos vystomojo bendradarbiavimo 2014–2016 metų politikos kryptių patvirtinimo“. Vilnius, 2014.
26. Užsienio reikalų ministro 2014 m. balandžio 17 d. įsakymas Nr. V-62 „Dėl Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Vilnius, 2014.
27. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 26 d. nutarimas Nr. 278 „Dėl Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų vystomojo bendradarbiavimo veiklos įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Vilnius, 2014.
28. Lietuvos Respublikos Seimas, Lietuvos Respublikos vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymas. Vilnius, 2013.

Aktualių tyrimų ataskaitos, leidiniai ir akademinė literatūra:

29. AidWatch, „Aid Beyond 2015. Europe’s Role in Financing and Implementing Sustainable Development Goals Post 2015“, 2014.
30. Business and Strategies Europe, Report on the Key Results of the On-line Consultation on the Issues Paper „CSOs in Development Cooperation“. Brussels, 2012.
31. Center for Economic Development, The Role of the Private Sector in Development Assistance and Aid Effectiveness. Sofia, 2013.
32. Eurobarometras, specialusis leidinys Nr. 421 „The European Year for Development – Citizens’ views on development, cooperation and aid“, 2015.
33. European Commission, Impact Assessment. Communication: EU Development Policy „Increasing the Impact of EU Development Policy: An Agenda for Change“. Brussels, 2011.

34. European Parliament, Modernising ODS in the Framework of the Post-MDG Agenda: Challenges and Opportunities. Brussels, 2014.
35. European Union, European Report on Development 2013. Post-2015: Global Action for an Inclusive and Sustainable Future. Brussels, 2013.
36. Europos Komisija, *Apie Europos Sąjungos politiką. Tarptautinis bendradarbiavimas ir vystymasis*, 2014.
37. Europos Komisija, „2014 m. ataskaita. Europos Sąjungos vystymosi ir išorės pagalbos politikos ir jos įgyvendinimo 2013 m. ataskaita“, 2014.
38. Europos Komisija, „ES įnašas įgyvendinant tūkstantmečio vystymosi tikslus. Kai kurie pagrindiniai Europos Komisijos programų rezultatai“, 2013.
39. Hoebink, Paul (sud.), *European Development Cooperation: In Between the Local and the Global*, Amsterdam University Press, 2010.
40. Horky, Ondrej, Simon Lightfoot (sud.), *Development Policies of Central and Eastern European States: From Aid Recipients to Aid Donors*. Routledge, 2012.
41. HTSPE International Programme Management, *Joint Multi-annual Programming (Final Report)*. Brussels, 2011.
42. LITDEA, Privataus ir viešojo sektorių įsitraukimo į vystomojo bendradarbiavimo ir švietimo veiklą besivystančiose šalyse tyrimas. Vilnius, 2014.
43. Lithuanian National Non-Governmental Development Cooperation Organisations' Platform, *Lithuanian Non-Governmental Development Cooperation Organizations Brochure*. Vilnius, 2013.
44. TRIALOG Study, A Decade of EU13 Civil Society Participation in European Development Cooperation Projects. Vienna, 2014.
45. TRIALOG Study, A Decade of EU13 CSO Participation in European Development Education and Awareness Rising Projects. Vienna, 2014.
46. TRIALOG, „A Decade of EU13 Civil Society Participation in European Humanitarian Actions“, 2014.
47. United Nations, *Doing Business with the United Nations Secretariat*;
<http://www.un.org/Depts/ptd/sites/www.un.org.Depts.ptd/files/files/attachment/page/pdf/englishb.pdf>
48. United Nations, *2011 Annual Statistical Report on United Nations Procurement*;
https://www.ungm.org/Areas/Public/Downloads/ASR_2011.pdf
49. United Nations, *2013 Annual Statistical Report on United Nations Procurement*;
https://www.ungm.org/Areas/Public/Downloads/ASR_2013.pdf
50. „World Bank Group Strategy October 2013“;
https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/16095/32824_ebook.pdf?sequence=5
51. World Bank Group, „Outreach Seminar: Business Opportunities in World Bank-Funded Projects FY 2014“;
<http://siteresources.worldbank.org/PROCUREMENT/Resources/HowToDoBusinessWithTheWB-2014-2.pdf?resourceurlname=HowToDoBusinessWithTheWB-2014-2.pdf>
52. World Bank, „The World Bank Group Goals. End Extreme Poverty And Promote Shared Prosperity“, 2013; <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/WB-goals2013.pdf>

Interneto svetainės:

1. Asociacijos LITDEA svetainė: <http://litdea.eu>;
2. „EuropeAid“ konkursų ir sutarčių duomenų bazė: www.europeancontracts.com;
3. Europos pereinamojo proceso kompendiumo svetainė: <https://webgate.ec.europa.eu/multisite/etc/>;
4. Finansų ministerijos svetainė: <http://www.finmin.lt>;
5. Jungtinių Tautų organizacijos svetainė: <http://www.un.org/en/home/>;
6. Lietuvos banko svetainė: <http://www.lb.lt>;
7. Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo svetainė: <http://www.orangeprojects.lt/site/>;
8. Nacionalinės nevyriausybių vystomojo bendradarbiavimo organizacijų platformos tinklalapyje <http://www.pagalba.org/lt/titulinis.html>;
9. Pasaulio banko svetainė: <http://www.worldbank.org>;
10. Užsienio reikalų ministerijos svetainė: www.urm.lt;
11. Vystymosi ir bendradarbiavimo generalinio direktorato svetainė: http://ec.europa.eu/europeaid/index_en.htm;
12. www.europeaidcontracts.com

1 PRIEDAS. LIETUVOS REFORMŲ PATIRTIES APRAŠYMO PAVYZDYS: INTEGRACIJOS Į EUROPOS SĄJUNGĄ KOORDINAVIMO PATIRTIES DETALIZACIJA

Bendroji patirtis:

Integracijos į Europos Sąjungą koordinavimas

Konkrečios patirtys:

Nr.	Veiklos sritis	Institucijos	Produktai ir patirtis
1.	Integracijos į ES strateginis planavimas	Vyriausybės kanceliarija, Finansų ministerija, ministerijos	- Lietuvos pasirengimo narystei ES kryptys (2000 m.) – lietuvių kalba - Papildomų biudžeto asignavimų paskirstymo pasirengimo narystei ES finansuoti pavyzdys (metodologija) – 2000 m. - Pasirengimo narystei ES poreikių prioritetinis atspindys nacionaliniame biudžete - Metinių Europos Komisijos pažangos pranešimų apie Lietuvą analizės pavertimas svarbiausiais darbais - Derybų su Europos Sąjunga sekretoriato patirtis – koordinavimas, derybinių pozicijų ir jų patikslinimo rengimo metodologija ir pavyzdžiai
2.	Vyriausybės ir Seimo sąveika	Vyriausybės kanceliarija, Seimas	- Prioritetinių nacionalinių teisės aktų (įstatymų), perkeliančių ES teisės aktų nuostatas sąrašo parengimo ir stebėsenos (rengimo metu bei LR Seime metodologija ir pavyzdžiai - LR Seimo statuto nuostatos dėl integracijos į ES procedūrų Seime - Politinių partijų susitarimai dėl integracijos į ES
3.	ES teisės perkėlimo ir įgyvendinimo planavimas ir stebėseną	ES teisės departamentas prie Teisingumo ministerijos, Vyriausybės kanceliarija	- Lietuvos pasirengimo narystei ES programos (LPNP) ir jos ES teisės aktų perkėlimo plano dėl <i>acquis communautaire</i> įgyvendinimo rengimo metodologija, atskirų planų rengimo metodologijos ir pavyzdžiai - Institucinio stiprinimo įgyvendinti ES teisę planavimo metodologija ir pavyzdžiai - ES ir dvišalės E valstybių narių paramos programavimo proceso (LPNP (NAPP) programos pagrindu) aprašas
4.	Nacionalinių teisės aktų atitikties ES teisei vertinimas	ES teisės departamentas prie Teisingumo ministerijos	- Nacionalinių teisės aktų atitikties ES teisei vertinimo metodologija - Institucijų bendradarbiavimo dėl nacionalinių teisės aktų atitikties ES teisei organizavimas
5.	Pažangos rengiantis narystei ES stebėseną (pranešimai)	Vyriausybės kanceliarija	- Pažangos rengiantis narystei ES ketvirtiniai ir metiniai pranešimai - Pažangos pranešimų rengimo organizacinė metodologija - Pažangos pranešimų rengimo (rašymo) metodologija
6.	ES ir dvišalės finansinės paramos pasirengimo narystei į ES panaudojimas	Užsienio reikalų ministerija, Finansų ministerija	- Finansinės paramos panaudojimo planavimas - Finansinės paramos panaudojimo koordinavimas, stebėseną ir kontrolę

7.	Integracijos į ES socialinio ir ekonominio poveikio vertinimas	Vyriausybės kanceliarija, ministerijos	1. Nacionalinė integracijos į ES socialinio ir ekonominio poveikio programa 2. Integracijos į ES poveikio vertinimo metodologija (-os): reguliuojančių teisės akto, sektoriaus vertinimo, poveikio įmonės lygiu 3. Poveikio vertinimo studijos (apie 70) 4. Poveikio vertinimo organizavimo (pirkimo) dokumentacijos pavyzdžiai
8.	Visuomenės informavimas apie pasirengimą narystei ir narystę ES	Vyriausybės kanceliarija, Seimas, Seimo Europos reikalų biuras	1. Visuomenės informavimo strategija 2. Informacinė produkcija 3. Visuomenės nuomonės apklausos 4. Referendumo kampanijos organizavimas ir informacinė medžiaga 5. Visuomenės informavimo derinimas su Europos Komisijos atstovybe
9.	ES teisės aktų vertimo į valstybinę kalbą organizavimas	Vyriausybės kanceliarija	1. Organizaciniai dalykai: organizavimo modelis, biudžetas, terminologiniai žodynai
10.	IT sprendimų panaudojimas koordinuojant ES reikalus	Vyriausybės kanceliarija, Seimas	1. LINESIS aprašas - LNPN (NAPP) pažangos stebėsenai 2. LINESIS – informacinė sistema ES dokumentų registracijai, Lietuvos pozicijų parengimo ir ataskaitų iš ES tarybos darbo organų posėdžių klausimais, ES teisės aktų perkėlimo ir įgyvendinimo planavimui ir stebėsenai 3. Europos Komisijos PROGRESS MONITOR duomenų bazė – ES teisės aktų perkėlimo notifikavimas 4. TRADOS programinė įranga vertimų į valstybinę kalbą daliniam automatizavimui
11.	Dvišalių santykių su ES šalimis narėmis ir šalimis kandidatėmis	Užsienio reikalų ministerija	1. Dvišalio bendradarbiavimo organizavimas ir vykdymas

Tarptautinis patirties pripažinimas:

World Bank. 2006. Administrative Capacity in the New Member States: the Limits of Innovation? Report No: 36930-GLB, Washington DC: World Bank, http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/EU8_AdminCapacity_Dec06.pdf

Besivystančios šalys, kurioms ši patirtis gali būti aktuali:

- Šalys, kurios siekia narystės ES (šalys kandidatės ar potencialios kandidatės) arba kurios turi asociacijos susitarimus su ES arba kurios siekia gerinti bendradarbiavimą su ES koordinavimą).
- Iš šiuo metu Lietuvos prioritetinių šalių patirtis aktuali Gruzijai, Moldovai, Ukrainai.
- Konkrečios šalys, kurios gali domėtis šia patirtimi:
 - Albanija, Makedonija, Juodkalnija, Serbija, Turkija (šalys kandidatės)
 - Bosnija ir Hercegovina, Kosovas (potencialios kandidatės)
 - Armėnija, Azerbaidžanas, Jordanija, Libanas, Marokas, Palestina, Tunisas (šalys, turinčios asociacijos susitarimus su ES)

Patirties panaudojimo dvišaliame bendradarbiavime galimybės:

Šalyse, kuriose dvišalės paramos projektus Lietuva jau vykdo, rekomenduojama koncentruotis į integracijos į ES strateginį planavimą, ES teisės perkėlimo ir įgyvendinimo planavimą ir stebėseną, ES ir dvišalės finansinės paramos pasirengimo narystei į ES panaudojimą, visuomenės informavimą apie pasirengimą narystei ir narystę ES, IT sprendimų panaudojimą ES reikalų koordinavimui.

Šalyse, kuriose Lietuva dvišalės paramos projektų beveik ar visai nevykdo, aktualu įvykdyti keletą projektų kaip prisistatymą, šalių institucijų supažindinimą su Lietuvos turima patirtimi.

Patirties panaudojimo daugiašaliame bendradarbiavime galimybės:

Kadangi turima patirtis tiesiogiai siejasi su integracijos į ES koordinavimu, iš daugiašalės paramos teikimo priemonių aktualiausios Europos Sąjungos priemonės (konkrečiai, Europos kaimynystės priemonė), kitų tarptautinių organizacijų priemonės aktualios, jei apima viešųjų institucijų administracinių gebėjimų stiprinimą.

Paramos teikimo tipai:

Techninės pagalbos projektai, ES Dvynių programos projektai.

2 PRIEDAS. ES VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO PRIEMONIŲ APRAŠAI

2014-2020 M. ES VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO GEOGRAFINĖS PRIEMONĖS:

1. Europos plėtros fondas (European Development Fund, EDF)

Europos plėtros fondas (tiksliau būtų sakyti „fondai“) yra pagrindinė ES pagalbos Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybių ir užjūrio šalių ir teritorijų bendradarbiavimo vystymosi labui priemonė. Šiuo metu pagalba šiuo instrumentu teikiama 79 šalims.

Jo reglamentavimas skiriasi nuo kitų ES VB priemonių reglamentavimo. EPF nuo 1993 m. ES biudžete rezervuotas atskiras skirsnis, nors EPF kol kas nepriklauso bendrajam ES biudžetui. EPF finansuoja valstybės narės, jis veikia pagal savo atskiras finansines taisykles ir yra valdomas specialaus komiteto.

Kiekvienas EPF sudaromas keleriems metams. Nuo pirmosios partnerystės konvencijos sudarymo 1964 m. EPF ciklas dažniausiai atitinka partnerystės susitarimo gyvavimo ciklą. 2014-2020 m. parama teikiama jau pagal vienuoliktą ciklą ir jos suma sieks 30,5 mlrd. €, papildomus 2,6 mlrd. € skirs Europos investicijų bankas, teikdamas paskolas iš savo išteklių.

Dėl 11-ojo EPF ES šalys narės susitarė 2013 m. birželio mėn.⁵⁶, tačiau kol kas šis susitarimas neratifikuotas.

Svarbiausias Europos plėtros fondo tikslas – skurdo mažinimas, taip pat ekonominis vystymasis, socialinis vystymasis, žmogaus socialinė raida, regioninė integracija ir bendradarbiavimas. Fondo tikslai ir prioritetai detalčiau aprašyti Kotonu daugiašaliame susitarime, tiksliau du kartus peržiūrėtame Kotonu susitarime⁵⁷.

Parama pagal šią priemonę teikiama pagal daugiametes programas. Dažniausia paramos forma – dotacija. Tokia forma bus teikiama 98 % paramos 2014-2020 metais ir tai yra Europos Komisijos valdoma biudžeto dalis. Likę 2 % bus išnaudoti kaip investicinė parama ir bus koordinuojami Europos investicijų banko.

2. Vystomojo bendradarbiavimo priemonė (Instrument for Development Cooperation, DCI)

Vystomojo bendradarbiavimo priemonė patvirtinta 2014 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 232/2014⁵⁸. Šios priemonės geografinės ribos – Lotynų Amerika, Azija, Vidurinė Azija, Artimieji Rytai ir pietinis Afrikos regionas. Tai yra plačiausia VB priemonė.

⁵⁶ INTERNAL AGREEMENT between the Representatives of the Governments of the Member States of the European Union, meeting within the Council, on the financing of European Union aid under the multiannual financial framework for the period 2014 to 2020, in accordance with the ACP-EU Partnership Agreement, and on the allocation of financial assistance for the Overseas Countries and Territories to which Part Four of the Treaty on the Functioning of the European Union applies, 06.08.2013.

⁵⁷

⁵⁸ 2014 m. kovo 11 d. EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (ES) Nr. 233/2014, kuriuo nustatoma vystomojo bendradarbiavimo finansavimo priemonė 2014–2020 m. laikotarpiui

Svarbiausias bendradarbiavimo pagal šią priemonę tikslas yra mažinti skurdą ir ilgainiui jį visiškai jį panaikinti. Papildomi tikslai - darnaus ekonominio, socialinio bei aplinkosauginio vystymosi skatinimas ir demokratijos, teisinės valstybės, gero valdymo, žmogaus teisių ir atitinkamų tarptautinės teisės principų stiprinimas ir rėmimas.

Parama pagal šią priemonę teikiama trijų tipų programomis:

- geografinės programos;
- teminės programos, kurios yra dvi – visuotinių viešųjų gėrybių ir uždavinių programa ir pilietinės visuomenės organizacijų bei vietos valdžios institucijų programa;
- visos Afrikos programa.

Geografinės programos gali būti vykdomos regioniniu ar dvišaliu lygiu. Jų prioritetinės sritys yra:

- a) žmogaus teisės, demokratija ir geras valdymas:
 - i. žmogaus teisės, demokratija ir teisinė valstybė;
 - ii. lyčių lygybė, moterų įgalinimas ir lygios moterų galimybės;
 - iii. viešojo sektoriaus valdymas centriniu ir vietos lygiu;
 - iv. mokesčių politika ir administravimas;
 - v. kova su korupcija;
 - vi. pilietinė visuomenė ir vietos valdžios institucijos;
 - vii. vaiko teisių propagavimas ir apsauga;
- b) integracinis ir darnus augimas, orientuotas į žmogaus socialinę raidą:
 - i. sveikatos apsauga, švietimas, socialinė apsauga, užimtumas ir kultūra;
 - ii. verslo aplinka, regioninė integracija ir pasaulio rinkos;
 - iii. tvarus žemės ūkis; aprūpinimo maistu ir mitybos saugumas;
 - iv. tvari energetika;
 - v. gamtos išteklių, įskaitant žemę, miškus ir vandenį, valdymas;
 - vi. klimato kaita ir aplinka;
- c) kitos svarbios vystymosi politikos sritys:
 - i. migracija ir prieglobstis;
 - ii. humanitarinės pagalbos ir vystomojo bendradarbiavimo susiejimas;
 - iii. atsparumas ir nelaimių rizikos mažinimas;
 - iv. vystymasis ir saugumas, įskaitant konfliktų prevenciją.

Teminės programos suteikia pridėtinės vertės pagal geografines programas finansuojamiems veiksams, juos papildo ir yra su jais suderinti.

Geografinių programų atveju rengiamas bendras ar atskiri šalims ar regionams strateginiai dokumentai arba orientacinės daugiametės programos. Teminių programų atveju rengiamos orientacinės daugiametės programos. Visos Afrikos programai rengiama viena orientacinė daugiametė programa.

Vystomojo bendradarbiavimo priemonės 2014– 2020 m. laikotarpio biudžetas yra 19,662 mlrd. €.

- Iš viso	19 662 mln. EUR
1) Geografinės programos	11 809
<i>a) Pagal geografines teritorijas</i>	
i) Lotynų Amerika	2 500
ii) Pietų Azija	3 813
iii) Šiaurės ir pietryčių Azija	2 870
iv) Vidurinė Azija	1 072
v) Artimieji Rytai	545
vi) kitos šalys	251
<i>b) Pagal bendradarbiavimo sritis</i>	
i) Žmogaus teisės, demokratija ir geras valdymas:	- ≥15 %
ii) Integracinis ir darnus augimas, orientuotas į žmogaus socialinę raidą:	- ≥45 %
2) Teminės programos	7 008
<i>a) Visuotinės viešosios gėrybės ir uždaviniai</i>	<i>5 101</i>
i) Aplinka ir klimato kaita	- 27 %
ii) Darni energetika	- 12 %
iii) Žmogaus socialinė raida, įskaitant deramą darbą, socialinį teisingumą ir kultūrą	- 25 %
- Iš jų:	
— Sveikata	- ≥40 %
— Švietimas, žinios ir įgūdžiai	- ≥17,5 %
— Lyčių lygybė, moterų įgalinimas ir moterų ir mergaičių teisių apsauga; vaikai ir jaunimas, nediskriminavimas; užimtumas, įgūdžiai, socialinė apsauga ir socialinė įtrauktis; augimas, darbo vietos ir privačiojo sektoriaus dalyvavimas	- 27,5 %
iv) Aprūpinimas maistu ir darnus žemės ūkis	- 29 %
v) Migracija ir prieglobstis	- 7 %
- Ne mažiau kaip 50 % lėšų, turimų prieš panaudojant OECD metodikos rodiklius (Rio rodiklius), bus panaudota veiksams klimato politikos srityje ir su aplinka susijusiems tikslams pasiekti.	
<i>b) Pilietinės visuomenės organizacijos ir vietos valdžios institucijos</i>	<i>1 907</i>
3) Visos Afrikos programa	845

3. Europos kaimynystės priemonė (European Neighbourhood Policy, ENP)

Europos kaimynystės priemonė patvirtinta 2014 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 232/2014⁵⁹. Šios priemonės geografinės ribos – ES Rytų ir Pietų kaimynystės valstybės ir teritorijos. Reglamente iškelti tokie Europos kaimynystės priemonės tikslai:

1. propaguoti žmogaus teises ir pagrindines laisves, teisinę valstybę, lygybės principus ir kovą su visų formų diskriminacija, kurti tvirtą ir tvarią demokratiją, skatinti gerą valdymą, kovoti su korupcija, stiprinti institucinius gebėjimus visais lygiais ir kurti klestinčią pilietinę visuomenę, įtraukiant socialinius partnerius;
2. siekti laipsniškos integracijos į Sąjungos vidaus rinką ir tvirtesnio bendradarbiavimo sektoriuose bei įvairių sektorių bendradarbiavimo, be kita ko, derinant teisės aktus ir priartinant reglamentavimą prie Sąjungos bei kitų atitinkamų tarptautinių standartų, taip pat suteikiant geresnes galimybes patekti į rinką, be kita ko, pasitelkiant išsamias ir visapusiškas laisvosios prekybos erdves, susijusį institucijų stiprinimą ir investicijas, visų pirma tarpusavio ryšių srityje;

⁵⁹ 2014 m. kovo 11 d. EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (ES) Nr. 232/2014, kuriuo sukuriamą Europos kaimynystės priemonė

3. sudaryti sąlygas teisėtai migracijai geriau organizuoti ir tinkamai valdomam žmonių judumui skatinti, esamiems arba būsimiems susitarimams, sudarytiems laikantis visuotinio požiūrio į migraciją ir judumą, įgyvendinti, taip pat žmonių tarpusavio ryšiams, visų pirma susijusiems su kultūrine, švietimo, profesine ir sporto veikla, skatinti;
4. remti išmanų, tvarų ir integracinį vystymąsi visais aspektais; mažinti skurdą, be kita ko, vystant privatųjį sektorių, ir mažinti socialinę atskirtį; skatinti gebėjimų stiprinimą mokslo, švietimo ir ypač aukštojo mokslo, technologijų, mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje; skatinti vidaus ekonominę, socialinę ir teritorinę sanglaudą, kaimo plėtrą, visuomenės sveikatą, aplinkos apsaugą, kovos su klimato kaita veiksmus ir atsparumą nelaimėms;
5. skatinti pasitikėjimo stiprinimą, gerus kaimynystės santykius ir kitas priemones, kuriomis būtų prisidedama prie visų formų saugumo ir konfliktų, įskaitant užsitęsusius konfliktus, prevencijos ir sprendimo;
6. stiprinti subregioninio, regioninio ir Europos kaimynystės lygmens bendradarbiavimą, taip pat tarpvalstybinį bendradarbiavimą.

Šie tikslai bus įgyvendinami pagal trijų tipų programas:

1. Dvišalės programos, pagal kurias teikiama ES parama vienai šaliai partnerei (iki 80 proc. Europos kaimynystės priemonės lėšų);
2. Daugiašalės programos, pagal kurias teikiama parama, siekiant spręsti kelioms šalims ar visoms šalims partnerėms aktualias problemas (iki 35 proc. lėšų);
3. Pasienio bendradarbiavimo programos, pagal kurias remiamas bendradarbiavimas tarp ES valstybių narių ir šalių partnerių (ar Rusijos federacijos) prie ES išorinės sienos, kurios atkarpą konkrečios šalys dalinasi (iki 5 proc. lėšų).

Europos kaimynystės priemonė pakeitė 2007–2013 m. taikytą Europos kaimynystės ir partnerystės priemonę. Finansavimo struktūra (dvišalė, daugiašalė ir pasienio bendradarbiavimo parama) išlaikyta. Atsižvelgiant į 2011 m. atliktos Europos kaimynystės politikos peržiūros rezultatus, priimti keli pakeitimai: sustiprintas diferenciacijos principo taikymas, orientuojantis į šalių partnerių veiksmus ir suteikiant didesnes privilegijas už aktyvesnes reformas, daugiau nefinansuojamos dvišalės programos su Rusija, supaprastintas programavimo procesas, gerintas ES ir nacionalinių programų koordinavimas, pakoreguotos pasienio bendradarbiavimo programų įgyvendinimo sąlygos ir kt.⁶⁰

Reglamento priede išskirtos prioritetinės sritys, kurios bus remiamos įgyvendinant minėtas programas. Šios sritys išskirtos kiekvienam programų tipui, tačiau bendri yra tokie prioritetai:

1. Smulkaus verslo skatinimas;
2. Žmogaus teisės ir demokratija;
3. Pilietinės bendruomenės plėtra;
4. Veiksmai kovojant su klimato kaita;
5. Lengvesnis žmonių mobilumas;
6. Energetinis bendradarbiavimas;
7. Lyčių lygybės skatinimas;

⁶⁰ Detalesnė informacija adresu:

<http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130706/LDM_BRI%282013%29130706_REV1_EN.pdf>.

8. Ekonominė ir kaimo plėtra;
9. Žmonių tarpusavio kontaktai;
10. Transporto ryšiai;
11. Jaunimo išsilavinimo ir užimtumo skatinimas;
12. Tausojantis gamtinių išteklių naudojimas.

Šios priemonės biudžetas – 15,4 mlrd. EUR. Kaip minėta, didžioji asignavimų suma yra skirta dvišalėms programoms įgyvendinti. Esant poreikiui, kiekvienai šaliai turi būti parengti išsamūs programavimo dokumentai, įskaitant strategiją ir daugiametę orientacinę programą. Daugiašalėms programoms įgyvendinti taip pat turi būti parengti programiniai dokumentai, įskaitant strategiją ir daugiametę orientacinę programą.

2014-2020 M. ES VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO TEMINĖS FINANSINĖS PRIEMONĖS:

1. Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo visame pasaulyje priemonė (Instrument for Democracy and Human Rights Worldwide)

Priemonė Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimui visame pasaulyje patvirtinta 2014 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 235/2014⁶¹. Šios priemonės tikslas dvejopas:

- remti, plėtoti ir stiprinti demokratiją trečiosiose šalyse stiprinant dalyvaujamąją ir atstovaujamąją demokratiją bei bendrą demokratinį ciklą, visų pirma stiprinant aktyvų pilietinės visuomenės vaidmenį šiame cikle ir teisinę valstybę bei gerinant rinkimų procesų patikimumą, visų pirma vykdant ES rinkimų stebėjimo misijas;
- didinti pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms ir skatinti jų paisyti, kaip išdėstyta JT Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje ir kituose tarptautiniuose bei regioniniuose žmogaus teisių apsaugos dokumentuose, stiprinti jų apsaugą, propagavimą, įgyvendinimą ir stebėseną, visų pirma remiant atitinkamas pilietinės visuomenės organizacijas, žmogaus teisių gynėjus ir represijų bei pažeidimų aukas.

Prioritetinės sritys:

1. parama dalyvaujamajai ir atstovaujamajai demokratijai bei jų stiprinimu, vadovaujantis bendru demokratinio ciklo požiūriu, įskaitant parlamentinę demokratiją, ir parama demokratizacijos procesams vietos, nacionaliniu ir tarptautiniu lygiais, daugiausia pasitelkiant pilietinės visuomenės organizacijas;
2. žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių rėmimas ir gynimas, kaip skelbiama JT Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje ir kituose tarptautiniuose bei regioniniuose dokumentuose pilietinių, politinių, ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių srityje, daugiausia pasitelkiant pilietinės visuomenės organizacijas;
3. tarptautinės žmogaus teisių, teisingumo, lyčių lygybės, teisinės valstybės ir demokratijos apsaugos, taip pat tarptautinės humanitarinės teisės rėmimo sistemos stiprinimas;
4. pasitikėjimo demokratinį rinkimų procesais ir įstaigomis, taip pat jų patikimumo bei skaidrumo didinimas visais rinkimų ciklo etapais.

⁶¹ 2014 m. kovo 11 d. EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (ES) Nr. 235/2014, kuriuo nustatoma demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo visame pasaulyje finansavimo priemonė.

Konkretūs tikslai ir prioritetai, kurių turi būti siekiama teikiant pagalbą pagal šią priemonę yra nustatomi atskirai ir gali būti keičiami Europos Komisijai priimant deleguotuosius aktus. Šiuo metu patvirtinti tokie konkretūs tikslai:

1. Parama žmogaus teisėms ir žmogaus teisių gynėjams situacijose, kuriose jiems kyla didžiausias pavojus
2. Parama kitiems Sąjungoms prioritetams žmogaus teisių srityje
3. Demokratijos rėmimas
4. ES rinkimų stebėjimo misijos
5. Parama tiksliniams svarbiausiems subjektams ir procesams, įskaitant tarptautinius ir regioninius žmogaus teisių dokumentus ir mechanizmus

Parama pagal šią priemonę teikiama strateginių dokumentų pagrindu parengiant metines veiksmų programas, taip pat individualias priemones, paramos priemones ir specialias priemones. Strateginiuose dokumentuose nustatomos Sąjungai finansuoti šio reglamento galiojimo laikotarpiu atrinktos prioritetinės sritys, konkretūs tikslai, numatomi rezultatai ir veiklos rezultatų rodikliai, orientacinis lėšų bendras paskirstymas ir paskirstymas pagal prioritetines sritis.

Priemonės Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėimui visame pasaulyje 2014–2020 m. laikotarpio biudžetas – 1,333 mlrd. €.

2. Pagalbinė taikos ir stabilumo užtikrinimo priemonė (Instrument Contributing to Stability and Peace)

Pagalbinė taikos ir stabilumo užtikrinimo priemonė patvirtinta 2014 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 230/2014⁶². Jos tikslas – tiesioginė parama Sąjungos išorės politikai, didinant Sąjungos veiksmų reagavimo į krizes, konfliktų prevencijos, taikos kūrimo ir pasirengimo krizėms srityse, taip pat šalinant grėsmes pasauliniam ir tarpreigioniniam saugumui, veiksmingumą ir darną.

Konkretūs šios priemonės tikslai:

1. kilus krizei arba prasidedant krizei skubiai prisidėti prie stabilumo imantis veiksmingų reagavimo veiksmų, kuriais siekiama padėti išsaugoti, sukurti arba atkurti sąlygas, kurios yra esminės užtikrinant tinkamą Sąjungos išorės politikos ir veiksmų įgyvendinimą pagal ES sutarties 21 straipsnį;
2. prisidėti prie konfliktų prevencijos, prisidėti užtikrinant pajėgumus ir pasirengimą reaguoti į padėtį prieš krizes bei po jų ir kurti taiką;
3. šalinti konkrečias pasaulines ir tarpreigionines grėsmes taikai, tarptautiniam saugumui ir stabilumui.

Parama pagal šią priemonę teikiama tik tokiu mastu, koku neįmanomas tinkamas ir veiksmingas reagavimas pagal tas priemones, ir, prireikus, planuojama ir įgyvendinama taip, kad būtų užtikrinamas veiksmų pagal tas priemones tęstinumas.

Pagalbos rūšys pagal šią priemonę:

Konfliktų prevencijos pagalba, teikiama reaguojant į krizes arba prasidedančias krizes pagal šias išimties ir nenumatytas situacijas:

- skubos atvejį, krizę ar prasidedančią krizę,

⁶² 2014 m. kovo 11 d. EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (ES) Nr. 230/2014, kuriuo nustatoma priemonė, kuria prisidedama prie stabilumo ir taikos.

- padėti, keliančią grėsmę demokratijai, teisėtvarkai, žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugai arba asmenų, ypač asmenų, kuriems kyla smurto dėl lyties pavojus susidarius nestabilumo situacijai, saugumui ir apsaugai arba
- padėti, kuri gresia peraugti į ginkluotą konfliktą arba itin destabilizuoti atitinkamą trečiąją šalį arba šalis.

Tokia pagalba taip pat gali būti taikoma susidarius tokiai padėčiai, kai Sąjunga naudoja tarptautinių susitarimų nuostatomis dėl esminių elementų, kad iš dalies arba visiškai sustabdytų bendradarbiavimą su trečiosiomis šalimis.

Konfliktų prevencijos, taikos kūrimo ir pasirengimo krizėms pagalba apima paramą priemonėms, kuriomis siekiama kurti ir stiprinti Sąjungos ir jos partnerių gebėjimus užkirsti kelią konfliktams, kurti taiką ir spręsti prieš krizę ir po jos kylančių poreikių klausimus, glaudžiai bendradarbiaujant su Jungtinėmis Tautomis ir kitomis tarptautinėmis, regioninėmis ir subregioninėmis organizacijomis, valstybiniais ir pilietinės visuomenės subjektais, kai jie:

- skatina naudoti ankstyvąją perspėjimą ir atlikti su konfliktu susijusios rizikos analizę formuojant ir įgyvendinant politiką;
- sudaro sąlygas kurti ir stiprina pasitikėjimo stiprinimo, tarpininkavimo, dialogo ir susitaikymo gebėjimus, ypač pradedant kilti įtampai tarp bendruomenių;
- stiprina dalyvavimo ir dislokavimo civilinėse stabilizavimo misijose gebėjimus;
- sudaro geresnes sąlygas atsigauti po konflikto arba po nelaimės, kai tai susiję su politine ir saugumo padėtimi;
- padeda sustabdyti gamtos išteklių naudojimą konfliktams finansuoti ir remia suinteresuotuosius asmenis, kad jie laikytųsi tokių iniciatyvų, kaip Kimberley proceso sertifikavimo schema⁶³, reikalavimų, visų pirma susijusių su gamtos išteklių gavybos ir prekybos jais veiksmingos vidaus kontrolės įgyvendinimu.

Pagalba, skirta pasaulinėms ir tarpregioninėms grėsmėms ir kylančioms grėsmėms šalinti, teikiama, kai susidaro:

- grėsmės teisėtvarkai, asmenų saugumui ir apsaugai, ypatingos svarbos infrastruktūros objektams ir visuomenės sveikatai;
- rizikos mažinimo ir pasirengimo pavojams, įskaitant tyčinius, atsitiktinius arba gamtinius pavojus, susijusiems su cheminėmis, biologinėmis, radiologinėmis ir branduolinėmis medžiagomis ar veiksniais.

Taip pat gali būti vykdomos išimtinės pagalbos priemonės ir laikinos atsakomosios programos. Jos vykdytinos užsitęsusių krizių ar konflikto atvejais.

Pagalba pagal šią priemonę teikiama teminių strateginių dokumentų pagrindu, kuriems detalizuoti rengiamos orientacinės daugiametės programos, kuriose apibendrinamos Sąjungos finansavimui atrinktos prioritetinės sritys, konkretūs tikslai, laukiami rezultatai, veiklos rodikliai ir Sąjungos pagalbos įgyvendinimo tvarkaraštis. Orientacinėse daugiametėse programose, atsižvelgiant į atitinkamų šalių partnerių arba regionų partnerių poreikius ir konkrečius sunkumus, nustatomas orientacinis lėšų paskirstymas kiekvienai programai.

⁶³ „Kimberley procesas“ – tai forumas, kuriame dalyviai priėmė tarptautinę neapdorotų deimantų sertifikavimo schemą. „Kimberley proceso sertifikavimo schema“ – tai tarptautinė sertifikavimo schema, priimta Kimberley procese. (2002 m. gruodžio 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2368/2002, įgyvendinantis Kimberley proceso sertifikavimo schemą dėl tarptautinės prekybos neapdorotais deimantais)

Priemonės stabilumui ir taikai 2014–2020 m. laikotarpio biudžetas – 2,34 mlrd. €, iš kurio ne mažiau kaip 70 % skiriami konfliktų prevencijos pagalbai, teikiamai reaguojant į krizes arba prasidedančias krizes, o 9 % – konfliktų prevencijos, taikos kūrimo ir pasirengimo krizėms pagalbai.

3. Bendradarbiavimo branduolinės saugos srityje priemonė (Instrument for Nuclear Safety Cooperation)

Bendradarbiavimo branduolinės saugos srityje priemonė patvirtinta 2013 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 237/2014⁶⁴. Jos tikslas – skatinti branduolinę saugą, radiacinę saugą ir avarinę parengtį. Konkretūs šios priemonės tikslai:

1. puoselėti veiksmingą branduolinės saugos kultūrą, įgyvendinti griežčiausius branduolinės bei radiacinės saugos standartus ir nuolat tobulinti branduolinę saugą;
2. atsakingai ir saugiai tvarkyti panaudotą branduolinį kūrą ir radioaktyvias atliekas, t. y. vežti, paruošti apdorojimui, apdoroti, perdirbti, saugoti ir utilizuoti, bei nutraukti buvusių branduolinių objektų vietų ir įrenginių eksploatavimą ir juos išvalyti;
3. nustatyti efektyvių ir veiksmingų branduolinės medžiagos apsaugos priemonių taikymo trečiojoje šalyje sistemas ir metodiką.

Pagal šią priemonę galės būti vykdomos šios veiklos:

- reguliavimo įstaigų, techninės pagalbos organizacijų rėmimas;
- reguliavimo sistemos, visų pirma susijusios su atominių elektrinių ir kitų branduolinių įrenginių patikros, įvertinimo, licencijavimo ir priežiūros veikla, stiprinimas;
- veiksmingų reguliavimo sistemų, procedūrų ir struktūrų skatinimas siekiant užtikrinti tinkamą apsaugą nuo radioaktyviųjų medžiagų jonizuojančiosios spinduliuotės, visų pirma nuo didelio aktyvumo radioaktyviųjų šaltinių, ir saugų jų utilizavimą;
- avarių, turinčių radiologinių pasekmių (įskaitant atsitiktinę apšvitą), prevencijos veiksmingos tvarkos nustatymas, o tokioms pasekmėms kilus – jų sušvelninimo tvarkos nustatymas, pavyzdžiui, aplinkos stebėjimas radioaktyviųjų medžiagų patekimo į aplinką atveju, švelninimo ir valymo veiklos projektavimas bei įgyvendinimas ir bendradarbiavimas su nacionalinėmis ir tarptautinėmis organizacijomis atsitiktinės apšvitos atveju, ir avarijos likvidavimo priemonių plano, pasirengimo ir reagavimo, civilinės saugos ir reabilitacijos priemonių veiksmingos tvarkos nustatymas;
- parama užtikrinant branduolinių įrenginių ir jų vietų saugą, susijusi su praktinėmis apsaugos priemonėmis, skirtomis esamai spinduliuotės keliamai rizikai darbuotojų ir gyventojų sveikatai mažinti.
- parama reguliavimo įstaigoms, techninės pagalbos organizacijoms ir reguliavimo sistemos stiprinimas, visų pirma kiek tai susiję su panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų atsakingu ir saugiu tvarkymu;
- panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų atsakingo ir saugaus tvarkymo konkrečių strategijų ir programų kūrimas ir įgyvendinimas;
- esamų įrenginių eksploatavimo nutraukimo, buvusių branduolinių objektų vietų ir urano kasyklų išvalymo, taip pat jūroje nusikendusių radioaktyviųjų objektų ir medžiagų iškėlimo ir tvarkymo strategijų bei programų rengimas ir įgyvendinimas.

⁶⁴ 2013 m. gruodžio 13 d. EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (ES) Nr. 237/2014, kuriuo nustatoma bendradarbiavimo branduolinės saugos srityje priemonė.

- būtinos reguliavimo sistemos, metodikos, technologijos ir praktikos, skirtos branduolinės apsaugos priemonėms įgyvendinti, be kita ko, tinkamai daliųjų medžiagų apskaitai ir kontrolei valstybės ir operatorių lygiu, nustatymas;
- infrastruktūros rėmimas ir personalo mokymas.

Parama pagal šią priemonę bus teikiama metinių veiksmų programų, kurios bus parengtos pagal orientacines daugiametes programas (2–4 metų laikotarpio), pagrindu. Metinėse veiksmų programose nurodomi tikslai, kurių siekiama, intervencijos sritys, numatomos priemonės ir projektai, numatomi rezultatai, valdymo tvarka ir bendra planuojamo finansavimo suma, taip pat pateikiama finansuotinių veiksmų aprašas, nurodomos kiekvienam veiksmui skirtos sumos, orientacinis jų įgyvendinimo tvarkaraštis ir, kai tinkama, konkretūs stebėsenos, vertinimo ir veiklos rezultatų peržiūros rodikliai.

Orientacinė finansavimo suma, skirta šiai priemonei įgyvendinti 2014–2020 m., yra 225 mln. EUR.

SU ES VYSTOMOJO BENDRADARBIAVIMO PRIEMONĖMIS SUSIJUSI TEMINĖ PRIEMONĖ

Bendradarbiavimo su trečiosiomis šalimis partnerystės priemonė (Partnership Instrument for cooperation with third countries)

Ja siekiama palaikyti Sąjungos dvišalius, regioninius arba daugiašalius santykius su trečiosiomis šalimis, ir spręsti pasaulines problemas ir užtikrinti tolesnių veiksmų, susijusių su daugiašaliu lygiu priimtais sprendimais, vykdymą.

Bendradarbiavimo su trečiosiomis šalimis partnerystės priemonė patvirtinta 2014 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 234/2014⁶⁵. Jos konkretūs tikslai:

1. remti Sąjungos dvišalio, regioninio ir tarpreregioninio bendradarbiavimo partnerystės strategijas, skatinant dialogus politikos klausimais, formuojant bendrus požiūrius į pasaulines problemas ir bendrai jas sprendžiant;
2. įgyvendinti „Europa 2020“ tarptautinį aspektą;
3. gerinti bendrovių iš Sąjungos galimybes patekti į šalių partnerių rinkas ir didinti jų prekybos, investicijų bei verslo galimybes, kartu pašalinant kliūtis patekti į rinką ir kliūtis investicijoms, užmezgant ekonominės partnerystės ryšius, bendradarbiaujant verslo ir reguliavimo srityse;
4. viešąją diplomatine veikla, žmonių tarpusavio ryšiais, bendradarbiavimu švietimo, akademiniiais klausimais, idėjų kūrimo srityje ir informavimo veikla didinti visuotinę Sąjungos ir jos vaidmens pasaulyje supratimą ir matomumą, siekiant remti Sąjungos vertybes ir interesus.

Šios priemonės lėšos gali būti skirtos bendradarbiauti su šalimis, su kuriomis Sąjunga yra strategiškai suinteresuota skatinti ryšius, visų pirma su išsivysčiusiomis ir besivystančiomis šalimis, kurių vaidmuo sprendžiant pasaulio reikalus, įskaitant užsienio politiką, tarptautinę ekonomiką ir prekybą, daugiašalius forumus ir pasaulinį valdymą, ir sprendžiant pasaulines

⁶⁵ 2014 m. kovo 11 d. EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (ES) Nr. 234/2014, kuriuo nustatoma bendradarbiavimo su trečiosiomis šalimis partnerystės priemonė.

problemas tampa vis svarbesnis arba kuriose Sąjunga turi kitų svarbių interesų. Kitaip sakant, visos trečiosios šalys, regionai ir teritorijos gali būti laikomi atitinkančiais bendradarbiavimo reikalavimus pagal šią priemonę.

Parama skiriama pagal orientacines daugiametes programas. Jose nustatomi Sąjungos strateginiai ir/arba abipusiai interesai bei prioritetai, konkretūs tikslai ir laukiami rezultatai, atrinktos prioritetinės sritys, kurioms turėtų būti skiriamas Sąjungos finansavimas, ir nurodomos bendrai, pagal prioritetinę sritį ir pagal šalį partnerę ar šalių partnerių grupę atitinkamu laikotarpiu orientacinis lėšų paskirstymas, taip pat dalyvavimui pasaulinio masto iniciatyvose.

Šios priemonės 2014–2020 m. laikotarpio biudžetas – 955 mln. €.

3 PRIEDAS. PASAULIO BANKO SUTARTYS SU TIEKĖJAIS IŠ LIETUVOS 2001-2015 M.

Projekto šalis	Projekto pavadinimas	Sutarties sudarymo data	Tiekėjo sutarties suma, mln. JAV dol.	Galutinė sutarties suma, mln. JAV dol.	Pirkimo grupė	Pirkimo metodas	Pirkimo tipas	Veiklų sektoriai	Tiekėjo pavadinimas
Serbija	Privataus sektoriaus vystymo TP subsidija	2001.10.01	0.125	0.125	Konsultantai	Vieno šaltinio pasirinkimas	Įgyvendinimo veikla	Centrinės valdžios administracija	ONA JUKNEVICIENĖ
Rusijos Federacija	Energijos efektyvumo projektas	2002.08.02	0.088	0.088	Prekės ir darbai	Tarptautinė prekyba	Įvairios prekės ir darbai	Šilumos ir elektros energijos vartojimas efektyvumas, elektra, nafta ir dujos	UAB "ALVORA"
Ukraina	Kijevo viešųjų pastatų energijos vartojimo efektyvumo projektas	2003.03.20	0.976	0.976	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Įranga, energetikos tyrinėjimas, gavyba	Šilumos ir elektros energijos vartojimo efektyvumas	KATRA UAB
Latvija	Liepojos rajono Kietųjų radioaktyviųjų atliekų tvarkymo projektas	2003.12.09	0.017	0.017	Prekės ir darbai	Tarptautinė prekyba	Įranga, elektra	Kietųjų radioaktyviųjų atliekų tvarkymo, sub-nacionalinio lygmens valdžios administracija, kiti sektoriai	UAB EKSPARAS
Serbija	Privataus sektoriaus vystymo TP subsidija	2003.06.18	0.906	0.906	Konsultantai	Vieno šaltinio pasirinkimas	Projektų vadyba	Centrinės valdžios administracija	ONA JUKNEVICIENĖ
Latvija	Liepojos rajono Kietųjų radioaktyviųjų atliekų tvarkymo projektas	2004.02.25	0.035	0.035	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Įranga, mechanika	Kietųjų radioaktyviųjų atliekų tvarkymo, sub-nacionalinio lygmens valdžios administracija, kiti sektoriai	AGRO EKSPRESAS UAB
Baltarusija	Socialinės infrastruktūros modifikavimo projektas	2004.06.30	1.231	1.231	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Darbai, palaikymas ir atkūrimas	Šilumos ir elektros energijos vartojimo efektyvumas, centrinės valdžios administracija	CONSORTIUM UAB "AXIS INDUSTRIES" IR AB "TREST BELSANTEXMONTAZ H NO. 1
Lenkija	Socialinės infrastruktūros modifikavimo projektas	2004.06.22	3.2	3.2	Prekės ir darbai	Nacionalinis konkurencinis pasiūlymas	Darbai, palaikymas ir atkūrimas	Keliai ir greitkeliai, centrinės valdžios administracija	AB "KAUNO TILTAI" TUB CONSORCIUMAS "TILTRA"-ALKESTA/KAUNO TILTAI/SIAULIU PLENTAS

Serbija	Privataus sektoriaus vystymo TP subsidija	2004.10.15	0.208	0.208	Konsultantai	Vieno šaltinio pasirinkimas	Projektų vadyba	Centrinės valdžios administracija	ONA JUKNEVICIENĖ
Europa ir centrinė Azija	Baltijos jūros regiono GEF projektas - I etapas	2003.12.12	0.263	0.263	Konsultantai	Vieno šaltinio pasirinkimas	Projektų vadyba	Bendrasis žemės ūkio, žvejybos ir miškininkystės sektorius, gyvulininkystė	Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba (LŽŪKT)
Moldova	Socialinis investicijų fondas 2 projektas	2006.01.26	0.47	0.47	Konsultantai	Kokybe ir kaštais pagrįstas pasirinkimas	Institucijų kūrimas	Kitos socialinės paslaugos, pradinis ugdymas, kaimo ir tarp miestinių kelių ir greitkelių, šilumos ir elektros energijos vartojimo efektyvumo, vandens tiekimo	ALFREDAS ZABIETA
Ukraina	Tuberkuliozės ir ŽIV / AIDS kontrolės projektas	2005.11.24	0.63	0.63	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Įranga, medicina	Sveikata, teisė ir teisingumas, kitos socialinės paslaugos, centrinės valdžios administracija	GRIDA
Ukraina	Tuberkuliozės ir ŽIV / AIDS kontrolės projektas	2005.11.24	0.584	0.584	Konsultantai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Įranga, medicina	Bendrasis žemės ūkio, žvejybos ir miškininkystės sektorius, gyvulininkystė	UAB INTERLUX
Ukraina	Tuberkuliozės ir ŽIV / AIDS kontrolės projektas	2005.11.24	0.274	0.274	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Įranga, medicina	Sveikata, teisė ir teisingumas, kitos socialinės paslaugos, centrinės valdžios administracija	UAB INTERLUX
Baltarusija	Atkūrimo po Černobylio katastrofos projektas	2007.10.31	0.707	1.414	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Darbai, infrastruktūra	Šilumos ir elektros energijos vartojimo efektyvumas, nafta ir dujos	UAB "VIESSMANN UAB"
Serbija	Konsoliduoto rinkimo ir pensijų administravimo reformos projektas (Serbija)	2007.05.14	0.09	0.09	Konsultantai	Vieno šaltinio pasirinkimas	Prakinės studijos	Privalomojo pensijų ir nedarbo draudimas, centrinė valdžios administracija, bankininkystė	STEPHEN REID
Kirgizijos Respublika	Žemės ūkio palaikymo paslaugų projektas	2007.11.30	0.695	0.695	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Įranga, medicina	Žemės ūkio plėtra ir moksliniai tyrimai, centrinės valdžios administracija, žemės ūkio pramonė, rinkodara ir prekyba	GRIDA
Tadžikistanas	Bendrijų ir pagrindinės sveikatos apsaugos projektas	2008.09.02	0.61	0.61	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Įranga, transportavimas	Privalomojo pensijų ir nedarbo draudimas, centrinė valdžios administracija, kitos socialinės paslaugos	KNIUPSIS
Kirgizijos Respublika	Paukščių gripo kontrolės, žmogaus pasirengimo pandemijai ir reagavimo projektas	2008.10.27	0.043	0.043	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Įranga, elektronika	Bendrasis viešojo administravimo sektorius, sveikatos, žemės ūkio plėtros ir mokslinių tyrimų, gyvulininkystės, kitų socialinių paslaugų	UAB "GRIDA"
Ukraina	Miestų infrastruktūros projektas	2009.07.21	0.54	0.54	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Įranga, transportavimas	Vandens tiekimas, šilumo ir elektros energijos vartojimo efektyvumas, vandens nuotekų surinkimas ir transportavimas, nuotekų apdorojimas ir šalinimas, kietųjų atliekų tvarkymas	UAB HIDORA

Moldova	Konkurencingumo didinimo projektas	2009.07.28	0.288	0.288	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Įranga, elektronika	Bendrasis pramonės ir prekybos sektorius, centrinės valdžios administracija, teisė ir teisingumas, MVĮ finansavimas, bankininkystė	LOKMIS UAB
Moldova	Konkurencingumo didinimo projektas	2009.08.25	0.2	0.2	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Įranga, telekomunikacijos	Bendrasis pramonės ir prekybos sektorius, centrinės valdžios administracija, teisė ir teisingumas, MVĮ finansavimas, bankininkystė	LOKMIS UAB
Ukraina	Miestų infrastruktūros projektas	2010.02.24	0.504	0.504	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Įranga, Vandens tiekimas ir kanalizacija	Vandens tiekimas, šilumos ir elektros energijos vartojimo efektyvumas, vandens nuotekų surinkimas ir transportavimas, nuotekų apdorojimas ir šalinimas, kietųjų atliekų tvarkymas	UAB HIDORA
Centrinė Azija	Centrinės Azijos AIDS kontrolės projektas	2009.11.26	0.056	0.056	Konsultantai	Vieno šaltinio pasirinkimas	Administracinės paslaugos	Sveikata, centrinės valdžios administracija, kitos socialinės paslaugos, teisė ir teisingumas	EURASIAN HARM REDUCTION NETWORK
Baltarusija	Socialinės infrastruktūros modifikavimo projektas	2010.04.30	2.576	2.576	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Darbai, instaliacija	Šilumos ir elektros energijos vartojimo efektyvumas, centrinės valdžios administracija	UAB LUKRIDA AND PARTNERS
Baltarusija	Vandens tiekimo ir sanitarijos projektas	2010.06.03	3.632	3.632	Prekės ir darbai	Nacionalinis konkurencinis pasiūlymas	Darbai, infrastruktūra	Vandens tiekimas, nuotekų tvarkymas ir šalinimas, nuotekų surinkimas ir transportavimas, viešasis administravimas - vanduo, sanitarija ir apsauga nuo potvynių	UAB GRUNDOLITA
Baltarusija	Vandens tiekimo ir sanitarijos projektas	2010.06.22	0.742	0.742	Konsultantai	Kokybe ir kaštais pagrįstas pasirinkimas	Dizaino paslaugos	Vandens tiekimas, nuotekų tvarkymas ir šalinimas, nuotekų surinkimas ir transportavimas, viešasis administravimas - vanduo, sanitarija ir apsauga nuo potvynių	COWI LITHUANIA
Baltarusija	Vandens tiekimo ir sanitarijos projektas	2010.05.21	0.374	0.374	Konsultantai	Kokybe ir kaštais pagrįstas pasirinkimas	Dizaino paslaugos	Vandens tiekimas, nuotekų tvarkymas ir šalinimas, nuotekų surinkimas ir transportavimas, viešasis administravimas - vanduo, sanitarija ir apsauga nuo potvynių	UAB EVIKTA
Baltarusija	Vandens tiekimo ir sanitarijos projektas	2010.07.22	1.732	1.732	Prekės ir darbai	Nacionalinis konkurencinis pasiūlymas	Darbai, palaikymas ir atkūrimas	Vandens tiekimas, nuotekų tvarkymas ir šalinimas, nuotekų surinkimas ir transportavimas, viešasis administravimas - vanduo, sanitarija ir apsauga nuo potvynių	UAB GRUNDOLITA
Baltarusija	Vandens tiekimo ir sanitarijos projektas	2010.11.30	3.335	3.335	Prekės ir darbai	Nacionalinis konkurencinis pasiūlymas	Darbai, palaikymas ir atkūrimas	Vandens tiekimas, nuotekų tvarkymas ir šalinimas, nuotekų surinkimas ir transportavimas, viešasis administravimas - vanduo, sanitarija ir apsauga nuo potvynių	AO POZHAMINYAY DARBAY
Baltarusija	Vandens tiekimo ir sanitarijos projektas	2011.02.22	1.815	1.815	Prekės ir darbai	Nacionalinis konkurencinis pasiūlymas	Darbai, palaikymas ir atkūrimas	Vandens tiekimas, nuotekų tvarkymas ir šalinimas, nuotekų surinkimas ir transportavimas, viešasis administravimas - vanduo, sanitarija ir apsauga nuo potvynių	UAB GRUNDOLITA
Gruzija	RYTŲ-VAKARŲ GREITKELIO GERINIMAS 3	2011.04.15	0.305	0.305	Konsultantai	Kokybe ir kaštais pagrįstas pasirinkimas	Aplinkosaugos studijos	Rural and Inter-Urban Roads and Highways, Public administration- Transportation	JSC COWI LIETUVA

Baltarusija	Energinis efektyvumas	2011.03.30	2.419	4.837	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Darbai, palaikymas ir atkūrimas	Šilumos ir elektros energijos vartojimo efektyvumas, viešasis administravimas - energetika ir kasyba	UAB MNAFULA
Baltarusija	Energinis efektyvumas	2011.03.30	1.353	2.706	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Darbai, palaikymas ir atkūrimas	Šilumos ir elektros energijos vartojimo efektyvumas, viešasis administravimas - energetika ir kasyba	UAB MNAFULA
Baltarusija	Atkūrimo po Černobylio katastrofos projektas	2011.12.21	0.483	1.419	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Darbai, instaliacija	Šilumos ir elektros energijos vartojimo efektyvumas, nafta ir dujos	NEST BALTIJA
Baltarusija	Atkūrimo po Černobylio katastrofos projektas	2011.12.21	0.468	1.419	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Darbai, instaliacija	Šilumos ir elektros energijos vartojimo efektyvumas, nafta ir dujos	ENERGOEFEKTAS
Ukraina	Miestų infrastruktūros projektas	2012.07.23	1.615	1.615	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Informacinių technologijų įranga	Vandens tiekimas, šilumos ir elektros energijos vartojimo efektyvumas, nuotekų surinkimas ir transportavimas, nuotekų apdorojimas ir šalinimas, kietųjų radioaktyviųjų atliekų tvarkymas	ELSYS TS
Baltarusija	Vandens tiekimo ir sanitarijos projektas	2012.09.11	1.344	1.344	Prekės ir darbai	Nacionalinis konkurencinis pasiūlymas	Darbai, infrastruktūra	Vandens tiekimas, vandens valymas ir šalinimas, nuotekų surinkimas ir transportavimas, viešasis administravimas - vanduo, sanitarija ir apsauga nuo potvynių	ARGINTA
Baltarusija	Privatizacija Baltarusijoje	2012.11.15	0	0.294	Konsultantai	Kokybe ir kaštais pagrįstas pasirinkimas	Finansinės paslaugos	Bendrosios pramonės ir prekybos sektorius	UAB ERNST & YOUNG BALTIC
Baltarusija	Vandens tiekimo ir sanitarijos projektas	2012.11.14	3.733	3.733	Prekės ir darbai	Nacionalinis konkurencinis pasiūlymas	Darbai, palaikymas ir atkūrimas	Vandens tiekimas, vandens valymas ir šalinimas, nuotekų surinkimas ir transportavimas, viešasis administravimas - vanduo, sanitarija ir apsauga nuo potvynių	UAB POZEMINIAI DARBAI
Baltarusija	Vandens tiekimo ir sanitarijos projektas	2012.12.21	3.432	3.432	Prekės ir darbai	Nacionalinis konkurencinis pasiūlymas	Darbai, infrastruktūra	Vandens tiekimas, vandens valymas ir šalinimas, nuotekų surinkimas ir transportavimas, viešasis administravimas - vanduo, sanitarija ir apsauga nuo potvynių	ARGINTA
Baltarusija	Vandens tiekimo ir sanitarijos projektas	2013.06.16	4.927	4.927	Prekės ir darbai	Nacionalinis konkurencinis pasiūlymas	Darbai, infrastruktūra	Vandens tiekimas, vandens valymas ir šalinimas, nuotekų surinkimas ir transportavimas, viešasis administravimas - vanduo, sanitarija ir apsauga nuo potvynių	UAB POZEMINIAI DARBAI
Kirgizijos Respublika	Gebėjimų stiprinimas viešųjų finansų valdymo srityje	2013.02.01	0.007	0.007	Konsultantai	Vieno šaltinio pasirinkimas	Mokymo paslaugos	Centrinės valdžios administracija	NEFAS SAULIUS
Baltarusija	Privatizacija Baltarusijoje	2013.12.20	0	0.48	Konsultantai	Kokybe ir kaštais pagrįstas pasirinkimas	Vadybiniai / techniniai patarimai	Bendrosios pramonės ir prekybos sektorius	RAIDLA LEJINS & NORCOUS

Burundis	Burundis - Finansinio & privataus sektoriaus plėtra	2014.02.07	2.581	2.581	Prekės ir darbai	Tarptautinis konkurencinis pasiūlymas	Informacinių technologijų įranga	Viešasis administravimas - finansų sektorius, MVĮ finansavimas, mokėjimai, atsiskaitymai ir piniginių perlaidų sistemos, bankai, mikrofinansai	GROUPEMENT BAIP-NRD AS-NRD EA
Baltarusija	Vandens tiekimo ir sanitarijos projektas	2014.06.20	3.573	3.573	Prekės ir darbai	Nacionalinis konkurencinis pasiūlymas	Darbai, infrastruktūra	Vandens tiekimas, vandens valymas ir šalinimas, nuotekų surinkimas ir transportavimas, viešasis administravimas - vanduo, sanitarija ir apsauga nuo potvynių	ARGINTA
Baltarusija	Vandens tiekimo ir sanitarijos projektas	2014.09.17	0.063	0.063	Konsultantai	Vieno šaltinio pasirinkimas	Dizaino paslaugos	Vandens tiekimas, vandens valymas ir šalinimas, nuotekų surinkimas ir transportavimas, viešasis administravimas - vanduo, sanitarija ir apsauga nuo potvynių	COWI LITHUANIA
Rusijos Federacija	Teismų reformos paramos projektas	2015.03.26	0	2.1	Konsultantai	Kokybe ir kaštais pagrįstas pasirinkimas	Tyrimų / plėtros paslaugos	Teisė ir teisingumas	UAB ERNST & YOUNG BALTIC

Šaltinis: Pasaulio bankas (duomenys pateikiami iki 2015 m. balandžio 1 d.)